

İRAN'IN KARA HÂKİMİYETİ TEORİSİ BAĞLAMINDA YEMEN POLİTİKASI

HEDEF, YÖNTEM, SÖYLEM VE ARAÇLAR

Cenk TAMER

BALGAT ÇALIŞMALARI

Editör: **Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL**, ANKASAM Başkanı

Editör Yardımcısı: **Kadir Ertaç ÇELİK**

Danışma Kurulu

- Prof. Dr. Oya AĞGÖNENÇ • Ufuk Üniversitesi
Dr. Abdu Muhammed ALI • Dilla Üniversitesi
Prof. Dr. Muthana AL-MAHDAWİ • Bağdat Üniversitesi
Dr. Aiderbek AMİRBEK • Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR • Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Kuralai BAİZAKOVA • Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN • Yıldırım Beyazıt Üni. Ulus. İliş. ve Str. Araşt. Merkezi
Prof. Dr. Yelda DEMİRAG • Başkent Üniversitesi
Doç. Dr. Giray Saynur DERMAN • Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN • Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Elnur Ahmed el-Nur EZZAKİ • Assayha Journal
Prof. Dr. Edward FOSTER • Stevens Teknoloji Enstitüsü
Doç. Dr. Sarmad Zeki HAMED • Nahreyin Üniversitesi
Doç. Dr. Shahina İBRAHİMOVA • Taşkent Devlet Şarkiyat Enstitüsü
Prof. Dr. C. Sencer İMER • Hacettepe Üniversitesi
Dr. Mehmood Ul Hassan KHAN • Defence Journal
Doç. Dr. Abdulgani MAMADAZİMOV • Tacikistan Ulusal Siyaset Bilimciler Birliği
Yrd. Doç. Dr. Zhanat MOMINKULOV • Uluslararası Türk Akademisi (TWESCO)
Prof. Dr. Nabizhan MUKHAMMEDKHAN • Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan ONAT • Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan B. PAKSOY • Baker Üniversitesi
Prof. Dr. Hale ŞIVGIN • Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Farhat TOLİPOV • Özbekistan Bilim Kervanı Enstitüsü Başkanı
Prof. Dr. Refik TURAN • Türk Tarih Kurumu Başkanı-Gazi Üniversitesi

Tasarım: **Sami BURGAZ**

Kapak Tasarım: **Sami BURGAZ**

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir.

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

Yayın No: 15

Balgat Çalışmaları No: 5

ANKASAM | ANKARA KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Çankaya Mh. Cemal Nadir Sk. No: 20, Çankaya

Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 474 00 46

Faks: +90 312 474 00 45

E-posta: info@ankasam.org

EDİTÖR NOTU

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) tarafından yayımlanan araştırmalar serisi olan Balgat alışmaları, genel olarak uluslararası ilişkiler alanına odaklanmaktadır. Özellikle bölgesel ve işlevsel konuları teorik altyapısı ve tarihsel arka planıyla analiz eden çalışmalara öncelik verilmektedir. Bu bakımdan Balgat alışmaları betimsel araştırmalardan çok analitik araştırmaları ele almaktadır. Siyaset bilimi, ekonomi, ilahiyat ve sosyoloji vs. disiplinlerini kapsayan inter-disipliner bir anlayışla hazırlanan ve uluslararası ilişkiler, jeopolitik ve genel olarak siyaset bilimindeki kuramsal tartışmaları konu edinen çalışmalara ağırlıklı olarak yer verilmektedir. Dolayısıyla, Balgat alışmaları uluslararası kriz ve siyaset/politika çalışmaları bağlamında eleştirel ve çok disiplinli yaklaşımıyla yeni düşünce tarzları oluşturmayı hedeflemektedir.

TAKDİM

Balgat alışmaları, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) tarafından yayınlanan ve çok değerli uzman akademisyenlerin özverili çalışmalarından oluşan akademik araştırmalar yazı dizisidir. Balgat alışmaları temel çalışma alanı olarak uluslararası ilişkiler disiplinine odaklanmakla birlikte özellikle siyaset bilimleri, ekonomi, tarih, ilahiyat, sosyoloji başta olmak üzere sosyal bilim dalları içerisinde disiplinler arası araştırmalar yapmayı da teşvik etmektedir. Bunun yanı sıra Balgat alışmaları bölgesel ve işlevsel konuları eleştirel yaklaşımla analiz eden çalışmalara öncelik vermekte ve bu bakımdan betimsel araştırmalardan çok analitik araştırmaları esas alan çalışmalar ortaya koymayı amaçlamaktadır. ANKASAM'ın yenilikçi, geniş stratejik vizyon ve analitik öngörü yeteneğine sahip her biri kendi alanında uzman kıymetli araştırmacılarının katkılarıyla hazırlanan Balgat alışmaları, özellikle uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yer alan uluslararası politika, uluslararası güncel sorunlar başlığında uluslararası çatışma ve kriz alanları, uluslararası hukuk, uluslararası ilişkiler teorileri ve alt kuramsal tartışmalar gibi kapsamlı konu yelpazesine sahip çalışmalara yer vermektedir. Balgat alışmaları uluslararası kriz ve çatışma alanları başta olmak üzere küresel siyaset araştırmalarında eleştirel ve çok disiplinli yaklaşımıyla yeni düşünce tarzını oluşturmayı hedeflemektedir. ANKASAM tarafından hazırlanan Balgat alışmaları akademik araştırmalar yazı dizisi, sosyal bilimlere ilgi duyan her kesimin keyifle okuyacağı bir kaynak niteliği taşımaktadır. ANKASAM yenilikçi, özgün ve bilimsel araştırma dizileriyle sosyal bilimler literatürüne katkıda bulunmaya devam edecektir.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL
ANKASAM Başkanı

YAZAR HAKKINDA

2014 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. Lisans eğitimi süresince Ankara'da çeşitli stratejik araştırma merkezlerinde eğitim, seminer ve staj faaliyetlerinde bulundu. 2016 yılında Gazi Üniversitesi Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları bilim dalında "1990 Sonrası İran'ın Irak Politikası" adlı tez çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladı. Akademik düzeyde çeşitli makaleleri ve çalışmaları bulunan Cenk TAMER, halen Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Doktora eğitimine devam etmektedir. Ortadoğu, İran, Türk Dış Politikası temel çalışma alanlarını oluşturmaktadır. İyi derecede İngilizce ve başlangıç düzeyinde Farsça bilmektedir.

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
CAR	Conflict Armament Research (Çatışma ve Silahlanma Araştırmaları Merkezi)
CENTO	Central Treaty Organization (Merkezi Antlaşma Teşkilatı)
DEAŞ	Ad-Dawlah al-Islamiyah fil-'Iraq wa ash-Sham (Irak Şam İslam Devleti)
DMO	Devrim Muhafızları Ordusu
DMTK	Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KİK	Körfez İşbirliği Konseyi
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
SEATO	South East Asia Treaty Organization (Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UDK	Ulusal Diyalog Konferansı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ | 9

1. KURAMSAL ÇERÇEVE | 11

1.1. H. J. Mackinder'in Kara Hâkimiyeti Teorisi	13
1.2. N. J. Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi	15
1.3. Jeopolitik Teoriler Bağlamında İran Dış Politikası	16

2. İRAN DIŞ POLİTİKASININ TARİHSEL KODLARI | 19

3. İRAN DIŞ POLİTİKASINDA YEMEN | 21

3.1. Yemen'in Jeopolitik ve Stratejik Önemi	22
3.2. Yemen'deki Siyasi Aktörler	24
3.2.1. Ülke İçi Aktör: Husi Hareketi	27
3.2.1.1. Husilerin Silahlı Kanadı: Ansar Allah (Ensurallah) Terör Örgütü	34
3.2.1.2. Çatışmaların Altı Evresi	34
3.2.2. Yemen'deki Ülke Dışı Aktörler	41
3.3. Yemen'in İran Dış Politikasında Önemi	47
3.3.1. Yemen'in İran Açısından Jeopolitik ve Stratejik Önemi	47
3.3.2. Yemen'in İran'ın Güvenlik Politikalarına Katkısı	49

4. İRAN'IN YEMEN POLİTİKASI VE HUSİLER: YÖNTEM, HEDEF, SÖYLEM VE ARAÇLAR | 51

4.1. Hedef	53
4.2. Yöntem	55
4.3. Söylem	56
4.4. Araçlar	58

**5. İRAN'IN YEMEN POLİTİKASININ BÖLGESEL
GÜVENLİĞE ETKİLERİ VE TÜRKİYE | 64**

6. OLASI GELİŞMELER | 67

7. ÖNERİLER | 70

8. SONUÇ VE BULGULAR | 73

SONNOT | 78

KAYNAKÇA | 90

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin yakın tarihinde güç merkezleri daha çok Anglo-Amerikan, Avrupa ve Avrasya merkezli olarak şekillenmiş ve küresel aktörler çıkarlarını siyasî coğrafyalar üzerinden hayata geçirmeye başlamıştır. Sömürgecilik yarışının hız kazandığı 19. yüzyılın sonlarından itibaren emperyalist güçler, dünya adasında daha fazla hâkimiyet için coğrafyaları, siyasî çıkarları doğrultusunda yeniden yoruma tabi tutmuş ve bu doğrultuda jeopolitik teoriler geliştirmişlerdir. İngiliz jeopolitikçi John Mackinder'in Kara Hâkimiyeti Teorisi daha sonra Amerikalı Nicholas J. Spykman tarafından Kenar Kuşak Teorisi'ne uyarlanmış ve bu teori Amerika'nın güvenlik ve yayılma stratejisi olarak Soğuk Savaş döneminin uluslararası siyasetine doğrudan yön vermiştir. Fakat Soğuk Savaş sonrası değişen, dönüşen uluslararası konjonktür sebebiyle klasik jeopolitik teoriler etkinliğini kaybetmiş ve yerini eleştirel, sosyal inşacı ve post yapısal okumaların yönlendirdiği yeni jeopolitik kuramlara bırakmıştır. Küresel hegemonya hedefini çağdaş jeopolitik kuramlar üzerinden gerçekleştirmeye çalışan emperyalist güçlerin karşısına; hedef aldıkları coğrafyalardaki bölgesel güçlerin yeni jeopolitik teorileri çıkmaktadır. Buna göre çalışma, İran'ın jeopolitik algısından hareketle Kara Hâkimiyeti Teorisi bağlamında kurgulanan “Yeni Pers Hayat Sahası” teorisini ortaya koymakta ve bunu Yemen politikaları örnekleminde incelemektedir.

Mackinder'in Kara Hâkimiyeti Teorisi bağlamında İran'ın Yemen politikasının incelendiği bu çalışmada, ilk aşamada kuramsal çerçeve ortaya konulmuş ve İran'ın dış politikasını şekillendiren kimlik boyutu tarihsel kodlar üzerinden açıklanmıştır. Bir sonraki bölümde İran dış politikasında Yemen'in rolü yeni bir başlık altında incelenmiş, Yemen'in jeopolitik ve stratejik önemi, iç savaşın tarafları ve aktörleri ele alınmıştır. Aynı bölüm altında Yemen'deki İran destekli Husi Hareketi'nin¹ yapısı, hedefleri, inancı ve Yemen hükümetiyle olan çatışmaları dönemleriyle birlikte açıklanmıştır. Daha sonra Yemen'in İran dış politikasındaki önemi ve İran'ın güvenlik politikalarındaki katkısına

açıklık getirilmiştir. Nihayet İran'ın Yemen politikası doğrultusunda kullandığı hedef, yöntem, söylem ve araçlar ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve İran'ın yeni jeopolitik kuramının nasıl hayata geçirileceği irdelenmiştir. Bunun yanı sıra çalışmada İran'ın Yemen politikasının bölgesel güvenliğe olan etkileri ve olası gelişmeler değerlendirilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise taraflara önerilerde bulunulmuş ve elde edilen bulgular kapsamlı bir şekilde ortaya konulmuştur.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışma, İran'ın Yemen politikasını Mackinder'in Kara Hâkimiyeti Teorisi'nden yola çıkarak dış politikasındaki tarihsel kodlar üzerinden çağdaş bir jeopolitik kurama uyarlamayı amaçlamaktadır. Jeopolitik kavramı, bir bölgedeki mevcut uluslararası siyaset ile o yerin coğrafyası arasında bağlantı kurar. Başka bir ifadeyle jeopolitik, bir milletin veya bölgenin mevcut coğrafyası üzerinde değişen ve değişmeyen unsurlarını dikkate alarak güç değerlendirmesi yapan, dünya güç merkezlerini değerlendiren, hedefleri ve hedeflere ulaşma şartlarını araştıran bir bilimdir.² Coğrafya, haritalar aracılığıyla sunulmakta ve stratejik açıdan geliştirilecek politikalar bu sayede görünür kılınmaktadır.³ Dünya coğrafyası doğanın bir ürünü değil, bu alanı düzenlemek, işgal etmek ve yönetmek için güç mücadelesine giren aktörler arasındaki çatışma tarihinin bir ürünüdür.⁴ Jeopolitik, dünya hâkimiyetini elinde bulundurmaya isteyen güçlerin stratejileriyle iç içe geçmiş⁵ ve ülkelerin saldırgan nitelikteki genişlemelerini, ekonomik ve siyasi coğrafya açısından haklı kılmalarına yarayan bir siyasi öğretiye dönüşmüştür.⁶

19. yüzyılın sonlarına doğru sömürgecilik yarışının kızışması, emperyalist güçlerin yayılma politikalarıyla ilgili çeşitli jeopolitik teoriler geliştirmelerine neden olmuştur. Jeopolitik kelimesi literatürde ilk kez 1899 yılında İsveçli Rudolf Kjellen tarafından kullanılmıştır. Diğer taraftan siyasi coğrafyanın kurucusu kabul edilen Alman Antropolog ve Coğrafyacı Friedrich Ratzel, devleti yaşayan bir organizma olarak kabul etmiş; her yaşayan organizma gibi devletin de beslenmeye ihtiyacı olduğunu söyleyerek, beslenmesinin ancak yeni sahalara ilhakıyla söz konusu olabileceğini iddia etmiştir.⁷ Bu açıdan Ratzel'in fikirleri ve çalışmaları jeopolitik biliminin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.⁸ Bu noktadan sonra farklı devletlerin jeopolitik teorisyenleri, kendi ülkelerinin ulusal çıkarları ve tarihi emelleri doğrultusunda yeni dünya hâkimiyeti teorileri geliştirmeye başlamışlar; daha sonra "klasik jeopolitik teoriler" olarak adlandırılacak kuramlara imza atmışlardır.

Bu bağlamda İngiliz Jeopolitik Ekolü'nün temsilcisi Sir Halford John Mackinder 1904 tarihli "The Geographical Pivot of History" (Tarihin Coğrafi Mihveri) başlıklı makalesiyle jeopolitik görüşünü açıklamış ve 1919 yılında yayımladığı "Democratic Ideals and Reality" (Demokratik İdealler ve Gerçeklik) adlı kitabında Kara Hâkimiyeti Teorisi'ni ortaya koymuştur. Buna göre Mackinder, batıda Volga, doğuda Sibirya, güneyde Himalayalar, kuzeyde Buz Denizi arasındaki bölgeye "Heartland (Kalpgâh)" adını vermiş⁹ ve burayı ele geçiren gücün içerden dışarıya doğru bir hareketle (ilk aşamada İç hilâl ve daha sonra Dış hilâl olmak üzere) giderek dünyaya hâkim olacağını öngörmüştür. Mackinder'ın tezine karşılık Amerikan Nicholas J. Spykman, 1942 yılında yayımladığı "America's Strategy in World Politics (Dünya Politikasında Amerika'nın Stratejisi) ve ölümünden sonra 1944 yılında yayımlanan "Geography of the Peace" (Barışın Coğrafyası) adlı çalışmasında, Mackinder'ın kullandığı coğrafyayı esas alarak dünya hâkimiyeti için Heartland yerine Rimland'ın jeopolitik önemini vurgulayan Kenar Kuşak Teorisi'ni ortaya atmıştır. Buna göre Kalpgâh'a değil, onu çevreleyen kenar kuşağa hâkim olan aktör dünyaya hükmedecektir. Spykman'ın jeopolitiği Amerika'nın güvenliğini esas alacak şekilde politik amaçlar doğrultusunda yeniden kurgulaması ABD'nin Soğuk Savaş dönemi çevreleme stratejisinin temelini oluşturmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde jeopolitik kavramı; coğrafi konum, sınırlar, fiziki yapı (ada kenar, kıta devleti) ve stratejik kaynaklar (petrol, doğalgaz, su, maden, tarımsal verimlilik) gibi coğrafi özellik tanımlamalarının ötesinde sosyal, ekonomik, siyasi, askeri, kültürel ve teknolojik değerleri ön plana alan kuramlarla geniş bir yelpazede değerlendirilmeye başlanmıştır.¹⁰ Diğer bir ifadeyle Soğuk Savaş sonrası süreçte uluslararası sistemin yapısındaki değişimler klasik jeopolitik teorileri geçersiz kılmış ve yeni jeopolitik kuramların geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Buna göre yeni dünya hâkimiyeti, artık ülkelerin sert güç (cephe savaşı veya sıcak savaş) yoluyla ele geçirilmesiyle değil, daha çok psikolojik harp yöntemleri, kültürel emperyalizm, zihin kontrolü, algı yönetimi, dezenformasyon, medya

ve diğer yumuşak güç argümanlarıyla ekonomik, siyasi ve kültürel etkileşim sahaları oluşturmak suretiyle gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

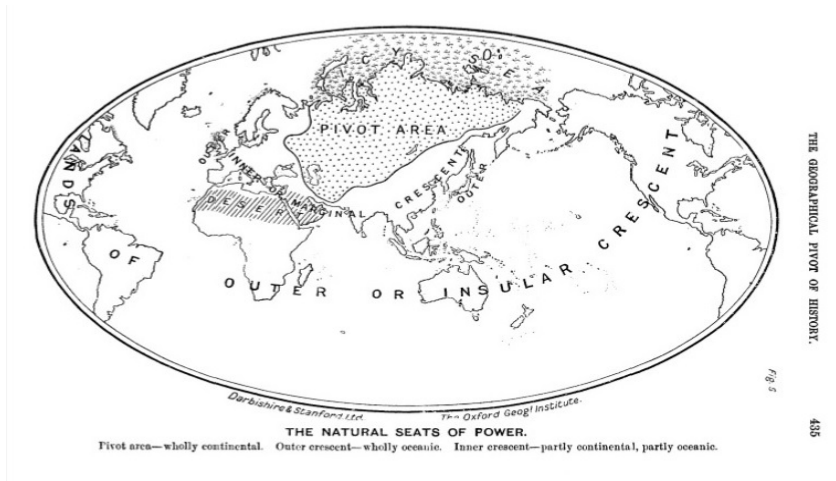
Bu doğrultuda 1979 İnkılâbı sonrası İran dış politikası devrimci bir karaktere bürünmüş, tarihsel emelleri de içerisine alan geniş bir vizyon dahilinde kurgulanmış ve söz konusu devletin “dünya jeopolitik algısı” yeniden yoruma tabi tutulmuştur. Devrim ihracını dış politika vizyonuna dahil eden devlet, merkez Kalpgâh’ı olarak tarihî Pers ana kıtasını seçmiş ve buradan başlayarak Şii yayılma stratejisini hayata geçirmeye başlamıştır. Buna göre, merkez Kalpgâh’ı olan Tahran merkezli tarihi Pers yaşam alanından dışarıya doğru İç Hilal ve Dış Hilal’i ifade eden havzalarda stratejik bir yön-eylem haritası çizilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda İran, dünya yerküresinde genişletilmiş Pers etkinlik sahasına ulaşmak için Kara Hâkimiyeti Teorisi’nden yola çıkarak yeni jeopolitik düşün haritasını çıkartmaya ve uygulamaya başlamıştır. Bu kapsamda Ortadoğu’yu içerisine alan Kalpgâh’ta Afrika Boynuzu’na yani İç Hilâl’e açılan kapı olan Yemen, İran’ın jeopolitik değerlendirmelerinde hayati bir rol üstlenmektedir. Buradan hareketle çalışma, Mackinder’in Kara Hâkimiyeti Teorisi’ni metodolojik ve kavramsal olarak yeniden yoruma tabi tutarak “İran’ın yeni Pers hayat sahası” kuramını geliştirmekte ve bunu Yemen örneğinde incelemektedir. Çalışma bunu yaparken uluslararası ilişkilerdeki sosyal inşacı ve post yapısal yaklaşımların insan doğasına ve bilginin felsefesine ilişkin getirdiği farklı ontolojik ve epistemolojik bakış açısını da dikkate almıştır.

1.1. H. J. Mackinder’in Kara Hâkimiyeti Teorisi

İngiltere’nin dünya üzerindeki etkinliğini kaybetmeye başladığı bir dönemde İngiliz Sir Halford John Mackinder, jeopolitik hakkındaki fikirlerini 1904 tarihli “The Geographical Pivot of History” (Tarihin Coğrafi Mihveri) başlıklı makalesinde geliştirmeye başlamış¹¹ ve 1919 yılında ortaya koyduğu “Demokratik İdealler ve Gerçek” (Democratic Ideals and Reality) adlı kitabıyla Kara Hâkimiyeti Teorisi’ni ortaya koymuştur. Mackinder’e göre bir devlet için coğrafya açısından en uygun yer merkez bölgesidir. Mackinder, kara gücünün ortaya çıktığı merkezi ise Avrasya’nın iç bölgesi ya da Doğu Avrupa olarak görmüş

ve burası için ilk olarak Geographical Pivot of History (Tarihin Cografî Mihveri), daha sonra ise Heartland (Kalpgâh) adını kullanmıştır.¹² Sert karasal iklime ve zengin doğal kaynaklara sahip olan ve aynı zamanda sıcak denizlerden uzak olan Kalpgâh, yeryüzünün en büyük doğal kalesini oluşturmaktadır. Doğuda Sibiryâ, batıda Volga, kuzeyde Buz Denizi ve güneyde Himalayalar'la sınırlanan alanı Heartland (Mihver Alan-Kalpgâh-Pivot Area) olarak kabul eden Mackinder, daha sonra bu sınırları genişleterek Avrupa Rusya'sının tamamını merkez bölgesi içinde mütalaa etmiştir.¹³

Mackinder'ın jeopolitik söylemi şu şekildedir: “Doğu Avrupa'ya hâkim olan Kalpgâh'a hükmeder, Kalpgâh'a hâkim olan Dünya Adası'na hükmeder, Dünya Adası'na hâkim olan dünyaya hükmeder”.¹⁴ Kalpgâh'ı ele geçiren bir gücün deniz gücünü geliştirerek dünya adasına ve ardından dünyaya hâkim olacağını savunan Mackinder, içerden dışarıya doğru bir genişleme öngörmüştür. Mackinder, İç Hilâl'in sınırlarını Almanya, Avusturya, Balkanlar, Türkiye, İran, Pakistan, Hindistan ve Çin üzerinden çizerken; Dış Hilâl'i İngiltere, Afrika, ABD, Kanada ve Avustralya üzerinden tanımlamıştır.

Kaynak: Halford John Mackinder, “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*, Cilt: 23, Sayı: 4, Nisan 1904, s. 435.

Mackinder'ın Kara Hâkimiyeti Teorisi'ne birtakım eleştiriler de getirilmiştir. Buna göre gelişen askeri teknolojiler sebebiyle Kalpgâh

artık ulaşılamaz olmaktan çıkmıştır. Ayrıca, bu coğrafyaya ulaşılması ne kadar zorsa, oraya hâkim olan gücün de dışarıya açılarak sırasıyla İç Hilâl'e, ardından Dış Hilâl'e ve nihayetinde dünyaya hâkim olması aynı derecede zordur. Üstelik aynı bölgede hâkimiyet kuran Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), dünyaya hâkim olamamış, hatta Spykman'ın geliştirdiği Kenar Kuşak Teorisi'yle Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rimland hattında etkinliğini arttırmaya başlamıştır.

1.2. N. J. Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi

Amerikalı Nicholas John Spykman, Halford John Mackinder tarafından ortaya atılan Kara Hâkimiyeti Teorisi'nden oldukça fazla yararlanmakla birlikte, bu teoriye karşılık dünya hâkimiyetinin ancak dışarıdan içeriye doğru gerçekleşeceğini savunmuştur. Spykman, 1942 yılında yayımladığı “Dünya Politikasında Amerika'nın Stratejisi” (America's Strategy in World Politics) ve 1944 yılında yayımlanan “Barışın Coğrafyası” (The Geography of the Peace) eserinde Kenar Kuşak (Rimland) Teorisi'ni ortaya koymuştur. Teorinin jeopolitik söylemi şu şekildedir: “Kenar kuşak (Rimland) ülkelerine hâkim olan Avrasya'ya hükmeder, Avrasya'ya hükmeden dünyanın kaderini kontrol eder.”¹⁵ Spykman'a göre Kalpgâh, yakın bir gelecek için bir güç merkezi olacak nitelikte değildir. İç Hilâl (Rimland), Kalpgâh'tan daha önemlidir ve denizlerdeki güçlü devletler ile karalardaki güçlü devletler arasında bir tampon bölgedir. Bu tampon bölgede küçük devletler meydana gelmiştir.¹⁶

Spykman jeopolitik görüşünü şekillendirirken, ABD'nin güvenliğini esas almış ve bu çerçevede ABD'nin Rimland kuşağını kontrol ederek Kalpgâh'ın gücünü sınırlandırabileceğini ileri sürmüştür. Aynı zamanda ABD'nin ulusal güvenliği için Avrasya coğrafyasına tek bir gücün hâkim olmasının engellenmesini savunmuştur. Spykman'a göre, Avrupa'nın siyasi bir birliğe gitmesi veya İngiltere'nin bu siyasi birliğe katılması, ABD'nin çıkarlarına aykırıdır; çünkü çıkarları, Avrupa'da güç dengelerine dayanan bir siyasi sistemde yatmaktadır. Bunu sağlamak için ABD Avrupa'da kalıcı askeri üsler kurarak bölgedeki dengeyi koruyan bir sistem geliştirmelidir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında

Washington D.C., Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi'ni uygulamaya koymuş ve SSCB'ye karşı çevreleme politikasını başlatmıştır. Bu kapsamda ABD, Heartland'ı çevrelemek ve kontrol etmek için Rimland kuşağı üzerinde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'yle Norveç'ten Türkiye'ye, Merkezi Anlaşma Teşkilatı (CENTO)'yla Türkiye'den Pakistan'a ve Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (SEATO) vasıtasıyla Pakistan'dan kuzeyde Filipinler ile güneyde Yeni Zelanda'ya uzanan ve stratejik olarak birbirine eklenen bir stratejik kuşatma hattı oluşturmuştur.¹⁷

Kaynak: "Heartland_and_Rimland", *Wikimedia*, <https://goo.gl/JW5p1J>, (Erişim Tarihi: 08.08.2017).

1.3. Jeopolitik Teoriler Bağlamında İran Dış Politikası

Klasik jeopolitik kuramlar, coğrafi anlamda dünya hâkimiyeti fikri açısından bütüncül bir yapı sergilerken, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle değişen güç yapısına paralel olarak ortaya çıkan çağdaş jeopolitik kuramlar, devlet-güç ilişkilerini ön plana çıkarmışlardır.¹⁸ Uluslararası sistemin dönüşen yapısı geleneksel siyaset-coğrafya anlayışını sorgulayan eleştirel yaklaşımların güç kazanmasına ve böylelikle analiz biriminin ulus-devlet gibi kurumlar yerine bireye odaklanmasına yol açmıştır. Böylelikle küreselleşme, küresel medya akışı, internet, uluslararası suç ağları gibi faktörler nedeniyle dünyayı mekânsal bloklara ayıran, topraksal varlığa (coğrafi sınırlara) ve sabit kimliklere göre oluşturulan jeopolitik tasavvur önemini kaybetmeye başlamıştır.¹⁹

1980'li yıllarda pozitivism ile post-pozitivizmin arasında üçüncü bir yol olarak yükselen sosyal inşacı yaklaşım; uluslararası siyasetin sosyal olarak oluşturulduğunu, devleti oluşturan kimliklerin o ülkenin dış politikasını da doğrudan şekillendirdiğini savunmuştur. Benzer şekilde, o döneme kadar uluslararası ilişkiler disiplinde hâkim bir yer edinen pozitivist ve nedensellik temelli epistemoloji ve tarihsel bağlamdan bağımsız yapısalcılık Kenneth Waltz önderliğinde sorgulanmaya başlamış²⁰, böylece post-yapısal düşün temelleri atılmıştır. Buna göre post-yapısal kuram, modern devletin tarihsel bağlamda söylemsel olarak ne şekilde inşa edildiğini ve bu süreçte egemenlik, dış politika, diplomasi ve güvenlik gibi diğer söylemsel pratiklerin oynadığı rolü incelemeye başlamıştır.²¹

II. Hüsrev dönemi Sasani İmparatorluğu (619-629)

Kaynak: “Sassanid Empire”, *Wikimedia*, <https://goo.gl/KMBxnU>, (Erişim Tarihi: 10.08.2017).

Bu doğrultuda modern İran İslam Cumhuriyeti, Safevi ve Perslere kadar uzanan süreçte din-devlet ilişkisi üzerinden kültürel ve siyasi bir kimlikleşme (İranlılaşma) gayreti içerisinde olmuştur. “İranlılık” kimliği tarih boyunca İran dış politikasının önemli bir yönlendirici unsuru olmuş ve tarihsel kodları referans alan geleneksel devlet anlayışı, devrim sonrası İran’ın jeopolitik dünya algısını şekillendirmeye devam etmiştir. Buna göre Persler döneminde “kralların kralı” unvanı üzerinden geliştirilen evrensel hükümdarlık iddiası, 1979 Devrimi sonrası İran İslam Cumhuriyeti Anayasası’nda “tüm ezilen halkların

savunucusu” olarak kavramsallaştırılmış ve devrim ihracı vasıtasıyla tarihi Pers yayılcılığı hız kazanmıştır. Diğer bir deyişle İran, tarihi dönemlerde Zerdüşlük üzerinden kurguladığı küresel hegemonya iddiasını devrim sonrası Şiilik vasıtasıyla “Yeni Pers Hayat Sahası” kuramıyla gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Buna göre Afro-Avrasya’nın merkezinde yer alan İran’ın jeopolitik algısına uygun olarak geliştirilen söylem şu şekildedir: “Tahran merkez olmak üzere Ortadoğu’ya (Kalpgâh’a) hâkim olan güç İç Hilâl’e hükmeder, İç Hilâl’e hükmeden güç Dış Hilâl’e (dünya adasına) ve ardından dünyaya hâkim olur.” İran’ın jeopolitik algısına uygun olarak geliştirilen bu tekerleme, Mackinder’in Kara Hâkimiyeti Teorisi’yle benzerlik taşımakla birlikte aslında, Kalpgâh’ın ulaşılmaz olduğunu öngören salt coğrafyaya dayalı bir çıkarıma veya gerçek anlamda dünya hegemonyasını savunan bir görüşe dayanmamaktadır. Aksine İran’ın hâkimiyeti Kalpgâh’la sınırlı kalacak, İç Hilâl ve Dış Hilâl üzerinde daha çok kültürel, siyasi ve ekonomik etkinlik sahası oluşturulmaya çalışılacaktır. Tüm dünyada yumuşak güç unsurlarıyla etkinlik sahası için zemin oluşturulurken, tarihi Pers hayat sahasını ifade eden Kalpgâh’ta tam hâkimiyet ve aynı zamanda sert gücün devreye sokulması için kriz ortamı kovalanacaktır.

2. İRAN DIŞ POLİTİKASININ TARİHSEL KODLARI

İran'ın modern dış politikasının anlaşılabilmesi için İran'ın tarihsel kodlarını (geleneksel Pers yaşam alanını) referans alan ve tarihi emellerine ulaşmak için Şii yayılcılığının aktif bir şekilde (sert güç kullanılarak) uygulanmasını savunan devrimci idealistlerin tasavvurunu ortaya koymak gerekmektedir. 1979 İslâm Devrimi sonrası İran, modern devlet sistemi ile zengin Pers irfan kültürüne dayanan geleneksel devlet aklını özdeşleştirme konusunda bir bunalım içerisine girmiştir. İran Anayasası'nın da öngördüğü biçimde dış politikada İslâm İnkılâbı'nın öğretilerini ve değerlerini kullanmayı (devrimin ihracını) savunanların tasavvuru; daha çok yumuşak güç bağlamında Şiiliğin bütün Ortadoğu coğrafyasına yayılmasını istemekle sınırlı kalmıştır. Tarihsel kodları kaynak alan radikal devrimci idealistler ise, Şiiliği etkinlik sahası oluşturmak için aktif bir şekilde kullanmayı ve bu etkinliği daha geniş anlamda Pers hayat sahasıyla taçlandırmayı hayal etmişlerdir. Her ne kadar Ayetullah Humeyni'nin ölümü ve Rafsancani'nin cumhurbaşkanı seçilmesi sonrası İran dış politikası realist ve pragmatist bir çizgiye kaysa da, gücünü anayasadan alan ve devrimin koruyuculuğu görevini üstlenen Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) dış politikanın temel yönlendirici unsurlarından biri olagelmiştir. Bu sayede İran, kendi içerisinde devrim ihracının uygulanması noktasında yöntem, araç ve hedefler konusunda bir kavgaya girişmiş, nihayetinde Şii yayılcı pratiğini Kalpgâh'ta aktif bir şekilde hayata geçirmeyi başarabilmiştir.

İran dış politikasının tarihsel kodları yakın dönem için “ulusal bağımsızlık” ve “pozitifmilliyetçilik” ilkeleri üzerinden açıklanabilirken, daha uzun dönemde din-devlet ilişkisi bağlamında kurgulanan kimlik inşası süreciyle ortaya konulabilir. İran'ın 1891 Tütün Ayaklanması'na kadar giden Batı karşıtlığı veya yabancı müdahalesine olan tepkisel hareket, 1919 yılında İngiltere'yle imzalanan Petrol İmtiyaz Anlaşması (The Anglo-Persian Agreement), 1941 Rus ve İngiliz işgali, 1951-53 petrolün millileştirilmesi ve peşi sıra gelen Amerikan-İngiliz destekli

Ajax Operasyonu²²'yla giderek artmıştır. Bununla birlikte Şah'ın Batı'ya yakınlaşması ve yabancı müdahalesi karşıtlığında birleşen dindar, milliyetçi ve komünist ayaklanma, devrime giden süreci tetiklemiştir. Devrim sonrası “ulusal bağımsızlık” ilkesi, İran dış politikasına da yansımış ve dış politikada “ne Doğu ne Batı” sloganıyla karakterize edilen “bağlantısızlık” ilkesiyle karşılık bulmuştur. Bunun yanı sıra İran Anayasası'nın 150. maddesinde belirtilen “İslâm Devrimi'ni ve onun getirdiği değerleri koruma görevi” dış politikanın önemli bir yönlendirici unsuru olmuş ve bu görev yurtiçi ve yurtdışında olmak üzere DMO'ya verilmiştir. Diğer taraftan ülke içerisinde İran milletini yüceltmeyi öngören “pozitif milliyetçilik” ilkesi, dış siyasette öteki milletleri kötülemeye yönelik “negatif veya şovenist milliyetçilik”e dönüşmüştür.²³ Devrim sonrası Şii mezhebiyle yeniden özdeşleştirilen İranlılık kimliği, salt etnik anlamdaki ötekileştirmeye din-mezhep boyunu eklemiş, düşman çemberini daha da genişletmiştir.

İran tarihine bakıldığında din-devlet ilişkisinin, iktidarların meşrulaştırıcı bir argümanı olarak kullanıldığı ve “İranlılık” kimliğinin inşasında önemli rol oynadığı söylenebilir. Buna göre Persler, Roma'ya karşı savaşlar vasıtasıyla ilk etapta istikrarı sağlamayı ve meşrulaştırmayı, Zerdüşti tanrılara yakınlıkla ise kendi egemenliklerinin dinsel olarak güvence altına alınmasını hedeflemiştir.²⁴ 16. yüzyılda ise Safevi Devleti'nin, Şiiliği devletin resmi dini haline getirmesiyle “İranlılık” vurgusu bu kez Şiilik üzerinden ve din etrafında kenetleyici bir unsur vazifesi görmeye başlamıştır. Benzer şekilde 1979 İran İslam Devrimi'yle oluşturulan Velayet-i Fakih sisteminde; devletin en üst konumuna yerleştirilen fakih(vekil), aynı zamanda devlet ve toplum arasında kenetleyici (bağlayıcı) bir vazife görmüş ve devrim ihracı politikaları sistemin meşrulaştırılması için bir araç vazifesi görmüştür. Böylelikle Persler döneminde “kralların kralı” unvanıyla, Safeviler döneminde Şah İsmail'in “Ben Tanrı'nın sırrıyım.”²⁵ söylemiyle ve İran İslam Cumhuriyeti'nde şeriat hükümlerinin izahlarını vekillerine tayin eden “velâyet-i fakih” sistemiyle karakterize edilmiş olan evrensel hükümdarlık iddiası ve dinle özdeşleşmiş İranlılık kimliği İran dış politikasının önemli yönlendirici unsurları olmuştur.

3. İRAN DIŞ POLİTİKASINDA YEMEN

1979 İslam Devrimi sonrası İran dış politikasında önemli bir yer tutan “Batı karşıtlığı” ve “bağımsızlık” politikalarına “devrim ihracı politikaları” da eklenmiştir. İlk aşamada İran'ın ulusal güvenlik tesisinin sağlanması, ilerleyen aşamalarda “İslâmi uyanış”ın gerçekleştirilmesine çalışılmıştır. Bu sayede İran dış politikasında “direniş cephesi”nin oluşturulmasına kadar giden yeni Şii jeopolitiği okuması yapılmıştır. İran, ulusal güvenliğinin tesisi adına ilk olarak, kendi güvenliğinin bir parçası olarak gördüğü Irak'la savaşa girmiş, diğer taraftan devrim ihracının önemli bir ayağını oluşturan ve yumuşak güç bağlamında kendisiyle kültürel ve ideolojik yakınlık kurulmasına hizmet eden dinî eğitim, konferans ve fakihlerin ihracı gibi yayılmacı faaliyetlere devam etmiştir. Ulusal güvenliğinin tesisi konusunda İran'ın, yakın havzası olan Mezopotamya, Basra Körfezi, Umman Denizi ve Hint Okyanusu'nun kontrolü ifade edilirken, yumuşak güç bağlamında Şii jeopolitiği üzerinden kurgulanan ve Ortadoğu'da geniş bir coğrafyada yürütülen devrim ihracı politikaları zamanla Suriye, Lübnan ve Yemen'e ulaşmıştır.

1989 yılında Rafsancani'nin cumhurbaşkanı seçilmesiyle İran dış politikası realist paradigmadan uzaklaşarak daha ılımlı ve liberal bir kimliğe bürünmüştür. Soğuk Savaş sonrası gelen sistemsel dönüşüm Cumhurbaşkanı Rafsancani'nin ılımlı karakteri ve siyasi vizyonuyla örtüşünce söz konusu devlet, 1989-1997 yıllarında yumuşak güç odaklı dış politikasını daha etkili bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Bu bağlamda Rafsancani, başta komşuları olmak üzere bütün ülkelerle iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır.²⁶ 1980-88 İran-İrak Savaşı'ndaki haklılığını 1990 Körfez Savaşı'yla birlikte Arap dünyasına kanıtlayarak imkânı bulan İran, bu bağlamda Körfez Ülkeleri başta olmak üzere Arap ülkeleriyle etkileşim içerisine girme yoluna gitmiştir. Tahran hükümeti, Ali Salih liderliğindeki Yemen hükümetiyle doğrudan ve yakın ilişkiler kurmak yerine, daha çok devrim ihracı politikaları bağlamında Husiler üzerinden Yemen'de Şii uyanışın temellerini atmaya çalışmıştır. Bu

sayede Yemen'den başlayacak Şii uyanışıyla, Körfez Ülkeleri'ni de içine alan bir domino etkisi oluşturmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda Yemen, giderek İran'ın Suudi Arabistan'ı çevreleme politikası kapsamında merkez üssü haline gelmiştir.

Husilerin 2004 sonrası Yemen hükümetine karşı başlattığı mücadele, tamamen Husilere özgü toplumsal, kültürel ve genel manada sosyolojik sorunlardan kaynaklansa da İran tarafından bu mücadele devrim ihracı politikalarına hizmet edecek önemli bir kıvılcım olarak algılanmıştır. Kısa süre sonra Husilere maddi yardımlar da gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Yumuşak güç bağlamında yürütülen Husilerin ideolojik ve kültürel açıdan dönüştürülmesi süreci, artık sert güç bağlamında devrimin ihraç edilmesi süreciyle eş zamanlı olarak yürütülmeye başlanmıştır. Husilerin ABD, İsrail ve Batı karşıtlığını retorik açıdan destekleyici bir unsur olması ve “ABD ve İsrail'e ölüm, zafer İslam'ın!” sloganını kullanması, İran'la ideolojik yakınlaşmanın temelini oluşturmuştur. 2015 yılında nükleer müzakerelerin başarıya ulaşmasını takiben 2016 yılının başından itibaren Suudi Arabistan ve onun müttefiki birçok ülkenin İran'la diplomatik ilişkilerini kesmeye başlaması, İran'ı Yemen krizine müdahil olma konusunda daha tedbirli kılmıştır. Fakat bu çekince daha çok söylem düzeyinde kalmıştır. Müzakerelerin desteklenmesine yönelik çağrılar yapılsa da Husilere giden maddi (askeri, teknik, ekonomik vb.) destek devam etmiştir.

3.1. Yemen'in Jeopolitik ve Stratejik Önemi

Jeopolitik, bir bölgenin veya bir ülkenin dünya üzerinde işgal ettiği alan, coğrafi karakteri ve eğer varsa sahip olduğu stratejik geçiş noktalarını, bu bölgenin veya ülkenin değişen unsurlarını ifade eden ekonomik, sosyal, askerî, kültürel ve politik yapısı üzerinden değerlendirerek siyasi coğrafyasıyla bağlantı kurmasıdır.

Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ne toplamda 1906 km'lik kıyısı bulunan Yemen, Arap Yarımadası'nı Afrika kıtasından ayıran stratejik Bab'ül Mendep Boğazı'na sahiptir. Kızıldeniz'i Aden Körfezi'ne bağlayan, dolayısıyla da Akdeniz'i Hint Okyanusu'na bağlayan Bab'ül Mendep Boğazı, Avrupa ile Hint Okyanusu arasında stratejik bir geçiş noktasını

oluşturmaktadır. Dünya petrol ihracatında geçiş güzergâhı bakımından yüzde 26'lık dilime sahip olan, günde yaklaşık 33 bin ticaret gemisinin geçiş yaptığı Bab'ül Mendep Boğazı, dünyanın dördüncü en önemli boğazı konumundadır.²⁷

Diğer taraftan Yemen;1,4 milyar dolar savunma bütçesi, 1260 tank, 170 uçak ve toplamda 30 donanma gücüyle askerî açıdan Ortadoğu'nun önde gelen ülkelerinden biridir.²⁸ Fakat 2015 yılında Husilerin gerçekleştirdiği darbe sonrası Suudi Arabistan'dan sağlanan askerî ve ekonomik yardımlardan yoksun kalan Husi vesayetindeki Yemen, bu yardımları İran'dan ciddi anlamda karşılamaya başlamıştır. Husilerin gerçekleştirdiği darbeye iktidarını kaybetmesine rağmen dünyada halen meşru yönetim olarak kabul gören Cumhurbaşkanı Abdurabbu Mansur el-Hadi ise Suudi Arabistan'dan destek almaya devam etmektedir.

Kültürel açıdan oldukça özgün bir karaktere sahip Yemen, içerisinde bulunduğu iç savaş sebebiyle büyük bir sosyolojik yıkıma uğramaktadır. Tarih boyunca toplumsal karakterini demokrasi bağlamında yönetime aktaramayan Yemen, merkezîyetçi yapısı sebebiyle ulusal kaynaklarını kullanma ve tabana aktarma konusunda oldukça geri kalmıştır. Bu sebeple, toplumsal bütünlüğü yakalayamayan ve ekonomik açıdan bölgedeki en fakir ülkelerden biri haline gelen Yemen, dünya politikasında da önemli bir yer edinmemiştir.

Kaynak: “İşte Yemen’deki Savaşın Asıl Nedeni”, *Gazete Vatan*, <http://www.gazetevatan.com/iste-yemen-deki-savasin-asil-nedeni-754203-dunya/>, (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

Buna karşın Yemen, sahip olduğu konum sebebiyle küresel ve bölgesel güçlerin Ortadoğu ve Afrika'ya yönelik stratejik değerlendirmelerinde önemli bir yer tutmaktadır. Buna göre Orta ve Güney Asya ülkeleri, Arap Yarımadası ve Afrika Boynuzu üzerinden Doğu ve Sahra altı Afrika'ya ulaşma adına ülkeyi önemli bir tutunma noktası olarak görmektedir. Diğer taraftan Avrupa ülkeleri Akdeniz'den Hint Okyanusu'na açılan deniz yollarının güvenliği açısından söz konusu ülkeyi stratejik öneme haiz bir ülke kategorisinde değerlendirmektedir. Dünyanın en önemli ticaret güzergâhlarından olan ve Ümit Burnu rotasını dört kat daha kısaltan Bab'ül Mendep Boğazı, dünya ticaret güvenliğinin sağlanması adına küresel düzeyde askerî hareketliliğe sahne olmaktadır. Bu doğrultuda Yemen'de güvenliğin sağlanması ve iç savaşın sona ermesi, dünya ticaret güvenliğine büyük katkı yapacak ve bölgeyi ele geçiren güç, dünya ticaretine olduğu kadar bölge siyasetine de yön verecektir.

3.2. Yemen'deki Siyasi Aktörler

Yemen'deki siyasi aktörlerin değerlendirilmesine geçmeden önce ülkeyle ilgili birtakım bilgilerin sunulması daha doğru olacaktır. Buna göre, Sana başkentli olup 27 milyon nüfusa ve kişi başı 770 dolar olmak üzere 37 milyar dolar Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'ya (GSYİH) sahiptir.²⁹ Yemen bu özelliğiyle Arap dünyasının en fakir ülkelerinden biri konumundadır. Yoksulluk, ülkedeki iç savaş ve siyasi kriz sebebiyle 2009 yılında yüzde 42 iken 2016 yılında bu rakam yüzde 80'e ulaşmıştır. Ayrıca dünyadaki en yüksek nüfus artış oranına sahip ülkelerden birisi olma özelliği taşımaktadır.³⁰ Yemen ekonomisi birinci derecede tarım ve hayvancılığa dayanır. Tarım ürünlerinden elde edilen gelirin GSYİH'deki payı yüzde 23'iken; petrol, doğal gaz ve diğer yerel kaynaklardan elde edilen gelirlerin payı yüzde 9'dur.³¹ Yemen'in ekonomisi kırılmalı bir yapıdadır. 2011 yılında ekonomide yüzde 12,7 küçülme yaşandıktan sonra, 2013 yılında yüzde 4,8 ve 2014 sonunda da yüzde 0,2'lik büyüme kaydedilmiştir.³² 2015 yılında Husilerin yönetimi ele geçirmesi ve ülkenin iç savaşa sürüklenmesiyle birlikte ekonomisi de aynı yıl büyük bir çöküş yaşamış, yüzde 28'lik bir küçülme gerçekleşmiştir.³³

Diğer Arap ülkelerinden farklı olarak Bedevi kültüründen ziyade yerleşik bir toplumsal kültüre sahip Yemen halkı, etnik açıdan homojen olmasına rağmen, söz konusu etnik yapı toplumu birleştiren bir öge değildir. Zira dinî açıdan da homojen bir toplum olan Yemenliler, mezhep temelinde İslâmiyet'in Zeydi ve Şafii koluna mensupturlar.³⁴ Yemen halkının çoğunluğu (yüzde 99.1'i) Müslüman olmakla beraber; yaklaşık yüzde 35'i Şiiliğin kolu olan Zeydi mezhebinde ve yaklaşık yüzde 65 ise Sünniliğin kolu olan Şafi mezhebindedir.³⁵

Yemen toplumunun karakteristik özelliği, modern bir ulus olmaktan ziyade akrabalık ilişkilerine dayalı kabile tipi bir örgütlenmeye sahip olması ve her kabilenin başında da bir liderin bulunmasıdır. Yemen'deki en önemli toplumsal yapıyı kuzeyde Bakil ve Haşhid kabile konfederasyonları, güneyde sosyalistler ile İslâmcı gruplar oluşturmaktadır. Bu bağlamda devlette yaşanan iktidar mücadelelerinde mezhep ve kabile yapısı geçmişte olduğu gibi günümüzde de etkili bir rol oynamaktadır.³⁶

İç karışıklıklarının yanında Yemen, giderek küresel düzeyde yaşanan güç mücadelesinin yeni oyun alanına dönüşmektedir. DEAŞ'ın (Al-Dawla al-Islamiyye fi el-Iraq wa-Sham) Suriye ve Irak'ta gerilemeye başlamasıyla, küresel aktörler odaklarını yeni başarısız devletler üzerine yoğunlaştırmış ve birbirlerine ders verme niteliğindeki saldırılarını bu devletler üzerinde sergilemeye başlamıştır. Bu kapsamda Yemen, ABD-İran hesaplaşmasının ve Suudi-İran rekabetinin yeni kurbanı olmaya adaydır. Başarısız devlet (failed state) sıfatıyla Yemen, küresel güç dengelerinin yeniden şekillendirildiği bir dönemde, karşı ittifakların kozlarını paylaşacakları önemli bir test alanı olarak küresel arenada ön plana çıkmakta ve söylem ile hedeflerin odak noktası haline gelerek yükselmektedir.

Yemen'in Kısa Tarihi

Yemen bölgesinin ileri gelenlerinin davetiyle 897 yılında Zeydi imametini tesis etmek üzere Saada'ya gelen Zeydiler'den İmam el-Hâdî ile'l-Hak Yahyâ bin Hüseyin'in bazı dönemsel kesintilerle birlikte, hâkimiyetini 1962 yılına kadar devam ettiren Zeydi İmametini

kurmuştur. Bu imametın güçlü dönemlerinde devletin tamamına hükmetmesi, Yemen tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı sayılmıştır.³⁷ 1517 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğine geçen, I. Dünya Savaşı sırasında İngiltere'ye karşı Osmanlı İmparatorluğu'yla birlikte hareket eden ve 1891 yılından beri ülkede Zeydi mezhebine dayalı bir hanedanlık kurmuş olan İmam Yahya önderliğindeki Yemen, söz konusu imparatorluğun Ekim 1918de bölgeden çekilmesi üzerine bağımsızlığını ilan etmiştir. İmam Yahya, 1948 yılında bir suikast sonucu ölünceye kadar Zeydi mezhebine dayandırdığı iktidarını elinde tutmuştur.³⁸ 1958 yılından 1961 yılına kadar Kuzey Yemen, Mısır ve Suriye'yle birlikte Birleşik Arap Cumhuriyetine dâhil olmuştur.³⁹ İmam Ahmed, Mısır ve Suriye'nin teşkil ettiği Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin 1961 yılında dağılmasının ardından Mısır'la olan bağlarını koparmıştır.⁴⁰

İmam Ahmed'in 1962 yılında hayatını kaybetmesinden sonra işbaşına geçen oğlu İmam Bedr bir hafta bile geçmeden 26 Eylül 1962 tarihinde Albay Abdullah el-Sallal önderliğindeki bir darbeyle düşürülmüştür.⁴¹ Muhammed Bedr sadece bir hafta sonra San'a'da askeri birlikler tarafından kuşatılınca görevi bırakıp kaçmak zorunda kalmıştır. (26 Eylül 1962).⁴² Böylece Yemen'de monarşi sona ermiş ve Mısır'ın desteğiyle Yemen Arap Cumhuriyeti (Kuzey Yemen) kurulmuştur.⁴³ Zeydi-Şii imam, 1962 devrimine kadar neredeyse 1000 yıldır ülkede hüküm sürmüştür.⁴⁴ 1962 darbesiyle birlikte imamlık rejimine ve monarşiye son verilmesinin ardından yaklaşık on yıl boyunca Cumhuriyetçiler ve Kralcılar arasındaki bir mücadeleye sahne olmuş olan Kuzey Yemen aynı zamanda, Nasır'ın Mısır'ı ile Suudi Arabistan arasındaki mücadelenin de merkezi olmuştur.

Nitekim 1962 yılında kuzeydeki Albay Sallal darbesine paralel olarak, Güney Yemen'de de bir grup Yemenli İngiliz varlığını ülkeden çıkarmak için Marksist ideolojiyi referans alan bir gerilla hareketi başlatmıştır.⁴⁵ 29 Kasım 1967 tarihinde bütün İngiliz birliklerinin geri çekilmesiyle Kahtan el-Fiaabi, Selim Ali Rubai ve Abdülfettah İsmail önderliğinde Güney Yemen Halk Cumhuriyeti adıyla Arap Yarımadası'nda bağımsız yeni bir Yemen devleti ortaya çıkmıştır. 30 Kasım 1967 tarihinde bağımsız bir Güney Yemen Halk Cumhuriyeti'nin

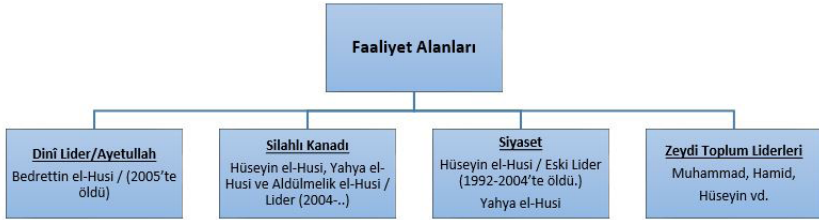
kurulduğu açıklanmıştır.⁴⁶ Ancak iki yıl sonra Güney Yemen, 1 Aralık 1970 tarihindeki bir anlaşmayla Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti adını almıştır.⁴⁷ Kuzey Yemen 1989 yılında Güney Yemen'le birleşmeyi önermiştir. Güney Yemen, Sovyetler Birliği'nin de desteklemesiyle 22 Mayıs 1990 tarihinde Kuzey Yemen'le birleşmiştir. Söz konusu iki devlet 1990 yılında birleşirken, Cumhurbaşkanlığına 1978 yılından beri Kuzey Yemen'in Cumhurbaşkanı olan Ali Abdullah Salih getirilmiştir. Ülke, iki buçuk yıllık geçiş döneminde iki parti tarafından ortaklaşa yönetilmiştir. 1992 sonunda yapılan seçimin ardından ise tamamen birleşme gerçekleşmiş, seçimleri Kuzey Yemen'in eski Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Sâlih kazanmıştır.

3.2.1. Ülke İçi Aktör: Husi Hareketi

22 Kasım 1926 tarihinde Yemen'in Dahyan şehrinde doğan, ülkenin kuzeyinde bugün Husilerin merkezi olarak kabul edilen Saada şehrinde büyüyen din adamı Hüseyin Bedrettin el-Husi (bin Emiruddin bin el-Hüseyin bin Muhammed), hareketin kurucusu olarak kabul edilmiştir. 1962 yılında Zeydi imamın Mısır destekli bir darbeyle indirilmesi ve Haşimi hâkimiyetine son verilmesinden sonra Zeydi inancına mensup halk, toplumdaki eski konumlarını yitirmeye ve marjinalize olmaya başlamıştır.⁴⁸ Zeydi toplumunun hak arayışları bu dönemde Husi ailesinin ortaya koyduğu mücadeleyle anlam kazanmıştır. 1970'lerden sonra Bedrettin el-Husi, Vahhabilik aleyhinde bilimsel yazılar yazmaya ve Şiileri dinî uyanışa çağırmaya başlamıştır. Aile üyeleri de dinî eğitim merkezleri açarak, eğitimlerle davaya destek olmuştur. Husiler, asıl amaçlarının eğitim-öğretim ve uyanış olduğunu söylemişlerdir.⁴⁹ Mevcut rejimle çatışmak istemediklerini, amaçlarının ülkeyi kalkındırmak, Amerikan ve İsrail işgalinden kurtarmak olduğunu iddia etmişlerdir.

1990 yılında Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesiyle beraber çok partili sisteme geçiş, Husilere kendilerini farklı bir şekilde ifade etme şansı tanıdığı ve bu sayede siyasete atılmışlardır.⁵⁰ 1992 yılında Al-Hak Partisiyle beraber, partinin kolu olarak "Believing Youth/ ash-Shabāb al-Mū'min/ Mümin Gençlik Hareketi" kurulmuştur. 1993 yılında Bedrettin el-Husi'nin oğlu Hüseyin el-Husi ile Abdallah al-Ruzami,

Al-Hak Partisi'nden meclise girmeyi başarmış ve Hüseyin el-Husi bir seçim dönemi mecliste vekillik yapmıştır. Parti, o zaman net bir siyasi program ortaya koymaktan çok dinî, sosyal ve kültürel bir hareket olarak insan kazanmaya, güçlenmeye çalışmıştır. Hüseyin el-Husi, 2000 yılında partiden ayrılmış ve 90'ların başında kurduğu (partinin gençlik kolları gibi de çalışan) Mümin Gençlik Hareketi'ne ağırlık vermiştir. Kuzeydeki Saada şehrinde Zeydi kökenlileri ve aşiret mensuplarını hedef kitlesi olarak belirleyerek faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. 10 Eylül 2004 tarihinde orduyla girdiği çatışmada öldürülen Hüseyin'in yerine kardeşi Abdulmelik el-Husi getirilmiştir.

Husi Ailesi, 1996.

Kaynak: Barak A. Salmoni vd., *Regime and Periphery in Northern Yemen-The Huthi Phenomenon*, RAND National Defense Research Institute, Washington 2010, s. 105.

Mümin Gençlik Hareketi'nin kuruluş sebebini Yahya el-Husi şöyle açıklamıştır: “Bizim asıl amacımız Vahhabilik’ile savaşımdır.” 1960’lardaki devrimden bu yana Zeydilik ile Vahhabilik arasında kültürel

ve entelektüel bir savaş yaşanmaktadır. Husiler, Yemen hükümetinin Suudi Arabistan'dan ekonomik yardım aldığını ve karşılığında da bölgede Vahhabiliğin yayılmasına göz yumduğunu iddia etmişlerdir.⁵¹

Zeydiler, bundan yüzyıl öncesinde İmamet rejiminde olduğu gibi günümüzde de en üstün ve layık kesimin kendileri olduğunu iddia etmişlerdir. Yemen'de iktidarın ellerinden alındığını ve tarihe dayanarak bunun kendilerine ait olduğunu öne sürmüşlerdir. Husilerin İran'ın da desteğini alarak 1962 Devrimi'yle sona eren imamlık makamını tekrar kurmaya çalıştığı iddia edilmektedir. Husiler, ilk aşamada Salih rejimine karşı giriştikleri savaşın Batı ve Suudi Arabistan'la kurulan ittifak ilişkisinden kaynaklandığını iddia etmişlerdir. Husiler; Amerikan, İsrail ve Yahudi karşıtlığını kullanarak toplumsal destek kazanmaya çalışmaktadırlar. Çünkü onlar için Filistin davası ve Amerikan hegemonyasını reddetmek kadar birleştirici bir unsur bulunmamaktadır. İşte bu sebeple, Husilerin sloganlarında: “Allahuekber! Amerika'ya Ölüm, İsrail'e ölüm, Zafer İslam'ın!” yazmaktadır.

Zeydi mezhebine mensup Husiler, Zeydi halkın aksine diriliş-uyaniş yanlısıydı ve Zeydi kimliğinin Sünni-Vahhabi kimliklerinin baskısı ve tehdidi altında kaldığını savunmaktaydı.⁵² Husi ailesi ayrıca Haşimi soyundan olup, soylarını herhangi özel bir kabileyle ilişkilendirmemektedirler. Yemen'e İslam'ın doğuşundan hemen sonra yerleştiklerini, Yemen kimliğinin tartışmalı olduğunu söylemektedirler.

Bayrak ve Sloganları

Kaynak: “‘Ensar Allah’ Hareketi ve Yemen’in Geleceğini Şekillendirmedeki Önemli Rolü”, *Alwaght*, <http://alwaght.com/ar/News/48114/>, (Erişim Tarihi: 12.05.2017).

Zeydi-Haşimiler, 1962 yılının eylül ayında İmamet rejimi yıkılana kadar 1000 yılı aşkın süre Yemen'in tamamında hüküm sürdüler.⁵³ Zeydiler kendilerini Haşimiyyin es-Sade (Haşimi Efendiler) dedikleri soya dayandırmaktadır. Bununla da Hasan ile Hüseyin'in soyundan gelenler kast edilmektedir. Bu seçkinci-ezoterik bakış açısı coğrafi olarak Yemen'in kuzeyinde yerleşmiştir.⁵⁴ Yemen'in eski Devlet Başkanı Salih de Zeydi bir Şii olmakla birlikte, Haşimi soyuna mensup değildi; dolayısıyla iktidarını korumak için Sünnilerle ittifak kurmak ve görelî "seküler" bir tutum benimsemek zorunda kalmıştır. Salih iktidarından sonra, özellikle siyasi istikrar ve yeni devlet elitlerinin İhvan'ül Müslimin ile mutedil Sünni hareketlerden oluşması, Husi hareketi nezdinde ciddi endişelere neden olmuştur. Husi isyancılar genel olarak: Belli bir ideolojiye sahip, İran'la sembolik ve siyasi bağları olan Batı karşıtı sloganlar kullanan az sayıda kişiler; Zeydi ve Haşimi kimliğini savunan az sayıda bir kesim; tamamıyla maddi çıkarları olan silahlı bir grup; devlet şiddetine karşı ailelerini ve köylerini savunan çoğunluğu temsil eden aşiret mensupları şeklinde sınıflandırılacaktır.⁵⁵

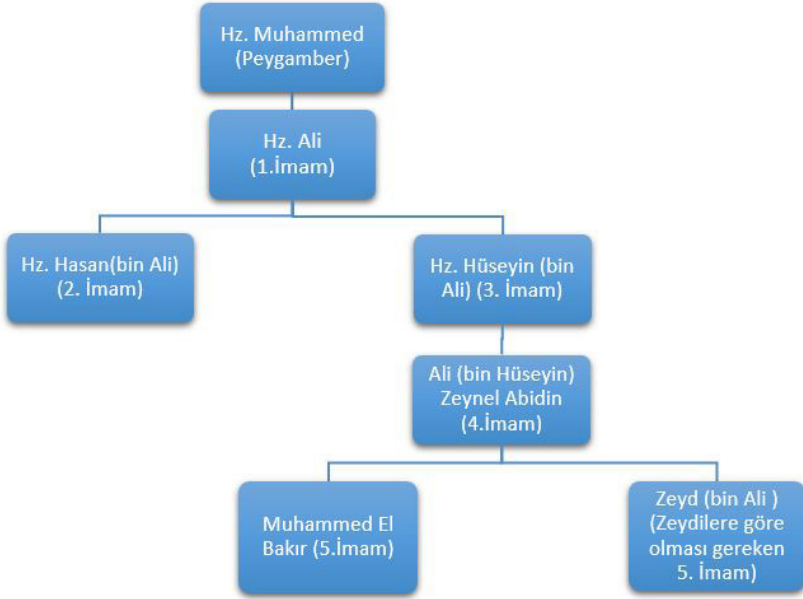
Zeydiler, Husilerin etrafında yekpare bir şekilde birleşmiş değillerdir.⁵⁶ Örneğin, 2004 ile 2010 yılları arasındaki altı evrelik savaş sırasında, bazı Zeydi kabileleri Husiler aleyhinde hükümetin yanında savaşmışlardır. Ayrıca, bu dönemde Ali Salih ve hükümetinin büyük çoğunluğunun Zeydi olduğu unutulmamalıdır. Benzer şekilde, Husiler 2014 yılında San'a'ya doğru yaklaşırken, bazı Zeydi kabileleri buna direniş göstermiştir.

Husilerin üst yönetim kadrosunun önderliğinde 1980'li yıllardan beri İran'la dini eğitimler vasıtasıyla kurdukları ilişkiler, Husilerin üst yönetim kadrosunu ve onlara bağlı maddi çıkar ve menfaat arayışındaki silahlı grupları, İran'ın Şii anlayışına yakınlaştırmış ve bu grupların çoğu ya Zeydi inancından İran'ın hâkim inancı Caferilik'e geçmiş ya da Zeydi inancına bağlı kalmakla birlikte siyasi kazançlar elde etmek için İran'la yakın ilişki (menfaat ilişkisi) içerisine girmiştir. Bu bağlamda İran'la yakın ilişkiler kuran elit Husi kadrosu, bir çatı örgüt olarak kendilerini Zeydi toplumunun temsilcisi olarak tanıtmaktadırlar. Bazı temel farklılıklar sebebiyle İran'ın Şii anlayışına karşı tepki gösteren az

sayıdaki Zeydi kabilesi, Husi kimliği altında savaşmayı reddetmektedir. 2013 sonrası dönemde güçlenen Husiler, bu kabilelerle giriştiği savaştan galip ayrılp, başkent San'a'ya doğru ilerleyişlerini sürdürmüşlerdir. Bu sebeple Zeydi kimliği gittikçe Husi kimliğiyle birlikte anılmakta ve toplumsal yapıya aykırı olarak Zeydiler giderek İran'ın etkisi altına girmektedir.

Zeydilik (Beşçiler)

Zeydilik mezhebi, diğer Şii mezheplerinde olduğu gibi ilk dört imamı kabul etmekte ancak beşinci imam olarak Muhammed el-Bakır yerine kardeşi Zeyd bin Ali'yi benimsemektedir.

Şii mezhebinin ehl-i sünnet vel-cemaate en yakın olan ve en uyumlu davranan grubu Zeydilerdir. Bu mezhep, imamlarını peygamberlik derecesine yükseltmemiş ya da imamlığı peygambere yakın bir derecede konumlandırmamıştır. Aksine Zeydiler, imamların da diğer insanlar gibi olduklarını, ancak Hz. Peygamber dışında bütün insanlardan üstün olduklarını kabul etmişlerdir. Zeydiler, sahabelerden herhangi birine kâfirlikle itham etmemişlerdir. Özellikle Hz. Ali'nin kendilerine biat ettiği

ve Halifeliklerini kabul ettiği sahabeleri (Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer) ağır şekilde suçlamamışlardır.⁵⁷

Zeydilik evrensel Şii topluluğunun küçük bir alt kümesi olmakla birlikte pratikte Sünni İslâm'a çok benzemektedir. Öğretisel açıdan İran'daki ve birçok yerdeki 'On İki İmam' inancından farklı olmasına rağmen bu inanç ile ortak yanları da mevcuttur. Bu durum birçok gözlemcide Tahran'ın Husilere destek verdiği kanısını uyandırmaktadır. İmam'ın rolü, geleneksel Zeydi inancının temelini oluşturmaktadır. Zeydi doktrini, toplumun lideri olan imamın, Seyyid olması gerektiğini yani Hz. Peygamberin kızı olan Hz. Fatıma'nın soyundan gelmesi gerektiğini savunmaktadır. Bugünün Yemenli Zeydi topluluğu bir imama sahip olma ihtiyacı konusunda bölünmüş durumdadır. Aslında, toplumun başında bir imamın olmayışı günümüzde Yemen Zeydilerinin en önemli savlarını ortaya çıkarmakta ve bu da merkezi hükümetin "Husiler, kendi liderliğinde imamet rejimini yeniden canlandırmaya çalışıyor." söylemini geliştirmesine yol açmaktadır.⁵⁸

Zeydilerin temel görüşleri şunlardır:

- Zeydi mezhebine mensup olanlar, Hz. Peygamber'in vasiyetle beyan ettiği imamın, isim ve şahsiyet belirtilerek değil imamın sıfatlarının zikredilmesiyle tayin edildiğine inanırlar. Bu sıfatlar, Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ali'nin imam olduğunu ortaya koymaktadır.
- İmam Zeyd, üstün bir şahıs olmasına rağmen ondan daha aşağı derecede olan birinin halife olabileceğini kabul etmektedir. Bu temel prensipten hareket eden Zeyd, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in halifeliklerini kabul etmektedir.
- Zeydiyye mezhebine göre, aynı devirde iki bölgede iki ayrı imama biat etmek caizdir.
- Zeydiler, büyük günah işleyenlerin samimiyetle tövbe edip günahlarından vazgeçmedikçe devamlı olarak cehennemde kalacaklarına inanırlar.⁵⁹

Carudiye

Zeydiliğin bir alt kolu olan Carudiye mezhebi, Zeydiliğin görüşüne karşı olarak, Ehl-i Hal ve'l Akd⁶⁰'in halifelik sıfatlarına daha az mazhar olan kişiyi halife olarak seçmesi ve ona biat edilmesi halinde bu biadın geçerli olmadığını savunmaktadırlar. Bu açıdan Carudiye mezhebi, On İki İmam Şiiliğine yaklaşmaktadır. Bu mezhep, Zeydiye'nin aşırı radikal bir kolunu ifade etmektedir. Bazı araştırmacılar Carudilerin aslında Zeydilikten bağımsız bir mezhep olduğunu ve Zeydi olduklarını iddia ederek inançlarını gizlediklerini ifade etmiştir. Carudilerin Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer'in halifeliklerini reddettikleri ve bu açıdan Zeydilerden ayrıldıkları düşünülmektedir.

Husilerin, Zeydilikten çok Carudiye mezhebine bağlı olduğunu ve sonradan İmamiye/Caferi mezhebine geçiş yaptıklarını savunulmaktadır. Bu savdan hareketle, İran'dan daha fazla ve daha kolay destek gördükleri belirtilmektedir. Öyle ki bazı kaynaklara göre; Bedreddin el-Husi, Carudiye mezhebine mensuptur.⁶¹ Zeydi mezhebine aykırı görüşlere sahip olan Carudiye ekolüne geçiş yapan Husi Aşireti Lideri Bedreddin el-Husi'nin İran'ın Kum Havzası'nda gördüğü ilahiyat eğitiminin sonucunda Caferi mezhebini kabul ettiği belirtilmektedir.⁶² Böylelikle Husi hareketinin ideolojik açıdan Yemen'deki Sünni ve Zeydi hareketlerden bağımsızlaşarak İran yönetimiyle paralel bir siyasal oluşuma döndüğü dile getirilmektedir. Örgütün ideolojik yapısının Zeydilik'ten İran'ın resmi inancı olan On İki İmam Şiiliğine (Caferilik) evrilmesi ve İran'da kurulan, din adamlarının egemen olduğu velayet-i fakih sistemine benzer bir "İmamlar Devleti" talep etmesi gibi sebepler, örgütün İran'la olan ilişkilerine yönelik daha şüpheli bir yaklaşımın doğmasına neden olmuştur. Hüseyin el-Husi, Bedrettin el-Husi'nin fikirlerinden etkilendiği ve 1997 yılında teşkilat içerisinde Zeydilik'ten On İki İmam Şiiliğine geçiş sürecini başlattığı iddia edilmektedir. Buna göre Husi liderleri Zeydi toplumundan farklı olarak, Humeyni Devrimi'nden ve Lübnan'daki Hizbullah'tan övgüyle bahsetmektedir.⁶³

3.2.1.1. Husilerin Silahlı Kanadı: Ansar Allah (Ensurallah) Terör Örgütü

Örgütün resmi olarak kullanılan ismi Ensarullah Hareketi'dir. Bununla birlikte, 2004 yılında Yemen hükümetine karşı başlatılan savaş sebebiyle Husilerin silahlı kanadı olarak görev yapması için kurulmuştur. Örgüt ilk aşamada kuzey ili Saada ve çevresini, Hajja'nın bazı kesimlerini ve Amran'ın bazı bölgelerini kontrolü altında tutmayı başarmış⁶⁴, günümüzde ise El-Muha Limanı hariç olmak üzere Yemen'in bütün batı sahillerini ele geçirmiştir. 2004 yılında başlayıp 2010 yılına kadar süren altı Saada Savaşı boyunca örgütün kendini Ensarullah olarak adlandırmasına rağmen, medya onlardan "Husiler" şeklinde bahsetmiştir. Böylelikle hükümet onları örgütlü bir yapı olarak nitelendirmeye ve ayrılıkçı çeteci gruplar olarak atfetmeye çalışmıştır. Örgüt daha çok bölgedeki Şafi-Sünni kökenli kabilelerle çatışmış ve bunlara yakın ordu güçleri ile devlet kurumlarını hedef almıştır. Binlerce sivil ve asker öldürülmüş, bir o kadarı yaralanmış ve yüzbinlerce insanı silah zoruyla tehcire zorlanmıştır. Husi isyancılar ilk aşamada 5.000 ile 10.000 arasında savaşıya sahip olmakla birlikte günümüzde bu sayı ciddi boyutlara ulaşmıştır. Günümüzde Husiler, Salih güçleriyle birlikte hem Mansur Hadi yönetimiyle hem de el-Kaide'yle savaşmaktadırlar.

3.2.1.2. Çatışmaların Altı Evresi

1.Evre: Haziran-Eylül 2004 (3 Ay)	Haziran 2004: Yemen hükümeti, Hüseyin el-Husi'yi yakalama ya da öldürme pahasına Saada'ya harekât başlatmıştır. Bu aynı zamanda silahlı çatışmaların başlangıcı olmuştur.
	Eylül 2004: Yemen hükümeti Hüseyin el-Husi'yi öldürdüğünü açıklamıştır.
2. Evre: Mart-Nisan 2005 (1 Ay)	Mart 2005: Bedrettin el-Husi San'a'dan anlaşma imzalanmadan geri dönmüştür.
	14 Nisan 2005: Yemen hükümeti düşmanlığın sona erdiğini açıklamıştır.
3. Evre: Aralık 2005-Şubat 2006 (2 Ay)	Aralık 2005: Hafci ve Suq al Talh'daki ayaklanmalardan sonra çatışmalar başlamıştır.
	Şubat 2006: Yeni Saada valisinin atanmasıyla çatışmalar sona ermiştir.

<p>4. Evre: Şubat 2007-Ocak 2008 (11 Ay)</p>	<p>Şubat 2007: Husilerin silahsızlanma süresinin son tarihinin gelmesiyle çatışmalar başlamıştır.</p> <p>Ocak 2008: Doha Arabuluculuk Anlaşması'yla çatışmalar yatıştırılmıştır.</p>
<p>5. Evre: Mayıs-Temmuz 2008 (2 Ay)</p>	<p>Mayıs 2008: Saada şehrinde bin Salman Camisi'nin dışında bomba patlaması sonucu çatışmalar başlamıştır.</p> <p>Temmuz 2008: Yemen hükümeti çatışmanın tek taraflı sona erdiğini açıklamıştır.</p>
<p>6.Evre: Ağustos 2009- Şubat 2010 (6 Ay)</p>	<p>11 Ağustos 2009: Yüksek Güvenlik Komitesi ayaklanmayı demir yumrukla bastıracağını açıklamıştır.</p>

Kaynak: Barak A. Salmoni vd., *Regime and Periphery in Northern Yemen-The Huthi Phenomenon*, RAND National Defense Research Institute, Washington 2010, s. 133.

Birinci Evre

Husiler, hükümeti kendi mezheplerine karşı ayrımcılık yapmak, ekonomik olarak bölgelerine yatırım yapmamak, ABD ve İsrail'le birlikte hareket etmek ve Suudi Arabistan'ın mezhepsel ve politik faaliyetlerine destek vermekle suçlanmışlardır. 2003 yılının başlarında hükümet karşıtı gösteriler hız kazanmıştır. Abdullah Salih Saada'da cuma namazı sonrasında halka bir konuşma yapmak istemiş, ancak konuşmak için harekete geçmesi üzerine cami içindeki bir grup “Amerika, İsrail ve Yahudi karşıtı” sloganlar atmaya başlamış ve Abdullah Salih camiye terk etmek zorunda kalmıştır.

2003 yılının Ocak ayından sonra gösterilerin yayılması üzerine Salih hükümeti, göstericilerin lideri olduğunu ileri sürdüğü Seyit Hüseyin el-Husi'yi gösterileri sonlandırması konusunda uyarmıştır. Hükümet, Mümin Gençlik Hareketi'nin lideri Hüseyin el-Husi'yi tutuklama kararı almıştır. Çatışmaların şiddetlendiği temmuz ayında hükümet, Husi'nin yakalanması için on milyon Yemen riyali (55 bin ABD doları) ödül koymuştur.⁶⁵ Hüseyin'in öldürülmesinden sonra hükümet tek taraflı olarak savaşı kazandığını ilan etmiş ve çatışmaları durdurma kararı almıştır. Bu şekilde iç savaşın sona erdiğini açıklamıştır. Fakat Hüseyin'in öldürülmesinin ardından liderliği üstlenen kardeşleri

Abdülmelik ve Yahya Husi, Abdullah Salih rejimiyle uzlaşmayı reddetmiştir.

İkinci ve Üçüncü Evre

Husiler ile güvenlik güçleri arasındaki savaşın ikinci evresi 2005 yılının Mayıs ayında Şii grupların Saada'daki hükümet güçlerine karşı giriştikleri topyekûn saldırılarla tekrar başlamıştır. Babaları Bedrettin el-Husi'nin gözaltına alındığı bu dönemde, çatışmaların tam olarak önüne geçemeyen hükümet, savaşı durdurma kararı almıştır. 2005 sonunda hükümet yanlısı Şeyh Abdullah el-Awjari'nin Hamdan kabilesi ile Husileri destekleyen kabileler arasında başlayan çatışmalar kısa sürede yayılarak, güvenlik güçleri ile Husilerin çatışmasına dönüşmüştür. 2006 yılının başlarında Husi isyancıları, San'a'nın güneyinde Dhamar'da Savunma Bakanlığı'ndan bir yetkiliye suikast girişiminde bulunmakla suçlanmışlardır. 2006 yılının Eylül ayında başkanlık ve belediye seçimleri başlamadan hemen önce hükümet, Abdullah Salih'e tansiyonu düşürmesi ve savaşı sona erdirmesi için baskı yapmaya başlamıştır. Böylelikle Salih 600'e yakın Husi mahkûmu serbest bırakmıştır. Göreve gelen yeni Saada Valisi de savaşı sonlandırmaya çalışmıştır. Salih, hükümet güçlerine Hüseyin el-Husi'nin evinin geri teslim edilmesi talimatını vermiş ve Husi ailesi hükümetten tazminat niteliğinde bir ücret almıştır.⁶⁶

Dördüncü ve Beşinci Evre

Seçimlerden sonra taraflar arasındaki görüşmelerin başarısızlığa uğraması ve Husi taraftarlarının Yemen'deki Yahudi topluluğunu tehdit etmesi üzerine savaş yeniden başlamıştır.⁶⁷ Dördüncü evredeki çatışmalar Katar'ın arabuluculuğuyla sona ermiş ve 16 Haziran 2007 tarihinde bir ateşkes imzalanmıştır. İsyancı liderleri silah bırakmayı ve arabuluculuğu üstlenen Katar'a sürgüne gitmeyi kabul ederken, hükümet de yerinden edilmiş kişilere evlerine dönebilmeleri için yardımda bulunmayı ve mahkûmları serbest bırakmayı kabul etmiştir.⁶⁸ 2008 yılının Mayıs ayında Saada şehrinde bin Salman Camii'nde yaşanan bombalı saldırı sonrası en az 15 kişi hayatını kaybetmiş, en az 55 kişi ise yaralanmıştır.⁶⁹ Hükümetin bu saldırılardan Husileri sorumlu

tutması sonucu silahlı kuvvetler ile Husiler arasında çatışmalar yeniden başlamıştır. Abdullah Salih; uluslararası baskı, ciddi insan hakları ihlalleri, yerel medya ve isyancıların ilerlemesinden duyduğu kaygı gibi çeşitli nedenlerden dolayı çatışmayı sonlandırma kararı almış ve böylelikle çatışmaların beşinci evresi sona ermiştir.

Altıncı Evre

Hükümet, Şii ayaklanmayı kökten kazımaya karar vermiş ve 11 Ağustos 2009 tarihinde “Scorched Earth” Operasyonu’nu başlatmıştır. Çatışmalar Suudi Arabistan’a da sıçramış ve Suudi Arabistan Yemen hükümetiyle işbirliği yaparak Husileri yenmeyi başarmıştır. Husiler, 2010 yılının Ocak ayında Iraklı Şii Ayetullah Ali el-Sistani’yi Yemen hükümetiyle aralarında arabuluculuk yapması için çağırmıştır. Aynı dönemde Yemen hükümeti, Saada vilayetini isyancılardan temizlemek adına “Blow to the Head” Operasyonu’nu başlatmıştır. Bu sayede bölgedeki el-Kaide’nin lideri Abdullah Mehdar’ı öldürmeyi de başarmıştır.⁷⁰ Ocak ayının sonlarına doğru Husiler ateşkes çağrısını kabul etse de kalıcı barış bir türlü sağlanamamış ve çatışmalar kaldığı yerden devam etmiştir.

2010’dan Günümüze Husilerin Öne Çıkan Faaliyetleri

30 Ocak 2010 tarihinde Husiler, sivillerin ölümüne engel olmak adına ateşkes çağrısını yinelemiştir. Fakat Yemen hükümeti, daha önce verdikleri sözleri yerine getirmedikleri için anlaşma imzalamayı reddetmiş ve yeni bir saldırı dizisi başlatmıştır. Yemen hükümetinin yanı sıra hükümet yanlısı kabilelerle de savaşan Husiler, bu dönemde ilk kez el-Kaide’nin saldırısına maruz kalmış ve çatışmaların çok boyutlu bir hal alacağına ilk emarelerini bu dönemde görmüştür. 2011 yılında başlayan Arap Baharı’nın etkileri Yemen’de de görülmeye başlamıştır. 27 Ocak 2011 tarihinde 16 binin üzerinde protestocu, başkent San’a’da gösteri düzenlemiştir.⁷¹ Salih’in 2 Şubat 2011 tarihinde bir sonraki seçimlerde aday olmayacağını ve iktidarı oğluna devretmeyeceğini açıklaması⁷² üzerine 3 Şubat 2011 tarihinde 20 bin kişi hükümet karşıtı gösteriler için başkentte toplanmıştır.⁷³

Bu isyan sürecinden yararlanan Husiler 2011 yılının Mart ayında Yemen hükümetinden bağımsız olarak Saada ilinde kendi yönetimlerini kurduklarını açıklayıp, buraya kendi valilerini atamışlardır.⁷⁴ Husiler 2011 yılının Kasım ayına kadar ilerlemelerini sürdürmüşler ve kasım ayında artık San'a'ya doğrudan saldırı düzenleyebilecekleri Haggah'ı kısmen ele geçirmişlerdir.⁷⁵ 2011-2012 yılları arasındaki süreçte Yemen İnsan Hakları Bakanlığı'na göre yaklaşık 2000 sivil hayatını kaybetmiştir.⁷⁶ 2012 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Mansur Hadi döneminde de şiddet, ülkenin temel problemi olarak kalmaya devam etmiştir. Yıl içinde adam kaçırma, intihar saldırıları, suikastlar ve diğer bombalı saldırılar devam etmiştir. Uluslararası Kriz Grubu'na göre 2012 yılı içerisinde yaklaşık 1.100 kişi hayatını kaybetmiştir.⁷⁷

2013 yılının Mart ayında Birleşmiş Milletler (BM) Yemen Özel Temsilcisi Cemal bin Ömer liderliğinde bütün siyasi partilerin katıldığı Ulusal Diyalog Konferansı (UDK) düzenlenmiştir. Uzun süren görüşmelerin ardından altı bölgeyi federatif bir yapı konusunda uzlaşmaya varılmış, fakat federal bölgelerin mali kaynaklardan yararlanması gibi konular sorun teşkil etmeye devam etmiştir. Federal bölgelerin adaletsiz kaynak dağılımı sebebiyle birlikte Mansur Hadi'nin reformları yerine getirmediği gerekçesiyle Husiler, bu diyalog sürecinden ayrılmıştır. 2013 yılının Ekim ayında çatışmalar şiddetlenmesiyle Husiler, Yemen'in kuzeyindeki etkinlik alanlarını oldukça genişletmiştir. UDK, 2014 yılının Ocak ayında Cumhurbaşkanı Hadi'nin görev süresinin bir yıl uzatılmasına ve parlamento seçimlerinin yapılmasına karar vermiştir. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Hadi, Husilerin lideri Abdülmelik el-Husi'yle görüşmek üzere bir heyet göndererek silahsızlanma dahil olmak üzere konferanstan çıkan kararların uygulanmasını ve siyasi parti kurarak seçimlere katılmalarını teklif etmiştir.⁷⁸ Mansur Hadi ile Husiler arasında yapılan görüşmelerde bazı noktalarda uzlaşma sağlanmışsa da nihai anlaşma yapılamamış ve 2014 yılının Mayıs ayında Husiler saldırılarını arttırarak güneye doğru ilerlemeye başlamışlardır.

Husilerin 2014 yılının Temmuz ayında Amran vilayetini ele geçirmesinden⁷⁹ sonra, Abdülmelik el-Husi 18 Ağustos 2014 tarihinde halka gösteri yapmaları yönünde bir çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı aynı zamanda çatışmaların kitlesel bir hale dönüşmesine yol açmış ve Husiler, San'a'daki ilk büyük gösterilerini gerçekleştirmişlerdir.⁸⁰ 2 Eylül 2014 tarihinde Mansur Hadi, hükümeti feshederek yeni kurulacak hükümette Husilerin de yer alacağını, ayrıca petrol gelirleri konusunda öngörülen kaynak aktarımının yürürlüğe gireceğini açıklamıştır. Ancak Husiler, bu teklifi reddederek sivil itaatsizlik olarak nitelendirdiği eylemlerine devam edeceklerini açıklamışlardır. Bundan kısa bir süre sonra Husiler, başkent San'a'ya saldırı düzenlemiş ve şehrin bir bölümüyle birlikte bazı hükümet binalarını da ele geçirmişlerdir. Askeri birliklerin büyük kısmının hala devrik Cumhurbaşkanı Ali Salih'e bağlı oldukları (sadık kaldıkları) ve Husilerin Eylül 2014 tarihinde başkenti ele geçirmelerine göz yumdukları belirtilmektedir.⁸¹ Bunun üzerine Başbakan Muhammed Basendva istifa etmek zorunda kalmıştır. Bu durum sonrasında başkentten yarısı Sünni ve diğer kısmı da Husi-Şii-olmak üzere mezhepsel olarak ikiye bölünmüştür.⁸²

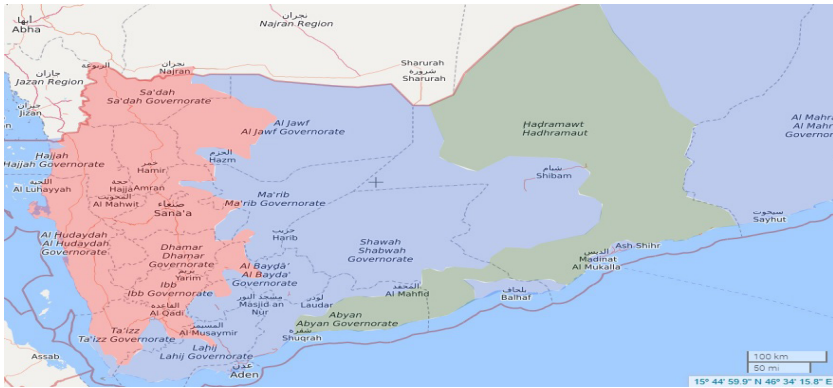
Husiler, 22 Ocak 2015 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nı ve Başbakanlık Konutu'nu abluka altına almıştır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Hadi ve Başbakan Halid Bahah görevlerinden istifa ettiklerini duyurmuşlardır.⁸³ Husiler, 6 Şubat 2015 tarihinde yönetimi tamamen ele geçirecek parlamento feshettiklerini ve 551 üyeli yeni bir halk konseyi kurduklarını açıklamıştır. Husiler, halk konseyinden çok kendi oluşturdukları, başkanlığına da Abdülmelik el-Husi'nin kardeşi olan Muhammed Ali el-Husi'yi getirdikleri Yüksek Devrim Komitesi'yle ülkeyi yönetmeye başlamışlardır. 21 Şubat 2015 tarihinde Husiler Cumhurbaşkanlığı konutunu kuşatmıştır. Bunun üzerine Mansur Hadi ülkenin güneyindeki Aden'e geçerek istifasını geri çekip, burayı geçici başkent olarak ilan etmiştir. Bu olaydan sonra Körfez Ülkeleri başta olmak üzere Türkiye, ABD ve diğer birçok Batılı ülkelerin temsilciliklerini Aden'e taşımıştır.

Husiler, daha sonra güneye doğru ilerlemeye devam etmiştir. 22 Mart 2015 tarihinde ülkenin en büyük üçüncü kenti ve stratejik

konuma sahip Taiz'i tamamen ele geçirmiştir.⁸⁴ Birkaç gün sonra devrik Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih ve Husi yanlısı olduğu belirtilen 39. Zırhlı Tugay'a bağlı birlik, Hadi yanlısı Halk Komiteleri'yle girilen çatışmaların ardından Uluslararası Aden Havalimanı'nı ele geçirmiştir. Bunun ardından 25 Mart 2015 tarihinde Mansur Hadi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne (BMGK) müdahale çağrısı yapmıştır. Bundan bir gün sonra ise Suudi Arabistan öncülüğünde kurulan Onlu Koalisyon, Yemen'de "Kararlılık Fırtınası Operasyonu" adı altında Husilerin kontrol ettiği stratejik bölgelere havadan saldırı düzenlemeye başlamıştır.⁸⁵

Operasyonların başlamasından üç ay sonra Husilerin ilerlemesi büyük oranda durdurulmuştur. Ağır silahlarının önemli bir kısmı imha edilmiş, fakat Husilerin ele geçirdikleri yerlerden geri çekilmesi sağlanamamıştır. Koalisyon güçlerinin 2015 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında Hadi güçlerine desteğini arttırması, önemli bir dönüm noktası olmuştur. Husi-Salih güçlerinin Aden dahil olmak üzere bölgeden geri çekilmesi sağlanmıştır. Sonuç olarak 2016 yılından itibaren savaş, tarafların birbirlerini kesin bir şekilde yenecek güce ulaşamamalarından dolayı bir çıkmaza girmiştir. Husiler, geçmişte kendisine karşı savaştıkları devrik Cumhurbaşkanı Ali Salih taraftarlarıyla birlikte İran'ın da desteğiyle günümüzde, Mansur Hadi yönetimi ve onun müttefiki Suudi Arabistan'a karşı bir savaş vermektedir.

Yemen İç Savaşı'nda Son Durumu Gösteren Harita (Mayıs 2017)

Kırmızı: Husiler (bazı bölgelerde Husi-Salih güçleri), **Mavi:** Mansur Hadi güçleri (Aden ve çevresinde Güney Ayrımlıkçı hareketi), **Gri:** Arap Yarımadası el Kaidesi.

Kaynak: "Yemen Live War Map", *Liveumap*, <http://yemen.liveumap.com/>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).

3.2.2. Yemen'deki Ülke Dışı Aktörler

İran'ın Husilere verdiği retorik destek kolayca dile getirilebilirken, Husilere yaptığı maddi destek hep şüpheli kalmıştır. Fakat bunun göstergesi olarak iki örnek verilebilecektir.⁸⁶ BM'ye bağlı “Gerçekleri Araştırma Komisyonu” İran'ın, Saada yakınlarındaki Kızıldeniz'in el-Luhayya Limanı'na silah ulaştırmak için Eritre'de bir üs kurduğunu, İran gemilerinin ise Aden Körfezi'nde korsanlarla mücadele bahanesiyle Yemen'e silah kaçırdığını açıklamıştır.⁸⁷ Benzer şekilde, Yemen Sahil Güvenlik Güçleri içinde İran silahları bulunan ve Husilere gittiği söylenen “Cihan 1” isimli bir gemiye el koymuştur.⁸⁸

Suudi Arabistan, Husilerin bölgeyi istikrarsızlaştırması için İran'dan maddi destek, silah ve eğitim aldığını savunmaktadır.⁸⁹ Husilerin çoğunlukta yaşadığı Yemen'in kuzey vilayeti olan Saada, Suudi Arabistan'ın vilayeti olan Necran'a bitişik konumdadır. Necran halkının büyük bir kısmı, Zeydilikten farklı olarak Şiiliğin başka bir kolu olan İsmaili mezhebine mensuptur. Nitekim Şii azınlıklar, sınırın her iki tarafında bitişik konumda yer almakta ve bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu sebeple baskın biçimde Sünni Müslüman olan Suudi Arabistan, önce Salih hükümetine daha sonra ise Mansur Hadi yönetimine, Husi isyanını bastırması için materyal anlamda destek sunmuştur.⁹⁰

2012 yılında Mansur Hadi'nin Yemen'de yeni Cumhurbaşkanı seçilmesinden önce Husilerin temel savaş motivasyonu şu şekildeydi: Husiler, Ali Salih'i Zeydilerin yaşadığı bazı bölgelerde Sünni radikal gruplara camii yapma ve resmi bir konum elde etme imkânı sağlayarak bölgelerini marjinalize etmeye çalışmakla suçlanmışlardır. Buna göre Suudi Arabistan, Yemen'de ve diğer Müslüman ülkelerde kendi Vahhabi inançlarını yayma konusunda büyük yaptırımlar uygulamaktadır. Kuzey'deki Saada vilayetinde Vahhabiliğin etkisini arttırması, Husilerin başlıca şikâyet ettiği konulardan birisi olarak vurgulanmaktadır.⁹¹ Yemen'in Sünniliği esas olarak, Şafilik inancıyla öne çıkmasına karşın 1980'lerden itibaren bölgede Suudi Arabistan'ın desteğiyle Vahhabiliğin yayılmaya başladığı görülmektedir.⁹² Husiler ayrıca, Suudi Arabistan'ın Salih liderliğindeki Yemen hükümetine destek vermesi sebebiyle, Salih'i Washington yanlısı bir tiran olarak görmüşlerdir.⁹³

Yemen’de ayrılıkçı Güney Hareketi, daha önce Ali Salih rejimine karşı savaşıırken, 21 Şubat 2017 tarihi sonrası Mansur Hadi’nin Aden’e geçip burayı geçici başkent ilan etmesiyle Hadi liderliğindeki diyalog sürecini desteklemeye başlamıştır. Devrik Cumhurbaşkanı Salih ve onunla birlikte hareket eden Husilere karşı mücadelesini arttırmıştır. Fakat ayrılıkçı Güney Hareketi, Mansur Hadi’ye düşük seviyelerde bağlılık göstermektedir. Hatta şüpheleri bağlılıklarına oranla daha fazladır.⁹⁴ Yemen el-Kaidesi ise, ABD’nin hava saldırılarının artmasıyla güçlü olduğu birçok bölgede üslerini Mansur Hadi güçlerine kaptırmakta, fakat DEAŞ’in verdiği destek sayesinde operasyonel gücünü korumaktadır.

	Ansar Allah (Ensarullah)	Ensar el-Şeriya
Müttefikleri	Husiler	Arap Yarımadası el-Kaidesi
Mezhebi	Şii (Zeydi)	Sünni
Doktrini	Zeydi Uyanışı	Selefi-Vahhabi
Potansiyel Bağ	Hizbullah (Lübnan)	Taliban (Afganistan)
Etki Alanı	Saada ili ve çevresi	Abyan, Şebve ve diğer illerin bazı kesimleri
Siyasi Hedefi	Şii İmamlar Devletini kurmak	Şeriat Devleti kurmak
Liderleri	Abdülmelik el-Husi	Nasır el-Vuheysi (2001-2015’de öldürüldü), Kasım er-Rimi (2015-..)

Kaynak: Lucas Winter, *The Ansar of Yemen: The Huthis and al-Qaeda*, Small War Journals, May 2013, s. 9.

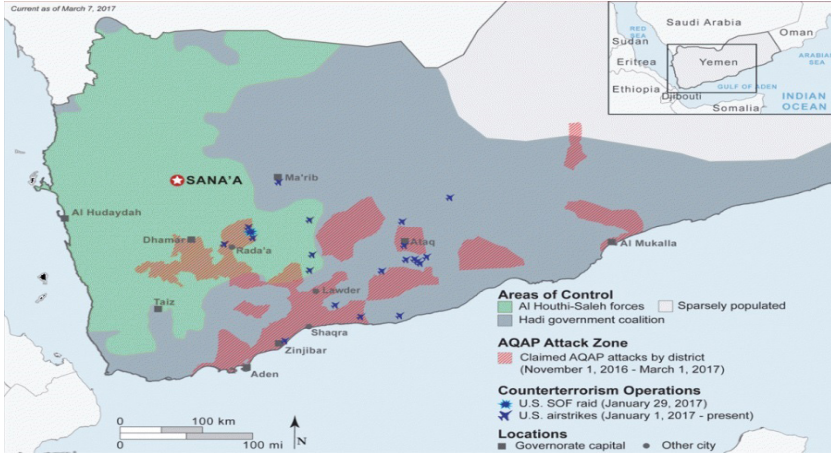
Ensar el-Şeriya (Arap Yarımadası el-Kaidesi) ve Ensarullah, biri Sünni ve diğeri Şii radikal örgütler olmak üzere karşıt görüşleri temsil etmektedirler. Bu iki örgüt arasındaki benzerlik; her ikisinin de amaçlarına ulaşmak için şiddet kullanmaya eğilimli olmalarıdır.⁹⁵

Ensarullah'ın siyasi hedeflerinin belirsizliği onların sadece kendi bölgelerinde kontrol sağlamak istedikleri ya da ülkeyi ele geçirip 1962 öncesi gibi bir Şii İmamlar Devleti kurmak istedikleri yönünde farklı söylemlerin gelişmesine yol açmaktadır. Husiler gibi el-Kaide'nin de Sünni halktan destek toplama arayışlarına girdiği görülmektedir. Aynı zamanda örgüt, Sünniler adına savaştıklarını dile getirerek partizan ve militan kazanma arayışına girmiştir. Bu sebeple Yemen günümüzde; kanunsuzluk, sürekli artan yoksulluk, su krizi, giderek büyüyen el-Kaide tehdidi, ayrılıkçı Güney Hareketi ve petrol rezervlerinin hızla kuruması gibi krizlerle karşı karşıya kalmış durumdadır. Gerçekten de bu gibi faktörler Yemen'i başarısız devlet konumuna sürüklemektedir.⁹⁶

Arap dünyasının en fakir milleti olarak lanse edilen ve aynı zamanda uluslararası toplumda sürekli maddi yardım arayışında olan bir ülke olarak Yemen, son zamanlarda ABD'nin ulusal güvenlik çıkarlarında ön plana çıkan bir konuma yükselmiştir.⁹⁷ Tam da bu sebeple ABD, günümüzde Suudi Arabistan ve Cumhurbaşkanı Mansur Hadi'ye el-Kaide'yle savaşmaları için ekonomik yardımlar yapmaktadır. Bu yardımlar aynı zamanda Husilere karşı yapılan mücadele için de kullanılmaktadır. Unutulmaması gerekir ki el-Kaide, “Amerikan-Husi-İran işbirliği” suçlamalarında bulunmuştur. O dönemde Yemen istikrarını tehdit etmesi nedeniyle Husilere karşı Obama yönetimi, BMGK'ya yaptırım uygulaması konusunda güçlü bir şekilde baskı yapmıştır.⁹⁸

Körfez Ülkeleriyle oluşturulan Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon Yemen Husilerinin gücünü kırmayı ve nihayetinde yok etmeyi amaçlarken, Obama döneminde ABD'nin gerçekleştirdiği operasyonlar büyük oranda el-Kaide'yi hedef almıştı. ABD, Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyonla son iki yıldır havadan yakıt ikmali ve “drone” aracılığıyla keşif faaliyeti dâhil olmak üzere çeşitli desteklerde bulunmuştur. Trump döneminde ise bu dolaylı destek artık doğrudan bir hal almıştır. Obama, İran'ın Husilere olan desteğini hafife almış ve önemli bir tehdit olarak görmemiştir. Fakat Husilerin Ekim 2016 tarihinde ABD'nin Aden Körfezi'ndeki gemilerine ateş açması ve daha sonra Suudi Arabistan'a yıkıcı füze saldırıları gerçekleştirmesi ABD'nin

operasyonel odağını Yemen Husilerine kaydırmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda ABD Ordusu, Ekim 2016 tarihinde Yemen'in sahil şeridinde bulunan ve Husilerin kontrolünde olan 3 radar yerleşkesini Tomahawk füzeleriyle vurmuştur. Bu saldırı, Yemen'de devam eden vekalet savaşına ABD'nin ilk doğrudan müdahalesi olmuştur.

Kaynak: “Targeting AQAP: U.S. Airstrikes in Yemen”, *Critical Threats*, <https://www.criticalthreats.org/analysis/targeting-aqap-u-s-airstrikes-in-yemen>, (Erişim Tarihi: 11.03.2017).

Diğer taraftan Müslüman Kardeşler'in siyasi kolu olarak adlandırılan, Yemen'de bulunan İslah Partisi ve ona bağlı silahlı güçler, Husilere karşı Suudi Arabistan ve Hadi güçleriyle birlikte hareket etmektedir. İslah Partisi'nin özellikle 2011 yılı Arap Baharı sonrası Suudi Arabistan'la ilişkileri bozulmuş olmasına rağmen 2014 yılının Eylül aylarından itibaren Husilerin başkenti ele geçirmeye başlamasıyla İslah Partisi, Suudi Arabistan tarafından Husilere karşı kullanılacak önemli bir aktör olarak görülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda ilişkiler yeniden onarılmaya çalışılmıştır. Fakat Suudi Arabistan, İhvan'ın iktidarı ele geçirecek kadar güçlenmesini istememektedir. Bu sebeple İhvan (İslah Partisi), daha çok Katar tarafından desteklenmektedir. Benzer şekilde Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Hadi güçlerine destek verirken İhvan'a mesafeli yaklaşmaktadır. Günümüzde Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyon saldırılarından en fazla fayda sağlayan gruplar ise genel anlamda Hadi yanlısı güçler, el-Kaide, İslah Partisi ve BAE

destekli Güney Hareketi'dir.

İran'ın Husi-Salih güçlerine olan desteği oldukça açıkken, son zamanlarda bu iki güç arasında siyasi güç çekişmesi göze çarpmaktadır. İran bu konuda tehlikeli bir ayrışmayla karşı karşıya kalmaktadır. Husilerin lideri Abdülmelik el-Husi, geçtiğimiz günlerde Hüseyin el-Husi'nin suikastinden sorumlu olarak devrik lider Salih'i göstermiş⁹⁹, böylelikle Yemen hükümetine karşı son iki yıldır beraber mücadele veren bu iki grup ilk defa birbirlerini açık bir şekilde hedef almışlardır. Husi-Salih güçleri arasındaki giderek belirginleşen bu ayrışmanın nedeni ise, ortak düşmana karşı yürütülen çıkara dayalı işbirliğinin yerini liderlik kavgasına bırakması şeklinde özetlenebilir. Nitekim Salih, İran'dan kendilerine yardım elini uzatmasını istemiş ve İran'la ittifak yapacağını dile getirmiştir.¹⁰⁰ Diğer taraftan Salih'in ABD, AB, Rusya, Suudi Arabistan ve Körfez Ülkelerine sunduğu siyasi çözümü öngören yol haritalarında; BM'nin daha önce sunduğu "Husilerin başkent San'a'dan çekilmesini" öngören maddenin "el-Hudeyde'den çekilmeleri" şeklinde yeniden düzenleneceği belirtilmektedir.¹⁰¹

Husilerin kontrolünde olan El-Hudeyde Limanı İran için oldukça stratejik öneme haiz bir limandır. İran'ın Husilere olan desteği büyük oranda bu limandan sağlanmaktadır. Bu nedenle el-Hudeyde'nin kontrolüne ve Husilerin kentten uzaklaştırılmasına yönelik uluslararası düzeyde yeni girişimler söz konusudur. Bu planların BM kapsamında yürütülme ihtimali Husilerin tepkilerine yol açmaktadır. Buna ilişkin Husilerin sözcüsü Muhammed Abdusselam, "BM'yi taraflı olmak ve karşı tarafın çıkarlarına göre hareket etmekle" suçlamıştır.¹⁰² El-Hudeyde'ye yönelik planlar bununla da sınırlı değildir. ABD Başkanı Trump, Suudi Arabistan ziyaretinde Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) Zirvesi'ne katılmıştır. Toplantıda Körfez Ülkelerinin el-Hudeyde'ye askeri operasyon düzenlemesi gündeme gelmiştir. ABD'nin teklifi el-Hudeyde'nin yalnızca tarafsızlığını koruyacak ve aynı zamanda savaşın zarar verdiği altyapıyı yeniden inşa edecek tüm taraflarca kabul görecektir üçüncü bir tarafa verilmesini de kapsamaktadır.¹⁰³ İran ise el-Hudeyde'ye yapılacak operasyon konusunda Suudi Arabistan ve Körfez Ülkeleri arasında yaşanan çıkar çatışmasını kullanmakta kararlı

gözükmektedir.

Suudi Arabistan'ın desteğini arkasına alan Mansur Hadi geçtiğimiz günlerde yayınladığı kararnameyle hükümette değişikliğe gitmiştir. BAE'ye yakınlığıyla bilinen Aden Valisi Aydarus ez-Zubeydi ile Devlet Bakanı Hani bin Berik'i görevden almıştır. Bunun karşılığında ise Güney Hareketi, ez-Zubeydi liderliğinde “siyasi geçiş konseyi” kurulduğunu duyurmuştur. Bunun üzerine Suudi destekli “Yemen Ulusal Ordusu” ve Mansur Hadi yanlıları ile BAE tarafından desteklenen Güney Direnişi ve Hadrami Güçleri arasındaki gerginlik yeniden tırmanmaya başlamıştır. Yemen'in güney sahillerini ele geçirmek isteyen BAE'nin desteklediği Güney Direnişi ve Hadrami kuvvetlerinin, Yemen'in güneybatısı el-Muha'da Suudi güçlerine desteklerini çekmeleri durumunda Husilerin elinin güçleneceği belirtilmektedir. Nitekim geçtiğimiz günlerde Husiler, el-Muha yakınlarında Güney Direnişine ağır kayıplar verdirmiş, en az 10 BAE destekli kuvveti öldürmüştür. Yemen'de hem el-Hudeyde operasyonu hem de ayrılıkçı Güney Hareketi konusunda yaşanan Suudi-BAE çekişmesi, İran'ın Yemen'de önünü açan ve faaliyetlerini arttırması konusunda teşvik eden gelişmelerdir.

İran, Yemen'de siyasi çözümden olabildiğince uzak durarak Suud koalisyonunda daha fazla ayrışma ve çıkar çatışmasının meydana gelmesini beklemektedir. Bu kapsamda İran, Yemen'de krizin derinleştirilmesinden yana olmakla birlikte, koalisyon güçleri arasındaki anlaşmazlığın yol açtığı güç boşluğundan da yararlanma niyetindedir. İran, ilk aşamada Husilerin el-Hudeyde'deki varlığının korunmasına ve ileriki aşamadaysa diğer batı ile güney sahillerinin Husiler tarafından ele geçirilmesi için çabalamaktadır. İran, Yemen'de Husiler vasıtasıyla Suudi Arabistan'a karşı yürüttüğü vekalet savaşına devam edecektir. Koalisyon güçleri arasında yaşanan çıkar çatışmasının İran için yarattığı fırsat ile Husi-Salih güçleri arasında belirmeye başlayan güç mücadelesinin oluşturduğu tehdit neredeyse eşdeğerdir. Fakat İran'ın siyasi uzlaşa ve savaş pratiği konusundaki tecrübesi, tehditlerin fırsata çevrileceği yakın bir geleceğin habercisidir.

3.3. Yemen'in İran Dış Politikasında Önemi

3.3.1. Yemen'in İran Açısından Jeopolitik ve Stratejik Önemi

İran'ın jeopolitik değerlendirmelerinde Yemen önemli bir yer tutmaktadır. Bunun birinci nedeni, Şii hilalinin İran jeopolitiğindeki merkezî konumunu koruyor olması¹⁰⁴ ve bu kapsamda Yemen'e farklı bir görev yüklenmesidir. İkinci olarak Yemen, İran'ın Afrika'ya açılabilmesi adına önemli bir sıçrama tahtası olarak görülmektedir. Üçüncüsü, Yemen'in Suudi Arabistan'ı çevreleme politikası kapsamında düşünülmesidir. Dördüncü nedeni ise, Yemen, Körfez Ülkelerine de yayılacak devrim dalgasının önemli bir ayağı olarak görülmekte ve bu kriz, Ortadoğu'daki dinamikleri sarsması adına önemli bir istikrarsızlaştırıcı unsur olarak İran tarafından derinleştirilmektedir.

11 Eylül'den sonra İran jeopolitiğinin en fazla öne çıkan unsuru Şii jeopolitiği olmuştur. İran, 1979 yılındaki devrimden sonra özellikle Irak, Bahreyn ve Lübnan'da bölgesel nüfuzunu genişletme politikası gütmüştür.¹⁰⁵ Irak ve Afganistan müdahaleleri, ardından 2011 Arap Baharı'yla birlikte oluşan güç boşluğu ve 2013 sonrası DEAS'in güçlenmesi, İran'ın Devrim İhracı politikalarını motivasyonel süreç ve yumuşak güç aşamasından sert güç aşamasına geçirmesine imkân tanıyacak konjonktürel değişimler olmuştur. Bu kapsamda, Ortadoğu'daki Şii jeopolitiğini sert güç bağlamında yeniden kurgulayan İran, DMO aracılığıyla Şii unsurlara verdiği asimetrik savaş eğitimlerini yoğunlaştırmıştır. Buna ek olarak, kayda değer Şii nüfusa sahip Ortadoğu ülkelerini, Şii jeopolitiği kapsamında yeniden konumlandırmıştır. Bu doğrultuda Irak, yakın havzada meydana gelecek olan, Suriye, Lübnan ve Körfez Ülkelerine yayılacak Şii uyanışının sıçrama noktası olarak ele alınırken, Yemen Afrika Boynuzu üzerinden Afrika'ya uzanacak Şii uyanışının ve Suudi Arabistan'ın dinamiklerini sarsacak güç dalgasının merkez kumanda üssü olarak değerlendirilmiştir.

İran, Yemen'de Husiler vasıtasıyla elde etmiş olduğu liman ve hava üslerini, uzun vadede Afrika'ya açılacak olan kapısı olarak değerlendirmektedir. Günümüzde İran bu üsleri, Husilere askeri yardım amaçlı olarak kullanmaktadır. İran'ın bu hedefine ulaşması

ancak Husilerin diyalog ve uzlaşma süreçleri sonrası meşru bir iktidar ortağı olarak sistemde yerini alması sonrası gerçekleşebilecektir. Bu sebeple Yemen, İran'ın özellikle Afrika'ya ulaşma arzusunu içeren uzun dönemli stratejik değerlendirmelerinde önemli bir yer edinmektedir. Diğer taraftan Yemen, Suudi Arabistan'ın gücünü sınırlandırmak ve tüketmek, jeopolitik tahayyülünü güneye hapsedmek ya da yoğunlaştırmak, iç dinamiklerini sarsacak nitelikteki istikrarsızlık ortamıyla meşgul etmek şeklinde özetlenebilecek stratejik hamlelerin merkezinde yer almaktadır. İran'a göre Suudi Arabistan'ı çevreleyen güç, yakında Körfez Ülkelerini de içine alacak “Şii Devrim Dalgası”nın başlangıç noktasını oluşturacaktır.

Kaynak: “Yemen On the Globe-Yemen Centered”, *Wikimedia*, <https://goo.gl/Tw95z9>, (Erişim Tarihi: 10.08.2017).

Yemen, İran'ın Kara Hâkimiyeti Teorisi bağlamında yeniden kurguladığı “Pers Hayat Sahası” kuramında, İç Hilâl'e (Doğu Afrika'ya) açılan stratejik bir tutunma noktasını ifade etmektedir. Buna göre Yemen, Irak ve Suriye krizleriyle birlikte Ortadoğu'da yayılacak devrim sürecinin hızlandırıcı unsurları olmaktadır. Kalpgâh'ın ele

geçirilmesi bölgede çıkan krizlerin yönetilmesi, kriz sonrası ülkelerdeki düzenin İran'ın çıkarlarına uygun tesis edilmesi ve nihayetinde ülkenin İran'ın etkinlik sahasına dönüştürülmesiyle mümkün olabilir. İran'ın yeni jeopolitik okuması, Kalpgâh içerisinde Suudi Arabistan ve Körfez Ülkelerini çembere alan bir kuşatma projesini de ihtiva etmektedir. Bu kapsamda Suudi Arabistan'ı kuşatacak çemberi, Kalpgâh içerisindeki Yemen, Bahreyn, Irak, Suriye ve Lübnan ülkeleri ifade etmektedir.

3.3.2. Yemen'in İran'ın Güvenlik Politikalarına Katkısı

Nükleer enerjide ve askeri konvansiyonel kapasitede uluslararası düzeyde caydırıcı bir kapasiteye ulaşmak, İran'ın ulusal güvenlik doktrininin merkezine yerleştirilmiştir. Ulusal güvenlik doktrini, kendi doğal uzantısı olarak gördüğü Irak başta olmak üzere Mezopotamya, Basra Körfezi, Umman Denizi ve Hint Okyanusu'nu içerisine alan ve diğer taraftan Sünni terör örgüleri bağlamında tehdit olarak algıladığı Pakistan, Afganistan ve Orta Asya ile set vazifesi gören Türkmenistan'ı kapsayan geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. İran'ın ikinci güvenlik çemberi ise, İsrail'e cephe oluşturan Suriye, Lübnan, Filistin ve Suudi Arabistan'ı kuşatma politikası bağlamında Mısır, Yemen ve diğer Körfez Ülkelerini kapsamaktadır. Bu kapsamda İran, caydırıcılık oluşturulması adına birincil ve ikincil güvenlik çemberlerinde DMO'nun faaliyetleri kapsamında nükleer ve askeri teknolojinin test edilmesi dâhil olmak üzere çeşitli önleyici ya da ileri hamle niteliğindeki eylemler gerçekleştirilmektedir.

Irak ve Suriye'deki çatışmaların şiddetinin azalmasından sonra Yemen, Şii unsurların yeniden meşrulaştırılması ve etkinliğinin sürdürülmesi adına yeni bir kriz ortamı olarak ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte DEAŞ'in giderek etkinliğini kaybetmesi üzerine Irak'taki Haşdi Şabi milis güçlerinin varlığı sorgulanmaya başlanmıştır. Bunun üzerine Yemen, İran ve Irak'taki operasyonel kabiliyetin kendisine dönmesiyle, İran'ın ABD ve İsrail karşıtlığına hizmet etmek üzere, yeni ön cephesine dönüşmek üzeredir. Suudi Arabistan'la öngörülemez bir savaşın içerisine girmekten çekinen İran, Husiler aracılığıyla daha çok sınırlı düzeyde Suudi Arabistan askeri birliklerine, Körfez Ülkeleri

ve ABD'ye ait donanma güçlerine saldırılar gerçekleştirmektedir. Bu sebeple İran'ın Husilere verdiği destek son dönemde proaktif olmaktan çok reaktif bir özellik kazanmaktadır.¹⁰⁶

İran, Batı'ya karşı savaşını kendi sınırları içerisinde değil, Ortadoğu ileri hattında Şii direniş cephesi oluşturarak vermekte ve bu kapsamda Şii hilalini oluşturacak Irak, Suriye, Yemen, Lübnan, Bahreyn ve Yemen gibi ülkeleri güvenlikleştirmektedir.¹⁰⁷ İran bu sayede güvenlikleştirdiği bu konuların acil bir durum olduğunu savunmaktadır. Böylece güvenlik tehdidi olarak sunduğu bu konuları çözmek için gerekli tüm tedbirleri kullanmayı talep etmektedir.¹⁰⁸ Bu nedenle İran'ın ulusal güvenlik doktrini, giderek Şii jeopolitiği kapsamında güvenlikleştirilen ülkeleri içerisine alan ve Şii Hilâlini ifade eden yeni bir güvenlik çemberi üzerinden kurgulanmaktadır. Bu doğrultuda Yemen, İran'ın güvenlik paradigmasında giderek merkezî bir rol oynamaya başlamaktadır. İran'ın sınırlarının ötesinde Kalpgâh içerisinde gerçekleştireceği Şii güvenlik çemberi aynı zamanda İran'ın ulusal güvenliğini sağlayacak, tehditleri bertaraf edecek ve hedef saptıracak tampon (ön cephe) vazifesi görecektir.

4. İRAN'IN YEMEN POLİTİKASI VE HUSİLER: HEDEF, YÖNTEM, SÖYLEM VE ARAÇLAR

İran uzun yıllar boyunca Zeydi İmam liderliğindeki Yemen'le oldukça sınırlı seviyede ilişki içerisine girmiş ve 1961-1967 Yemen İç Savaşı'na kayıtsız kalmıştır. Yemen İç Savaşı'nı Cumhuriyetçilerin kazanmasının ardından Yemen Arap Cumhuriyeti ile İran monarşisi arasındaki gergin ancak asgari düzeydeki ilişkiler devam etmiştir. 1979 İran İslam Devrimi sonrası İran, devrim ihracı politikaları kapsamında yakın çevresi olan Irak, Suriye ve Körfez Ülkelerini öncelikli stratejik ilgi alanı olarak belirlemiştir. Bununla birlikte, Şii jeopolitiği açısından Yemen'e de önemli bir yer ayırmaya başlamıştır. 1979 İran İslam Devrimi'nden sonra az sayıda Zeydi, İran'ın Kum şehrinde dini eğitim almak amacıyla İran'a seyahat etmeye başlamıştır. Bu öğrencilerin arasında Husilerin mevcut lideri Abdul Malik el-Husi'yle birlikte abisi Hüseyin el-Husi de yer almıştır. Husilerin dini eğitim amaçlı İran'da belirli bir süre kalmaları siyasete bakışlarını şekillendirmelerinde etkili olmuştur.¹⁰⁹

1980-1988 İran-İrak Savaşı'nda Yemen, Suriye hariç olmak üzere çoğu Arap ülkesinin yaptığı gibi Irak'ı desteklemiştir. Bunun üzerine İran yumuşak güç niteliğinde Yemenli Zeydilere İran'ın Kum şehrinde dini eğitim verme çalışmalarına başlamıştır. Bunun yanı sıra Bedreddin el-Husi liderliğinde Yemen'in kuzeyi Saada'da camii, yaz eğitim kampları ve diğer özel merkezler aracılığıyla çoğu çocuk yaşta olan katılımcılara Humeyni Devrimi'nin nasıl gerçekleştiği, Şah rejiminin nasıl devrildiğiyle ilgili videolar gösterilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte çeşitli propaganda faaliyetleri de yürütülmüştür. 1986 yılında Bedrettin el-Husi'nin İran'ı ziyaret etmesinin ardından, 1994 yılından sonra Hüseyin el-Husi de uzunca bir süre İran'da kalmıştır.¹¹⁰ İran'ın Husilere gerçekleştirdiği bu soft power nitelikteki desteğine rağmen 2004 yılında patlak veren savaşa kadar Husilere ciddi anlamda (maddi açıdan) destek verdiğine dair kanıtlar bulunmamaktadır.¹¹¹

Fakat 2004 yılında Husilerin rejime karşı savaşa girişmesinden sonra İran, Husilerin savaş motivasyonlarını yükseltecek bazı girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Özellikle 2008 sonrası Husilere olan maddi desteğini arttırmıştır. 2011 yılında Salih iktidarının devrilişine Suudi ve ABD destekli Mansur Hadi'nin Cumhurbaşkanlığı makamına getirilmesinin ardından Husi-İran yakınlaşması artmıştır. 2011'deki yeni geçiş taslağıyla birlikte Abdullah Salih'in yerine Suudi ve ABD destekli yeni bir elit iktidar kurulacağı endişesi, uzun yıllar yönetimden dışlanan Husilerin direnişini arttırmış ve onların İran'a daha çok yakınlaşmasına sebep olmuştur.

Birçok gözlemci, İran'ın Husiler üzerindeki nüfuzunun sınırlı olduğunu, Husi ayaklanmasının İran tarafından kışkırtıldığını ancak İran'ın Husilere verdiği desteğin ciddi boyutlarda olmadığını dile getirirse de, özellikle 2011 sonrası Irak ve Suriye merkezli mezhepsel çatışmaların artmasıyla birlikte İran'ın Şii direnişini güçlendirmesi, İran'ın Husilere olan desteğini de önemli derecede yükseltmesine yol açmıştır. Bazı Husi kaynaklarına göre, İran son birkaç yılda örgüte “on milyonlarca dolar” kaynak aktarmıştır.¹¹² Mansur Hadi'nin Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmasıyla birlikte İran-Yemen ilişkileri daha da zayıflamıştır. 2014 yılının Eylül ayında Husilerin başkent San'a'ya doğru ilerlemesi ve 2015 yılının Şubat ayında iktidarı ele geçirmeleri sonrası İran'dan kutlama ve destek çağrıları gelmiştir. Buna mukabil 2015 yılının Mart ayında Husilere karşı başlatılan Suudi Arabistan liderliğindeki Kararlılık Operasyonu'na İran'dan sert tepkiler gelmeye başlamıştır. Koalisyon güçlerinin operasyonları, Suudi-İran rekabeti bağlamında İran'ın dış politikasında önemli bir propaganda aracına dönüşmüştür.

İran'ın Husilere olan desteği tamamen Şii odaklı olmamakla birlikte nihai hedefler (ulusal çıkarlar) uğruna bölgedeki çeşitli unsurların kullanılması bağlamında değerlendirilmelidir. İran Şii olsun veya olmasın bölgede kendi çıkarları doğrultusunda kullanabileceği bir unsur varsa muhtemelen onu kullanmayı deneyecektir. Buna mukabil İran'ın çıkarlarına hizmet edecek olan unsurun Şii olması halinde, İran için bu durum kaçırılmayacak bir fırsat anlamına gelmektedir. Bu

doğrultuda İran'ın Husiler üzerinden gerçekleştirmeye çalıştığı hedefin yanında, kullandığı söylem, yöntem ve araçları da değerlendirmek gerekmektedir.

4.1. Hedef

İran'ın Kuzey Yemen'deki üssü yalnızca Suudi Arabistan'a karşı önemli bir cephe değil, aynı zamanda Mısır, Somali ve Sudan'a ulaşmasını sağlayacak stratejik halkanın önemli bir ayağını oluşturmaktadır.¹¹³ İran yıllardan beri kendisini Kızıldeniz bölgesindeki varlığını inşa edecek şekilde konumlandırmıştır. Husi kontrolündeki bir Yemen gelecekte tamamen İran kontrolüne girebilecektir. Bu durum Avrupa ve Uzakdoğu arasında yer alan hayati önemdeki deniz yollarında hareket özgürlüğünü tehdit edebilecektir.¹¹⁴

İran'ın, Basra Körfezi'nden başlayarak Hürmüz Boğazı ve Umman Körfezi başta olmak üzere Aden Körfezi, Babü'l Mendep Boğazı ve Kızıldeniz'e kadar uzanan hat üzerinde donanma gücünü arttırmayı hedefleyen geniş bir stratejik değerlendirmesi vardır. İran, Umman'la birlikte Basra Körfezi ve Hürmüz Boğazı'nda tatbikatlar yapmakta olup, her iki ülke de kara sularının Hürmüz Boğazı'nın tamamını kapsadığı için boğazlar üzerinde daha fazla kontrol talep etmektedirler. Tahran, Umman'la kurduğu stratejik işbirliği sayesinde Yemen'deki Husilere doğrudan yardım götürebilmeyi hedeflemektedir.¹¹⁵

Benzer şekilde İran, 2016 yılında diplomatik ilişkiler kesilene kadar Sudan'la askeri, stratejik ve savunma işbirliğini geliştirmiştir. Bu kapsamda Sudan'a hava savunma sistemi ve çeşitli askeri üslerin inşa edilmesi dâhil olmak üzere askeri destek sunmuştur. Bunun karşılığında ise Sudan, Yemen'deki Husi güçlere Kızıldeniz aracılığıyla silah yardımı yapmaya başlamıştır.¹¹⁶

Körfez Ülkeleri'nin Husilere karşı yürütülen operasyonlar bağlamında Aden Körfezi'nde ciddi anlamda askeri üsler kurmaya başlaması, bunun yanı sıra Sudan ve Afrika Boynuzu'nda yer alan Somali ve Cibuti'nin 2016 yılının başında İran'la ilişkilerini kesmesi, İran'ın bölgede askeri üsler edinme hedefini büyük ölçüde baltalamıştır.

(Sudan, Suudi liderliğindeki koalisyona katılırken, Umman bu koalisyona katılmamış ve Husiler ile ABD arasında arabuluculuk girişimlerinde bulunmuştur.)

Tüm bu gelişmelere rağmen, İran bölgede askeri üs elde etme hedefini ciddi anlamda sürdürmüştür. İran Genelkurmay Başkanı Tümgeneral Muhammed Hüseyin Bakiri, “Umman Denizi’nde olduğu gibi Hint Okyanusu’nda da deniz filosuna sahip olmalıyız. Uzak bölgelerde üslere ihtiyacımız var. Suriye ve Yemen kıyılarında, adalarda ya da yüzen bir üsse sahip olabiliriz.”¹¹⁷ şeklinde konuşarak bölgeye yönelik niyetlerini dile getirmiştir.

İran İslam Cumhuriyeti Ordusu Deniz Kuvvetleri Komutanı Tuğamiral Habibullah Sayyari, Velayet-90 tatbikatı sırasında brifing verirken.

Kaynak: Christopher Harmer, *Iranian Naval and Maritime Strategy*, Institute for the Study of War (ISW), Middle East Security Report 12, June 2013, s. 12.

İran, önemli stratejik geçiş noktalarını elinde bulundurma gayesi doğrultusunda Yemen’in Batı ve Güney limanlarının Husiler tarafından kontrol edilmesi ile Aden’e kadar uzanan hattın ele geçirilmesini desteklemiş ve bu bölgeyi kendisinin Yemen’deki tutunma noktası olarak görmüştür. İran’ın nihai hedefi, Kalpgâh’ın İç Hilâl’e açılan kapısını uluslararası arenada tanınan Husi liderliğindeki Zeydi (Şii) İmamlar Devleti’yle sağlamlaştırmaktır. İran, Yemen üzerinden deniz gücünü geliştirerek Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Hint Denizi’nin

kontrolünü amaçlamaktadır. Böylelikle Tahran hükümeti stratejik boğazlarda ve denizlerde hâkimiyet kurarak, dünya ticaretini de kontrol edebilmeyi hedeflemektedir. Stratejik boğazları kontrol eden güç dünya ekonomisine yön verecek ve dünya adasında ekonomik hegemonyasını güçlendirecektir.

4.2. Yöntem

İran, Şii hilalinin güneyini güçlendirme adına Yemen Husilerine gerçekleştirdiği yardımı çeşitli metotlar üzerinden gerçekleştirmektedir. İran, Husi-Salih kuvvetlerine silah göndermek üzere Umman'dan Yemen'e uzanan karayolunu kullanmaktadır. ABD'li bir yetkili “Son zamanlarda İran'dan Yemen'e (Umman üzerinden gerçekleşen) silah akışından endişe ettik ve bu kaygıları Umman hükümeti de dâhil olmak üzere Husilerle olan ilişkilerini sürdürenlere ilettik.” şeklinde konuşmuştur.¹¹⁸ Bunun yanı sıra İran, Yemen'e komşu diğer ülkelerle geliştirdiği siyasi, ekonomik ve askeri ilişkiler vasıtasıyla bölgede önemli bir nüfuz elde etmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte söz konusu ülke, Yemen cephesini güçlendirmeye ve Suudi Arabistan'ı çevrelemeye ya da baskı altına almaya çalışmaktadır. Fakat Tahran'ın baskılama ve çevreleme politikası 2016 yılındaki Suudi-İran kriziyle büyük oranda başarısızlığa uğramıştır.

İran ayrıca Yemen'de geniş çaplı bir iletişim ağı kurmaya çalışmıştır. İran bu doğrultuda, Genel Halk Kongresi (Ali Salih ve günümüzdeki Mansur Hadi'nin partisi)'nin bazı üyeleri ve ülkenin güneyindeki sol görüşlü kişilerle bağlar kurmuştur.¹¹⁹ Diğer taraftan, basit anlamda güçsüzün güçlüye karşı savaşı olarak niteleyebileceğimiz asimetrik savaş, İran'ın 2001 sonrası Ortadoğu'da aktif olarak kullanmaya başladığı bir savaş yöntemi olmuştur. İranlı yetkililerden asimetrik savaş yöntemini kullandıklarına dair çeşitli açıklamalar yapılmıştır.

DMO Komutanı General Muhammed Ali Caferi, “Asimetrik savaş, düşmanların önemli askeri kapasiteleriyle başa çıkma stratejimizdir. Düşmanla başa çıkmanın tek yolu, asimetrik savaş stratejisini benimsemek ve bu tür yöntemleri kullanmaktır.” ifadelerini kullanmıştır. Benzer şekilde Khatam al-Anbia Hava Savunma Üssü

Komutanı Tuğgeneral Farzad Esmaili, “Düşmanın askeri doktrinleri, savaşın klasik yöntemlerine dayandığı için bizim olası bir savaşta kullanacağımız yöntem asimetrik savaştır.” şeklinde konuşmuştur.¹²⁰

İran askeri tatbikatlar sözcüsü General Hamid Sarkheili, DMO Kara Kuvvetleri’nin tatbikatlarda yeni asimetrik savaş taktikleri uyguladığını ve hareketli (zırhlı-mekanik) birliklerinin ateş gücünü arttırdığını; bu kapsamda operasyonların derinliğini genişlettiklerini açıklamıştır.¹²¹

İran, asimetrik deniz savaşı yeteneklerini sürekli geliştirmektedir. Husiler bu kapsamda İran tarafından geliştirilen en son askeri teçhizatları test etme imkânı yakalamaktadırlar. Son dönemde Suudi fırkateynine gerçekleştirilen saldırı da İran’ın teknolojik avantaja sahip düşmanlarına karşı yürüttüğü asimetrik savaş doktrini hakkında önemli ipuçları vermektedir.¹²²

Bu anlamda İran’ın Hizbullah ve DMO aracılığıyla Husi militanlarına vermiş olduğu gayri nizami savaş tekniği de asimetrik savaş niteliğini taşır. Dağınık Zeydi kabilelerin Husi kimliği altında bir araya gelerek 2004-2010 yılları arasında Salih rejimine karşı giriştiği gayri nizami savaş başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Fakat 2013 sonrası İran’ın Husi milislere verdiği asimetrik savaş teknikleri hakkında eğitim, Husilerin savaş gücünü ciddi anlamda geliştirmiş ve bölgede önemli bir güç haline getirmiştir. İran, Irak ve Suriye’de geliştirmiş olduğu asimetrik savaş tekniğini Husilere aktarmaya devam ettiği sürece, Yemen İç Savaşı’nın küresel boyutta bir proxy savaşa dönüşmesi kaçınılmaz bir hale gelecektir. Benzer şekilde küresel güvenlik tehditleri Kalpgâh’ta karşılandığı sürece bölgede yayılan istikrarsızlık dalgası ve yeni kriz sahaları, İran’ın sert gücünü devreye sokması için önemli bir fırsat oluşturacaktır. Görünen o ki, İran jeopolitik hedefleri doğrultusunda Yemen’de sert güç unsurlarıyla devrim ihracı politikalarını hayata geçirmektedir.

4.3. Söylem

İran’ın Husilere yardım ettiğine dair birçok kanıt olmasına rağmen, İran cephesinden Husilere gerçekleştirilen yardım kesin bir dille

reddedilmektedir.¹²³ Buna karşın Husilerin İran cephesinden güneye doğru ilerlemesi ve San'a'yı ele geçirmesi sonrası bazı memnuniyet ve umut dolu ifadeleri içeren açıklamalar da gelmiştir. Buna göre 2014 yılının Aralık ayında İranlı bir yetkili ilk kez, Irak ve Suriye'den farklı olarak Yemen'de zaferin hızlı olacağı ve fazla masraf gerektirmeyeceğini dile getirmiştir.¹²⁴ Benzer şekilde İranlı bir General, Halep'teki zaferin ardından Bahreyn, Yemen ve Musul'un da düşeceğini dile getirmiştir.¹²⁵ İran'da Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi (DMTK) üyesi Natık Nuri ise, İran Devrimi'nin Yemen'e ihraç edildiğini söylemiştir.¹²⁶

İran Dini Lideri Ali Hamaney'e yakınlığıyla bilinen Tahran Milletvekili Ali Rıza Zakai, Yemen'in başkenti San'a'nın Husilerin eline geçişiyle ilgili şu sözleri sarf etmiştir: “Üç Arap ülkesi bugün İran'ın elinde ve İslam Devrimi'ne bağlı. San'a, İran Devrimi'ne katılma yolundaki dördüncü Arap başkenti oldu.”¹²⁷

Hamaney'in Başdanışmanı Ali Ekber Velayeti, 18 Ekim 2014 tarihinde yaptığı konuşmada: “Yemen Devrim Lideri Abdumelik el-Husi'nin tedbirli, cesaretli hareketi ve değerli dünya görüşüyle devrimi idare etmesinden memnunuz. Hizbullah'ın Lübnan'da üstlendiği rolü, Ensarullah'ın da Yemen'de üstlenmesini umut ediyorum.” demiştir. Velayeti, İslam Cumhuriyeti'nin Ensarullah'ı İslâmi uyanış hareketinin bir parçası olarak gördüğü için desteklediğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Şubat 2015 tarihinde Tahran'daki devrim kutlamalarında Abdumelik Husi'nin posterlerinin açıldığı görülmüştür.¹²⁸

2015 yılının Mart ayında Husilere karşı Suudi Arabistan liderliğinde başlatılan “Kararlılık Fırtınası Operasyonu” sonrası Ruhani, Yemen'e karşı yapılan askeri müdahalelerin durdurulmasını, teröristlerin yeniden faaliyete geçmesinin önlenmesini ve kapsamlı bir milli hükümetin oluşturulmasını, İran'ın temel öncelikleri olarak açıklamıştır.¹²⁹

İran, Suudi Arabistan'ın gücünün tüketilmesi konusunda Yemen'in büyük bir rol oynadığının farkındadır. Bu sebeple İran, Yemen'i öncelikleri arasına almaktadır. Fakat diğer taraftan, daha güçlü ve daha açık bir İran katılımı, Tahran'ın hiç de istemediği bir sonuç olan Riyad'la gerginliğin kontrolsüz bir şekilde tırmanmasına

neden olabilir.¹³⁰ Bu sebeple de İran, tansiyon düşüren ve Yemen'e müdahalesini reddeden açıklamalar yapmaktadır. Daha çok Suudi operasyonlarının acımasızlığına vurgu yaparak bunu bir propaganda aracına dönüştürmektedir.

İran, Suriye ve Irak'taki savaşlarda kullandığı yabancı müdahalesi söylemini, Yemen için de kullanmaya başlamıştır. Aynı zamanda Husilerin üzerinden yürüttüğü kendi savaşını yabancı müdahalesi üzerinden kurguladığı propaganda üzerinden haklı savaşa dönüştürmeye çabalamaktadır. İran medyasının, Suudi koalisyon güçlerinin sivillere yönelik gerçekleştirdiği saldırılara odaklandığı görülmektedir. Buna karşın Husilerin Riyad'a yönelik Scud füzeleriyle gerçekleştirdiği saldırılar gündeme gelmemektedir. Bahsi geçen olaya göre, Suudi topraklarına, bir hafta içinde Husiler tarafından Scud füzesiyle iki saldırı düzenlenmiş ve bunun peşi sıra Husilerden yapılan açıklamada, "Suudi Arabistan'ın başkenti artık füzelerimizin menzili içindedir ve Allah izin verirse, bunun devamı daha büyük olacak." denilmiştir. Saldırının başarılı bir "hassas, uzun menzilli balistik füze deneme atışı" olduğu ifade edilmiştir.¹³¹

Diğer taraftan tarihî bir perspektiften bakılacak olursa İran'ın jeopolitik algısı daha geniş bir bakış açısı sunmaktadır. J.S.Taraporewala'ya göre; "İran hızlı bir şekilde uzun süreli uykusundan uyanıyor... Tüm İranlılar kendilerine ilham vermesi için İslâm öncesi geçmişlerine, büyük hükümdarlarına bakıyorlar."¹³² İran'da gelenekselci ve idealist düşünürlerin jeopolitik düşün haritası "tarihi Pers yaşam alanına" işaret etmektedir. Şii jeopolitik okumaların aksine gelenekselciler daha geniş bir perspektifle Kalpgâh'ın jeopolitik teorisini tarihsel kodları referans alarak belirlemektedir. Bu doğrultuda Yemen, Kara Hâkimiyeti Teorisi'nden uyarlanan ve İran'ın tarihsel kodlarını referans alan çağdaş jeopolitik kuramda önemli bir yer tutmaktadır.

4.4. Araçlar

İran, 1980'li yıllardan itibaren Husileri yumuşak güç bağlamında dini eğitimler, konferanslar ve diğer propaganda unsurlarıyla kendi ideolojisi

kapsamında dönüştürmeye çalışmaktadır. Diğer taraftan İran, özellikle 2008 sonrası Husilerin savaş motivasyonlarını yükseltecek maddi ve askeri yardımlar yapmaya başlamıştır. İran'ın Husilere gerçekleştirdiği yardımlara yönelik uluslararası arenada çeşitli kanıtlar sunulmuştur. Nisan 2015 tarihinde BMGK'ye bağlı İran Yaptırımları Komitesi'nin hazırladığı raporda İran'ın daha önce de sınırlı bir destek sunmakla birlikte, 2009 yılında Husilere gemilerle silah nakletmeye başladığını açıklamıştır.¹³³ Nisan 2009 tarihinde bir İran gemisi, uluslararası sularda Yemen teknelerine sandıklarla silah nakledeken yakalanmıştır. Şubat 2011 tarihinde ise Yemenli yetkililer tarafından bir İran balıkçı teknesi ele geçirilmiş ve teknede 900 tane İran yapımı anti-tank ve anti-helikopter füzesi bulunduğu bildirilmiştir.¹³⁴

2009 yılında sızdırılan bir Wikileaks belgesinde Yemen hükümetinin, Husilere İran tarafından silah sevkiyatı yapıldığına dair kanıtlar sunduğu belirtilmiştir.¹³⁵ Wikileaks belgelerinin bir diğerinde benzer şekilde, Husilerin silahlarını Yemenli silah tüccarlarından ve hatta Yemen Ordusu'ndaki rüşvetçi komutanlardan aldıklarını, ordunun ise silahların İran'dan geldiğini söyleyerek suçlarını örtbas etmeye çalıştığı belirtilmektedir.¹³⁶

İran, 2011 yılından sonra Husilere olan desteğini arttırmıştır. Amerikalı yetkililer, patlayıcı cihazlar yapmak için kullanılan EFP vb. materyallerin, eski silahların yerini alacak AK-47'lerin, diğer otomatik tüfeklerin, roket-el bombalarının ve birkaç milyon dolarlık nakdin, DMO bünyesinde seçkin bir uluslararası operasyon birimi olan Kudüs Gücü tarafından, kaçakçıların kullandığı küçük tekneler vasıtasıyla Husilere ulaştırıldığını belirtmektedir.¹³⁷

Temmuz 2012 tarihinde Yemen'de faaliyet gösteren İranlı ajanların yakalandığı duyurulmuştur. 2013 yılının Ocak ayına gelindiğinde, ABD Donanması ve Yemen Sahil Güçlerinin ortak operasyonu ile ele geçirilen "Cihan 1" adlı İran gemisinde, 122 mm'lik roketler, füze rampaları, C-4 plastik patlayıcılar ve diğer bomba yapımında kullanılan elektrikli cihazlar dâhil olmak üzere çok sayıda silâh ve askeri mühimmat ele geçirilmiştir.

Eylül 2014 tarihinde Husilerin başkent San'a'yı ele geçirmeye başlaması, İran'ın Husilere olan desteğini gözle görülür biçimde arttırmasına yol açmıştır. ABD istihbarat yetkilileri, henüz sınırlı olmakla birlikte DMO'nun Husi isyancıları eğitip donatmaya başladığını belirtmiştir. Bununla birlikte Batılı kaynaklar, "Husilerin bir yıldan uzun süredir İran ve Lübnan'da eğitim aldıklarının" altını çizmiştir. Yemenli bir yetkili ise ilk defa "havaalanına ulaşan nakit paraların bir kısmının Hizbullah tarafından aktarılan paralar olduğunu ve Husilerin Hizbullah tarafından Lübnan'da eğitildiklerini" söylemiştir. Benzer şekilde İranlı üst düzey bir yetkili, DMO'ya bağlı Kudüs Gücü'nün, Yemen'de Husi savaşıları eğiten "birkaç yüz" askeri personelinin olduğunu söylemiştir. İranlı yetkili, Yemen'de düzinelerce İran askeri danışmanı bulunduğunu ve Husilere ulaşan para ve silahların, San'a'nın ele geçirilmesinden sonra arttığını dile getirmiştir. Ayrıca, yaklaşık yüz Husi 2014 yılı içerisinde Kum şehri yakınlarındaki Devrim Muhafızları üssünde eğitim alması için İran'a gitmiştir.¹³⁸

Financial Times'ın 22 Mayıs 2015 tarihinde yayınladığı rapora göre; İran'a ait en az dört büyük kargo gemisinin "yılın ilk aylarında Husiler tarafından kontrol edilen Yemen limanları ile İran limanları arasında oldukça sıra dışı ve açıklanmayan geziler" yaptığını duyurmuştur. Gemilerin ne taşıdığı açıklanmıyorken, önemli noktalarda bayraklarını değiştirdikleri, izleme cihazlarını kapattıkları, uluslararası deniz kayıtlarına yanlış bilgiler girdikleri ve uluslararası sularda tanımlanamayan gemilerle buluştukları belirtilmiştir.¹³⁹

Husiler Şubat 2015 tarihinde yaptıkları darbeden sonra mart ayında Tahran'a ziyaret gerçekleştirmiştir. Husi yetkilileri, İran'ın Yemen limanlarını genişletmek ve santral kurmak hedefleri dâhil olmak üzere, ekonomik destek paketi sunma konusunda kendilerine söz verdiğini ve bir yıllığına petrol arzı talep ettiğini açıklamıştır.¹⁴⁰

ABD'li bir koramiral, donanmanın Nisan 2015 tarihinden bu yana Husi-Salih güçlerine silah sevkiyatı yapan 5 İran gemisini ele geçirdiğini açıklamıştır.¹⁴¹ Eylül 2015 tarihinde Koalisyon Donanma Güçleri, içerisinde 18 zırh delici füze (konkors füzesi), 54 tanksavar füzesi, füze bataryaları, ateşleme rampaları ve diğer askeri teçhizatları

taşıyan İranlı bir balıkçı teknesi ele geçirmişlerdir.¹⁴²

Temmuz 2016 tarihinde İran hakkında BM Genel Sekreteri'nin açıkladığı rapor¹⁴³, daha önce BM uzmanları tarafından İran'ın Husilere silah gönderdiği yönündeki iddiaları pekiştirmiştir. Nisan ayında ise Dışişleri Bakanı John Kerry, ABD Donanma yetkililerinden; ABD, İngiliz ve Fransız gemilerinin, Husilere silah sevkiyatı yapan en az dört İran gemisini ele geçirdikleri bilgisini aldığı ilettiği.¹⁴⁴

Kaynak: “Our ‘Partners’ Iran... Still Bein, Well, Iran”, *Weaponsman*, <http://weaponsman.com/?p=25974>, (Erişim Tarihi: 10.08.2017).

ABD’li yetkililerin son açıklamaları, İran’ın Yemen’deki Husi-Salih güçlerine yaptığı silah sevkiyatlarını arttırdığını göstermektedir. Ekim 2016’da ABD Deniz Kuvvetleri Merkezi Komutanlığı’nda Koramiral Kevin Donegan, Husi-Salih güçlerinin Bab’ül Mendep’teki ABD savaş gemilerini hedeflemesinden sonra “İran’ın bununla ilgisi olduğuna inanıyoruz.” şeklinde konuşmuştur.¹⁴⁵ Yine aynı tarihlerde Husilerin BAE ve ABD gemilerine karşı kullandığı gemi savar füzeleri, İran’ın Husilere sağladığı silahlar arasındadır. Diğer bir hadise Kasım 2016 tarihinde gerçekleşmiştir. Suudi liderliğindeki koalisyon, İran bandıralı bir gemi ele geçirmiştir. 2017 yılının Ocak ayında ise Husiler, Kızıldeniz’de bir Suudi gemisine saldırı gerçekleştirmiştir.¹⁴⁶

Son zamanlardaki Husi isyancılara yapılan silah sevkiyatının Yemen’in batısındaki adalar üzerinden sağlandığı ve Husilerin

kontrolündeki limanlar ve havaalanları yoluyla busevkiyatın gerçekleştiği belirtilmektedir. Ayrıca İranlı özel operasyon komutanlarının ve diğer savaş komutanlarının sahte Yemen pasaportlarıyla ülkeye girdikleri söylenmektedir.¹⁴⁷

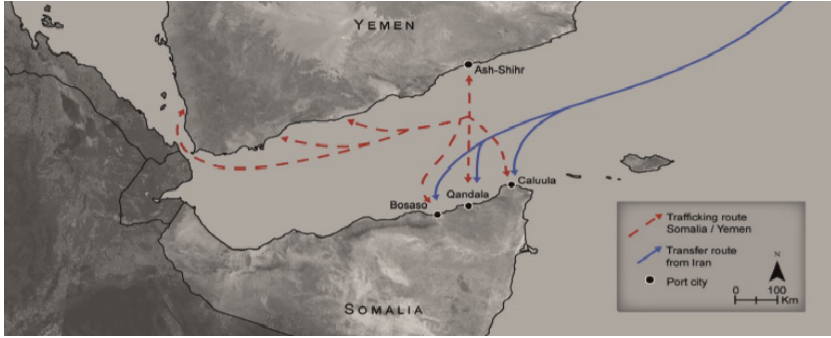
Husiler, darbe sonrası Yemen’de eğitim müfredatını mezhepsel ve devrimci öğretiler içeren yeni bir müfredatla değiştirmeye çalışmıştır. Buna ek olarak yedi bin öğrencinin İran’ın Kum şehrinde burslu eğitim görmesi için bir plan hazırlamıştır. Hadi liderliğindeki meşru Yemen hükümetinin BM Temsilcisi Khaled Al-Yamani, Husilerin Yemen Ordusu’ndan yağmaladıkları ve İran’dan temin ettikleri modern silahların kullanımıyla ilgili DMO’ya bağlı unsurlardan (Hizbullah) eğitim aldıklarını söylemiştir.¹⁴⁸ Koalisyon güçlerinin Husileri ciddi şekilde güç kaybına uğratması sebebiyle İran, Irak’tan Şii milisleri Yemen’e göndererek buna karşılık vermeyi düşünmektedir. Irak’taki çatışmaların şiddetinin azalmasıyla birlikte Tahran’ın, elli dört farklı mezhepten oluşan Haşdi Şabi milis grubuna mensup yüz kırk bin militanını Yemen’e göndereceği iddia edilmektedir.¹⁴⁹

2 Nisan 2017 Pazar günü Yemen Ordusu tarafından ele geçirilen Husi militanları, İran ve Lübnanlı uzmanlardan eğitim aldıklarını itiraf etmişlerdir.¹⁵⁰ İran stratejik, lojistik ve askeri açıdan Yemen Husilerini desteklemekte ve DMO ülke dışında faaliyet gösteren korsan şirketler üzerinden Husilere askeri, maddi ve tıbbi malzeme yardımı yapmaktadır. Silahlanma Araştırmaları Direktörü ve Askeri Silah Uzmanı Nic Jenzen-Jones, Yemen’e sevk edilen silahların sayısında, kalitesinde ve gelişmişlik düzeyinde artış yaşandığını dile getirmiştir. Jones, ülkeye yapılan son sevkiyatlarda, patlayıcı savaş başlıklarına sahip son derece gelişmiş insansız hava araçları (drone) bulunduğunu dile getirmiştir. Buna ek olarak İran’ın Şii Arap uzmanlarını Husi savaşçıları (Suriye’de savaşan bir dizi Afgan da dahil olmak üzere) eğitmek için Yemen’e gönderdiğini dile getirmiştir.¹⁵¹

Çatışma ve Silahlanma Araştırmaları Merkezi’nin (CAR) hazırladığı raporda, İran’dan Afrika Boynuzu ve Yemen’e hafif silah ve anti-tanksavar füze sevkiyatı yapılarak, Husi milislere ulaştırıldığı belgelenmiştir. CAR’ın son raporunda ayrıca İran’dan gelen insansız

hava araçlarının, Husiler tarafından Arap koalisyonunun füze tahrir bataryalarını vurmakta kullanıldığı belirtilmiştir.¹⁵² Raporda Husi-Salih güçlerinden ele geçirilen silahların büyük bölümünün İran'ın envanterinde veya İran menşeli olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra raporlarda, Husilerin yerli tasarım olarak nitelendirdiği “Qasefl-UAV2” adlı insansız hava aracının İran yapımı olduğu kanıtlanmıştır.

Çeşitli kaynaklarda İran'ın, Yemen'e doğrudan veya Somali üzerinden gemiler vasıtasıyla sevkiyat gerçekleştirdiği belirtilmektedir. Bu kaynaklara göre, İran gemileri bölgeye girdikten sonra yüklerini küçük balıkçı teknelerine aktarmaktadır. Böylelikle İran'ın Koalisyon Güçlerinin arama-yakalama faaliyetlerinden kurtulduğu bildirilmektedir.

Kaynak: Conflict Armament Research, *Maritime Interdictions of Weapon Supplies to Somalia and Yemen: Deciphering a link to Iran*, November 2016, s. 17.

İranlı üst düzey bir yetkili, DMO'nun kolu olan Kudüs Gücü'nün başındaki Kasım Süleymani'nin, Husilerin “güçlendirilmesi” konusunu görüşmek üzere, Tahran'daki üst düzey DMO yetkilileriyle toplantı gerçekleştirdiğini söylemiştir. Buna göre toplantıda, Husilere olan silah yardımı ile mali yardımın yanı sıra, verilen eğitim desteğinin de artırılmasına karar verildiği bilinmektedir. İran'ın eski bir güvenlik güçleri yetkilisi yaptığı açıklamada, DMO'nun bölgedeki etkinliğini pekiştirmek için, Husi milislerini güçlendirmeyi planladığını söylemiştir. Yetkili, İran'ın Yemen'de Hizbullah benzeri bir milis güç oluşturmayı planladığını bildirmiştir.¹⁵³ Husiler, İran'ın Yemen politikasında bir araç olarak kullanılırken, nihayetinde Husiler üzerinden Yemen'de elde edilecek muhtemel etkinlik sahası, İran'ın İç Hilâl'e açılma hedefinde bir araç olarak kullanılacaktır.

5. İRAN'IN YEMEN POLİTİKASININ BÖLGESEL GÜVENLİĞE ETKİLERİ VE TÜRKİYE

Tahran'ın hâlihazırda en etkili olduğu dört Arap ülkesi Suriye, Irak, Lübnan ve Yemen oldukça güçsüz ve istikrarsız merkezi hükümetler tarafından yönetilmektedir. Bu bağlamda Tahran hükümeti etkisini birinci olarak, devlet dışı aktörler ve milis gruplar üzerinden; ikinci olarak, Şii Arapların dinî duygularını canlandırarak; üçüncüsü Amerika ve İsrail karşıtlığından yararlanarak ve dördüncü olarak, müttefiklerinin başarı elde etmesini sağlamak adına seçimlere müdahale ederek¹⁵⁴ arttırmaktadır. İran'ın devrim ihracı politikaları üzerinden şekillendirdiği Yemen politikası ise bölgesel güvenliği birkaç açıdan etkilemektedir:

- Yemen, dünyanın en önemli deniz ticaret rotalarından biri olan ve Akdeniz'i Hint Okyanusu'na bağlayan “Kızıldeniz-Bab'ül Mendep-Aden Körfezi” hattının kavşak noktasında yer almaktadır. Bu sebeple İran'ın Husiler üzerinden Yemen'i istikrarsızlaştırmaya yönelik faaliyetleri, dünya ticaret güvenliğini tehlikeye sokmaktadır.
- İran'ın Husiler vasıtasıyla Yemen'de askeri ve teknolojik kapasitesini test etmesi, dünya barış ve güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Ortadoğu'da Şii milisler vasıtasıyla elde ettiği etkinliği kaybetmek istemeyen İran, güç mücadelesini Irak ve Suriye üzerinden Yemen'e kaydırmaya başlamıştır. İstikrarsızlık dalgası, kuzeyden güneye olmak üzere bütün Ortadoğu'ya yayılmaya başlamıştır.
- İran'ın Yemen politikası küresel ve bölgesel düzeyde kamplaşmayı derinleştirmektedir. Suudi Arabistan ve Körfez Arap Ülkeleri, kendi aralarındaki bazı çıkar çatışmalarına rağmen, İran'ın bölgedeki faaliyetlerine karşı ortak tutum sergilemeye başlamıştır. Bu nedene bağlı olarak Sünni ittifak çemberi giderek genişlemeye başlamıştır.

- Tahran hükümetinin söz konusu politikası, Trump liderliğindeki ABD'nin yeni güvenlik politikalarını büyük oranda etkilemiş gözükmektedir. ABD'nin Yemen ekseninde şekillendireceği yeni Ortadoğu politikaları, bölgesel dinamiklerin (statükonun) ciddi anlamda sarsılmasına yol açacak, bölgesel kutuplaşmalar artacak ve istikrarsızlık ortamı, kuzeyden güneye geçiş yapmak suretiyle uzun vadeye yayılacaktır.

Bu bağlamda Türkiye, Ortadoğu'nun geleceğinin şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlenecektir. Türkiye, İran'ın Yemen politikalarının bölgesel ve küresel düzeydeki etkinliğini sınırlandıracak veya Sünni ittifakın güvenlik politikalarında yön tayin eden bir konum üstlenecektir. Türkiye'nin, Suudi Arabistan liderliğindeki Sünni blokla güvenlik ekseninde yeni bir ittifak geliştirmesi halinde, güç dengeleri İran aleyhinde ciddi bir şekilde değişecektir. Türkiye, İran'ın Suriye ve Irak'taki Şii yayılmacılığında ciddi derece endişe duymaktadır. Bu konuda tetik konuma geçmektedir. Buna ek olarak Şubat 2015 tarihinde, Husilerin başkent San'a'yı ele geçirmesi sonrası Türkiye, İran'ın uyguladığı Pers milliyetçiliğinin bölgeyi derinden etkilediğini ve İran'ın bölgedeki istikrarsızlığın temel unsuru olduğunu açık ve sert bir dille vurgulamıştır.

Mart 2015 tarihinde İran destekli Husilerin ülkedeki ilerleyişi konusunda Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Yemen'deki gelişmeler tahammül sınırlarını zorlamaya başladı... İran bölgeyi adeta domine etmeye çalışmaktadır. Bu durum bizi ve Körfez Ülkelerini rahatsız etmeye başlamıştır. Buna gerçekten tahammül etmek mümkün değil... İran ve terörist gruplar Yemen'den çekilmelidir.” açıklaması yapmış, ayrıca Yemen operasyonuna lojistik destek verebileceğini vurgulamıştır.¹⁵⁵ İran ise Türkiye'nin Tahran'daki temsilcisini bakanlığa çağırarak, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu sözleri hakkında açıklama istemiştir.

Trump'ın iktidara gelmesiyle artan ABD-İran gerginliğinin Yemen'de daha açık bir hal almasıyla birlikte, Körfez Ülkelerini de içine alan yeni ittifak arayışları ve bölgesel kutuplaşmalar, Türkiye'yi bu konuda harekete geçirmiştir. İran'ın Husiler vasıtasıyla Suudi Arabistan,

Körfez Ülkeleri ve ABD Donanma Güçleri'ne karşı saldırılarını arttırması sonrasında oluşan gerginlik ortamı, Türkiye'nin İran'a karşı sesini yeniden yükseltmesine neden olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 13 Şubat 2017 tarihinde Bahreyn'e gerçekleştirdiği ziyaret esnasında, Irak ve Suriye'nin parçalanma tehlikesine vurgu yaparak "Pers milliyetçiliğinden" bahsetmesi, Trump-İran krizi sonrası Yemen üzerinden yükselen gerginliğin daha da zirveye çıkmasına neden olmuştur. Daha sonra Dışişleri Bakanı Mevlut Çavuşoğlu, Münih'teki Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşmada "İran, mezhepçiliği yayıyor. İran'ın mezhepçiliği yayma politikaları, maalesef birçok bölge ülkesinin, örneğin Suudi Arabistan, Bahreyn ve Körfez Ülkelerinin istikrarını zayıflatıyor. İran, Irak ve Suriye'yi Şii yapmaya çalışıyor, bu çok tehlikelidir." sözlerini kaydetmiştir.

Türkiye, İran'ın bölgedeki etkinliğini sınırlandırabilecek ve güvenlik ekseninde Sünni Arap ülkelerini tek çatı altında toplayarak, güç dengelerini kendi lehine değiştirebilecek, denklem belirleyici bir güçtür. Bu doğrultuda Türkiye, bölgenin güvenlik paradigmasının yeniden şekillendirilmesinde öncü bir rol üstlenecek ve İran'ın Yemen politikalarının etkisini kırabilecek kapasitededir. Türkiye, özellikle ABD, Suudi Arabistan ve Körfez Arap Ülkeleri tarafından, küresel ve bölgesel çapta İran'ı dengeleyebilecek önemli bir rakip olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye, Suudi-İran ve ABD-İran hesaplaşmasının Yemen'de yeni bir oyun alanına dönüşmesine izin vermemelidir.

6. OLASI GELİŞMELER

Çok boyutlu güç mücadelesinin yaşandığı ve aktörlerin çıkar ilişkileri bağlamında oldukça girift bir sosyal ağ¹⁵⁶ denklemini kurduğu Yemen’de, önümüzdeki dönemde gerçekleşebilecek olası gelişmeleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

1. *Mezhep Savaşı*

Koalisyon güçlerinin saldırıları sonucu Husilerin başkent San’a dâhil olmak üzere, Yemen’in önemli bölgelerinden geri çekilmeye başlaması üzerine, bölgede oluşan güç boşluğunu el-Kaide ve diğer terörist selefi gruplar doldurmaktadır. Suriye ve Irak’ta zayıflamaya başlayan DEAŞ’ın, lider kadrosu dâhil olmak üzere birçok üyesiyle birlikte, Yemen’deki Arap Yarımadası el-Kaidesi’ne katılmaya başladığı belirtilmektedir.¹⁵⁷ Bu sebeple Yemen’deki iç savaş giderek mezhep temelli bir hal almaktadır. Diyalog ve uzlaşma süreci bir an önce başlatılmazsa, Yemen’in ciddi bir mezhep kavgasına sahne olması kaçınılmazdır.

2. *ABD-İran Hesaplaşması*

Yemen, ABD’nin İran’a yönelik ders verme girişimlerinin bir sahnesi olma ihtimali taşımaktadır. İran’ı Ortadoğu’da geriletme arayışlarına girişen Trump başkanlığındaki ABD, İran’ı doğrudan vurmak yerine Yemen’deki Husi güçlerini yeni hedef olarak belirleyebilir. İran, Husilere karşı gerçekleştirilecek ciddi düzeydeki askeri saldırılara karşı hazırlıklı olsa da, ABD’nin doğrudan askeri müdahalesi sonrası geri çekilmek zorunda kalabilir. Yemen konusunda başta Körfez Arap Ülkeleri olmak üzere, Mısır, Türkiye ve Pakistan’ı arkasına alan Suudi Arabistan, İran-ABD gerginliğinin tırmanmasında başat rol oynamaktadır. Fakat BMGK’nın onayı alınmadan başlatılan koalisyon saldırılarına olan destek azalmaktadır. Türkiye’den ilk aşamada operasyona destek açıklaması gelirken, daha sonra Türkiye diplomatik

çözümü öneren bir tavır takınmıştır. Suudi Arabistan liderliğindeki Sünni koalisyon, Yemen’de diyalog sürecini önceleyen bir tavır sergilemedikçe çatışmalar giderek ABD-İran hesaplaşmasına doğru evrilebilecektir.

3. Diyalog ve Uzlaşma Süreci

Yemen’deki yerel aktörler parçalanmış Yemen yerine, çoğulcu demokrasiyi ön plana alan kapsamlı bir Yemen Merkezi Hükümeti oluşturma gayretindedirler. Yemen’de tüm kesimleri kapsayan geniş yelpazeli bir diyalog ve uzlaşma sürecinin başlatılması gerekmektedir. Fakat bu sürecin kısa vadede gerçekleşmesi beklenmemektedir. Ayrıca yönetimi darbeyle ele geçiren ve Halk Komiteleri adı altında çoğunlukçu demokrasi anlayışıyla ülkeyi tek elden yönetmeye çalışan Husiler, çözüm sürecini oldukça zorlaştırmaktadır. İran’ın, Husileri diplomatik çözüm sürecine dâhil olmaları konusunda teşvik etmesi gerekmektedir. Fakat İran’ın devrim ihracı politikaları, diyalogu değil çatışmaların teşvik edilmesini öngörmektedir. Bu sebeple Husilerin diyalog sürecine dâhil edilmesi ve kısa vadede kapsamlı bir uzlaşımın gerçekleşmesi oldukça zor gözükmemektedir.

Yemen’de statükoyu kendi lehine çevirmeye çalışan bölgesel aktörler, avantajlı bir konum elde etmedikçe çözüm sürecine yaklaşamayacaklardır. Yemen’deki çatışmaların hassas bir güç dengesine oturması, diyalog sürecinin başlatılmasını uzun vadeye yaymaktadır. Birinci seçenekte, koalisyon güçleri Yemen’de avantajlı bir konum elde etme adına saldırılarını sürdürecektir, bu durum ise oluşan güç boşluğunun el-Kaide ve diğer selefi terör örgütleri tarafından doldurulması anlamına gelecek ve Yemen, mezhepsel savaşın içerisine sürüklenecektir. Bu seçenek, önümüzdeki dönemde de sürmesi beklenen bir senaryodur.

İkinci seçenekte Yemen, ABD ve İran’ın sınırlı bir güç mücadelesine sahne olmakla birlikte, bunun etkileri ilerleyen dönemde geniş bir alana yayılacaktır. Husilerin gücünü tamamen kaybetmesi ve doğal sınırlarına çekilmesi adına girişilecek bu savaş, bölgede yeni bir Irak’ın doğmasına yol açacaktır. Irak bataklığından ders almış olan ABD,

Trump'ın önünü alabilecek bir devlet mekanizmasına da sahiptir. Başka bir deyişle ABD'deki güvenlik danışmanlarının, Trump'ın maceraperest politikalarını dizginleyebilecek alternatif senaryolar üretmesi beklenmektedir. Bu kapsamda Yemen'de Suudi-İran rekabetinin derinleştirilmesi öne çıkmaktadır. Diğer taraftan İran, son dönemdeki dış politikasını aktif olmaktan çok, tepkisel olacak yönde kurgulamaktadır. Bu sebeple, Yemen'de gerçekleşecek muhtemel ABD-İran savaşı, sembolik ve mesaj niteliği taşıyan küçük ve orta çapta saldırılarla sınırlı kalacaktır.

Üçüncü seçenek, diyalog sürecinin başlatılmasını ve kapsamlı nitelikte bir Yemen hükümetinin oluşturulmasını öngörmektedir. Husiler ve devrik Salih hükümeti yanlıları, İran'ın arabuluculuğuyla kurulacak olan diyalog sürecine yanaşırken, Hadi yönetimini destekleyenler ise Suudi Arabistan liderliğindeki diyalog sürecinin başlatılmasından yanadır. Çatışmalar ile diyalog sürecinin aynı anda yürütülmeye çalışılması süreci zorlaştırmakta ve giderek içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Yemen konusunda tarafsız olan bölgesel ve küresel aktörlerin, tarafları uzlaşmaya ve diyaloga çağırarak diplomatik girişimleri devreye sokmadıkça, çatışmaların gittikçe derinleşeceği beklenmektedir.

7. ÖNERİLER

Yemen krizinin çözümü bağlamında İran, Türkiye ve ABD'ye yönelik önerileri maddeler halinde aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

İran'a yönelik öneriler

- İran uluslararası baskılar sebebiyle, Husileri meşru yönetim olarak görememektedir. Uluslararası konjonktür Husilerin iktidarını meşrulaştıracak bir şekilde gelişmemiştir. İran bu konuda köşeye sıkışmış durumdadır. Bu sebeple Husilerin meşruiyetini sağlamanın tek yolu, onları diyalog ve uzlaşma sürecine dâhil etmektir. İran'ın Yemen'de mutlak kazanım elde etmek yerine, Husileri geniş kapsamlı diyalog sürecine katılmaya teşvik etmesi uygun olacaktır.
- İran'ın askerî, nükleer ve teknolojik kapasitesini Husiler vasıtasıyla test etmekten vazgeçip, Husilere olan desteğini barışçıl amaçlara yönlendirmesi doğru olacaktır. Bu kapsamda İran'ın Suudi Arabistan, Körfez Ülkeleri ve ABD güçlerine karşı gerçekleştirilen saldırılara bir an önce son vermesi ayrıca, olası bir topyekün savaşın yıkıcı sonuçlara sebep olacağı hakkında da telkinlerde bulunması yerinde olacaktır.
- İran'ın devrim ihracı politikaları kapsamında şekillendirdiği Yemen politikası uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmektedir. Bu sebeple, Ruhani iktidarıyla İran dış politikasına kazandırılan “yapıcı etkileşim” ve “karşılıklı güven inşası”nın, Husilerin kapsamlı diyalog sürecine katılacak şekilde, ilk kez ve dürüst bir şekilde Yemen'de hayata geçirilmesi, böylelikle barış ortamının hâkim kılınması doğru olacaktır. İran'ın istikrarsızlık sebebiyle, bölgede nüfuz elde etme arayışlarına son vermesi, yerinde bir yaklaşım olacak ve Yemen bu kapsamda İran'ın başlangıç yapması için önemli bir fırsat teşkil edecektir.
- İran'ın “Yeni Pers Hayat Sahası” teorisini hayata geçirmek adına, Kalpgâh olarak addettiği Ortadoğu'da sert güce başvurmak ve

istikrarsızlık ortamını kovalaması yerine, İç Hilâl ve Dış Hilâl için öngörülen siyasi, ekonomik ve kültürel etkileşim sahası için çabalaması daha pragmatik bir yaklaşım olacaktır.

Türkiye'ye yönelik öneriler

- Türkiye'nin Yemen krizi hakkında uluslararası sistemde farkındalık oluşturarak diplomatik çözüm sürecini başlatması doğru bir yaklaşım olacaktır.
- Türkiye'nin, Yemen'de kapsamlı nitelikteki barış süreci için İran'la ortak istişare masaları kurması ve süreci birlikte yönetmesi önem arz etmektedir. Türkiye bu doğrultuda Suudi-İran ve ABD-İran arasında dengeleyici bir rol üstlenerek krizin daha fazla yayılmasını engelleyebilecektir. Bu da bölge barışına önemli ölçüde hizmet etmesinin önünü açacaktır.
- Türkiye'nin ABD ve Suudilerin operasyonları sayesinde, Mansur Hadi yönetiminin avantajlı olduğunu düşünerek hareket etmemesi ve Husileri tamamen sürecin dışına itecek politikalarından uzak durması, uygun bir politika olacaktır.
- Türkiye'nin Husiler içerisinde İran'ın Şii mezhebine karşı mesafeli olan ve gerçek anlamda Zeydi mezhebine bağlı olan kesimlerle iletişim kurması, bağlarını geliştirmesi ve çatışmalara son verilmesi konusunda ikna sürecini başlatması, bölge huzurunun sağlanmasında etkili olacaktır.
- İran'ın etkinlik sahası oluşturma girişimlerine karşı Türkiye, “2023, 2053 ve 2071 dış politika vizyonlarının” nihai hedefi olan “Yeni Büyük Türkiye” projesiyle karşı koymalıdır. Tahran hükümetinin sert güç ve yayılmacı politikalarının aksine, daha çok yumuşak güç ve kamu diplomasisini önceleyen Ankara'nın bu projesi, böylelikle İran'ın dünya adasındaki küresel hegemonya hedefine önemli bir set oluşturacaktır.

ABD’ye yönelik öneriler

- ABD, Yemen’de Arap Yarımadası el-Kaide’sine ciddi kayıplar verdirmektedir. Fakat diğer taraftan Koalisyon Güçleri’nin saldırıları sonrası Husilerin geri çekilmeye başlaması, çoğunlukla Hadi güçleriyle birlikte hareket eden el-Kaide’nin etkinliğini arttırmasına yol açmaktadır. Bu sebeple ABD’nin Husilere karşı askeri müdahaleyi gündemine almak yerine barış ve diyalogun sağlanması için yeni diplomatik girişimler başlatması daha yerinde bir yaklaşım olacaktır.
- ABD’nin Yemen’e yönelik mevcut tutumu, bölgedeki güç mücadelesini derinleştirmekte ve İran’ın Şii direnişini daha fazla arttırmasına yol açmaktadır. ABD, Yemen’de Husiler üzerinden İran’ı hedef göstermekte ve Arap Ülkeleri’ni bu konuda kışkırtmaktadır. ABD’nin Yemen’de Arap-İran çatışmasını körüklemekten vazgeçmesi ve bölgesel istikrar için çabalaması doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu kapsamda ABD’nin Yemen krizinin çözümü konusunda BM nezdinde daha etkin politikalar üretmesi ve uluslararası kamuoyunu harekete geçirmesi beklenmektedir.
- ABD, İran’ın Kara Hâkimiyeti Teorisi’nden uyarlanmış olan “Pers Hayat Sahası Teorisi”nin uygulanmasına zemin hazırlayacak istikrar bozucu faaliyetlerden kaçınmalıdır. ABD, “Medeniyetler Çatışması Teorisi”, “Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)” ve “Böl, Parçala, Yok Et Stratejisi ” nin İran’a daha fazla alan açtığına farkına varmalıdır.

8. SONUÇ VE BULGULAR

Arap dünyasının en fakir ülkelerinden biri olan Yemen, sahip olduğu düşük ekonomik gelir ve merkezi devlet anlayışı sebebiyle, kaynaklarını sosyal tabana aktarmakta sorun yaşamakta, diğer bir deyişle kırsal kesime hizmet götürememektedir. Diğer Arap Ülkeleri'nde olduğu gibi Yemen'de de hâkim olan zayıf yerinden yönetim (adem-i merkeziyetçilik) anlayışı, kırsalda yaşayan halka eğitim, sağlık, hukuk, güvenlik ve alt yapı alanlarında götürülen hizmet ve yatırımların bir hayli düşük seviyelerde kalmasına yol açmaktadır. Bu da başkente uzak illerde güç boşluğunun yaşanmasına neden olmaktadır. Yemen'in günümüzde ayrılıkçı faaliyetlere maruz kalmasının ve başarısız devlet konumuna sürüklenmesinin temel nedeni de budur.

Günümüzde devletlerarası savaşların, artık doğrudan sınır üzerinden veya aktif bir şekilde devletlerin konvansiyonel güçlerini kullanarak gerçekleştirilmediği görülmektedir. Karşı tarafı kendi istekleri doğrultusunda hareket ettirebilme potansiyeline sahip küresel ve bölgesel güçler, bizzat savaşa dâhil olmak yerine, piyon olarak nitelendirdiği devlet dışı aktörü, başka bir ülkede (çoğunlukla iç savaşın yaşandığı ülkede) ve kendi çıkarları doğrultusunda, temsili savaş (proxy savaş) içerisinde kullanabilmektedir.

Normal şartlarda doğrudan savaşmalarının anlamsız olacağı ve herhangi bir şekilde somut yönde anlaşmazlıkların olmadığı fakat, ideolojik açıdan farklı görüşleri temsil eden iki bölgesel güç olarak kodlayabileceğimiz Suudi Arabistan ve İran, Yemen içerisinde biri Sünnî aşiretleri ve sınırlı olmak kaydıyla Selefi grupları, diğeri ise Husi milisleri, kendi amaçları doğrultusunda temsili bir savaşın piyonları olarak kullanmaktadır. Yemen kendi kendine yeterli ve önce içeride, sonrasında dışarıda güçlü bir ülke konumuna yükselmediği takdirde; küresel ve bölgesel güçlerin temsili savaşlarını yürütebilecekleri topraklar olarak kalmaya devam edecektir.

Husilerin, Yemen’de Zeydi (Şii) İmamlar Devleti’ni yeniden canlandırmak için giriştiği mücadele, İran’ın Şii Hilâli’ni gerçekleştirme amacıyla örtüşmektedir. Fakat İran’ı Husilerin savaş motivasyonlarını belirleyen temel ve yegâne yönlendirici unsur olarak nitelemenin tutarlı bir yanı yoktur. Husi temsiliyetinde Zeydilerin hak arayışı, İran’ın devrim ihracı politikaları kapsamında bir fırsat olarak görülmüş ve desteklenmiştir. Yemen’in tarihi ve sosyolojik yapısı incelendiğinde Zeydilerin Husi kimliği üzerinden hak mücadelesine girme nedenleri ortaya çıkmaktadır. Fakat Husi ailesinin İran’a yaklaşması sebebiyle, Zeydi kimliğinin toplumsal taleplerini yansıtmada giderek başarısız bir konuma sürüklenmesine sebep olmuştur. Bu nedenle birçok Zeydi kabilesinin desteğini alamayan Husi hareketi, kendi içerisinde de mücadeleye girmiştir. İran’ın Caferi mezhebi ile Yemen’in geleneksel Zeydi inancı arasında büyük temel farklılıkların bulunması, Yemen’de İran’inkine benzer bir Şii devletinin kurulmasını zorlaştırmaktadır.

Nihayetinde Yemen’de yeniden canlandırılacak Zeydi (Şii) İmamlar Devleti:

- İran’ın “Yeni Pers Hayat Sahası Teorisi”ne hizmet edecek,
- Kalpgâh’ın güney ayağını oluşturacak,
- İç Hilâl’e açılan bir tutunması noktasını ifade edecek ve
- İran’ın dünya adasına açılan kapısı olacaktır.

İran’daki radikal devrimci idealistlerin ve tarihi kodları referans alan gelenekselcilerin aksine, teoriye realist bir açıdan bakıldığında Kalpgâh’ta tam hâkimiyet yerine siyasi, ekonomik, kültürel işbirliği ve stratejik ortaklıklar kovalanmalıdır. Aynı zamanda Dünya Adası’na hâkimiyet için uluslararası imajını olumsuz etkileyen devrim ihracı politikaları yerine, ezilen halkların savunuculuğu yumuşak güç unsurlarıyla yerine getirilmelidir.

Çalışmada elde edilen bulgular aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

- Yemen; Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Bab'ül Mendep Boğazı olmak üzere dünyanın önemli stratejik geçiş güzergâhlarına sahiptir. Bu sebeple Yemen, küresel ve bölgesel güçlerin ticaret güvenliğinin sağlanması adına geliştirdikleri jeostratejik değerlendirmelerde önemli bir role sahiptir.
- Tarihsel, kültürel ve sosyolojik açıdan oldukça özgün bir karaktere sahip Yemen, günümüzde çatışma ve kriz ortamının içerisine sürüklenmektedir. Yemen, en fakir Arap Ülkeleri'nden biridir. Bunun yanı sıra dünyada su fakiri ülkeler sıralamasında üst sıralarda yer alan Yemen'in, acil sağlık ve gıda yardımına ihtiyacı vardır.
- Husi hareketinin çıkış noktası tamamen Yemen'in tarihsel ve sosyolojik kökenleriyle ilgilidir. Fakat Husilerin üst düzey liderlerinin İran'da eğitim alması ve ideolojik olarak İran'ın Şii mezhep anlayışına yakınlaşması, Zeydiler arasında Husi ailesine karşı şüphelerin artmasına, bu hareketin toplumsal desteğinin azalmasına ve genel anlamda bir ayrışmaya yol açmıştır.
- Husiler, 2004-2010 yılları arasında Yemen hükümetine karşı giriştiği savaşta İran'ın maddi desteğini almaya başlamıştır.
- İran, 1980'lerden itibaren devrim ihracı politikaları bağlamında, daha çok yumuşak güç kullanarak Husilere dini eğitim, konferans, fakih ihracı şeklinde yardımlarda bulunmuş, 2004 sonrası İran, Husilerin Yemen hükümetine karşı giriştiği mücadele sonrası sert gücünü devreye sokmuştur.
- İran'ın Yemen politikası, Mackinder'ın “Kara Hâkimiyeti Teorisi” bağlamında yeniden kurgulanmış olan “Yeni Pers Hayat Sahası” kuramı doğrultusunda şekillendirilmiştir.
- Yemen, Kalpgâh'ın güney ayağını ve İç Hilâl'e (Afrika kıtasına) açılan kapısını oluşturacak ve aynı zamanda Kalpgâh içerisinde Suudi Arabistan'ı çevreleme adına bir araç vazifesi görecektir.

- İran, hedeflerine ulaşmak için Afrika Boynuzu Ülkeleri başta olmak üzere Yemen'e komşu ülkelerle ikili ilişkilerini geliştirmeye çabalamaktadır.
- İran kısa vadede Husi hareketinin Batı Yemen sahillerindeki etkinliğini arttırmasıyla birlikte, buradaki varlığını sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır. Diğer taraftan İran siyasi çözüme giden süreçte Husi-Salih güçleri arasındaki ayrışma ve muhtemel çatışmaya engel olmaya çalışmaktadır.
- İran orta vadede Husi liderliğinde meşru bir Yemen hükümetinin kurulmasını amaçlamakta ve bu bağlamda Yemen'de Suudi-Körfez rekabetinin artmasını beklemektedir.
- Yemen, İran'ın dünya jeopolitik algısında önemli (merkezi) bir yerde konumlanmaktadır. İran, Yemen'deki faaliyetleri kapsamında uzun vadede Kalpgâh'ın güney ayağını ele geçirmeyi, deniz gücünü geliştirerek Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Hint Denizi'nde hâkimiyet kurmayı ve nihayetinde dünya adasının ekonomisini kontrol etmeyi amaçlamaktadır.
- İran, önemli stratejik geçiş noktalarını elinde bulundurma gayesi doğrultusunda Yemen'in batı ve güney limanlarının Husiler tarafından kontrol edilmesini ve dolayısıyla Aden'e kadar uzanan hattın ele geçirilmesini desteklemiştir. Nihayetinde İran, bu bölgeyi Yemen'deki tutunma noktası olarak görmüştür.
- ABD'nin Körfez Ülkelerini İran'a karşı kışkırtması, Yemen'deki krizi derinleşmektedir. Yemen'deki güç boşluğunu bir fırsat olarak değerlendiren İran, Yemen'i daha sonra Afrika'ya yayılacak Şii direniş dalgasının ana üssü olarak kullanmaktadır. Buradan hareketle Yemen krizi derinleştikçe, Afrika daha istikrarsız hale gelecektir.
- İran'ın Husilere askeri ve maddi yardımda bulunduğu dair uluslararası kamuoyunda birçok delil sunulmuştur. Bununla ilgili kanıtlar, "İran'ın Yemen Politikası Bağlamında Kullandığı Araçlar" bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

- İran'ın tüm Ortadoğu coğrafyasında kullandığı ve “terörizm ve aşırıcılığın önlenmesini” öngören söylemi, Husilere gerçekleştirdiği askeri, lojistik ve eğitim faaliyetlerini içeren geniş yelpazeli desteğiyle çelişmekte ve İran'ın bu konudaki samimiyetini sorgulatmaktadır.
- İran'ın Yemen politikası, Ortadoğu'daki mezhepsel kavgayı derinleştirmektedir. İran bu kapsamda bölgenin barış ve güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Türkiye, İran'ın bu faaliyetlerini engelleyecek mekanizmaların kurulmasına öncülük etmeli ve Yemen krizinin çözümü konusunda İran'la ortak istişare toplantıları düzenlemelidir.
- İran, Ruhani döneminde geliştirdiği ve dış politikasına dâhil ettiği “karşılıklı güven inşası” ilkesini, uluslararası arenada gerçek anlamda hayata geçirmek istiyorsa; Yemen'den başlayacak şekilde, Husileri diyalog sürecine dâhil olmaları yönünde teşvik etmeli ve barışı destekleyen bu yaklaşımını tüm Ortadoğu'ya yaymalıdır.

SONNOT

- 1 Buradan itibaren “Husi” ve “Husiler”.
- 2 Atilla Sandıklı, *Jeopolitik ve Türkiye-Riskler ve Fırsatlar*, BİLGESAM Rapor, Sayı: 27, Ocak 2011, s. 2.
- 3 Sibel Özsvaşı Atay, “Klasik Jeopolitik Yaklaşımlar ve Eleştirel Jeopolitik Söylen”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, Aksaray 2016, s. 145.
- 4 Gerard Toal, *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1996, s. 1.
- 5 Atay, a.g.m., s. 147.
- 6 “Jeopolitik”, *TDK*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59881879228575.11931221, (Erişim Tarihi: 07.08.2017).
- 7 Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul 2001, s. 103.
- 8 Servet Cömert, *Jeopolitik ve Türkiye'nin Yer Aldığı Yeni Jeopolitik Ortam*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2001, s. 7.
- 9 Fahriye Gözcü, “Diaspora’s Praxis Between Geography Sociology Economics”, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, Cilt: 6, Sayı: 2, <http://josress.com/492878//672777g77zg77.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.08.2017), s. 123.
- 10 Atay, a.g.m., s. 149.
- 11 Sandıklı, a.g.e., s. 3.
- 12 İsmail Hakkı İşcan, “Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 1, Sayı: 2, Yaz 2004, s. 60.
- 13 Aynı yer.
- 14 Halford John Mackinder, *Democratic Ideals and Reality*, National Defence University Press, Washington 1942, s. 106.
- 15 Nicholas J. Spykman, *The Geography of the Peace*, Harcourt Brace and Company, New York 1944, s. 43.

- 16 Sandıklı, *a.g.e.*, s. 4-5.
- 17 Davutoğlu, *a.g.e.*, s. 105.
- 18 Atay, *a.g.e.*, s. 147.
- 19 Gerard Toal-Simon Dalby, *Rethinking of Geopolitics*, Routledge, London 2002, s. 26.
- 20 Senem Aydın Düzgit, “Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 12, Sayı: 46, <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2016/06/46-8.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.08.2017), s. 154.
- 21 *Aynı yer.*
- 22 William L. Cleveland, *A History of the Modern Middle East*, Third Edition, Westview Press, Colorado 2004, s. 292.
- 23 Şovenizm: Kendi ulusunu öne çıkararak değişik ırk ve uluslar arasında düşmanlık yaratmayı amaçlayan ve bu yolda kısırtmada bulunan aşırı akım. “Şovenizm”, *TDK*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=1=veritbn&kelimesec=299631, (Erişim Tarihi: 10.08.2017).
- 24 Josef Wiesehöfer, *Antik Pers Tarihi*, Telos Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 241.
- 25 Vladimir Minorsky, “The Poetry of Shah Ismail”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, Cilt: 10, Sayı: 4, Londra 1942, s. 1042.
- 26 Atilla Sandıklı-Bilgehan Emeklier, *İran'ın Dış Politika Vizyonu ve Jeopolitik Hedefleri*, BİLGESAM, İstanbul ve Ankara 2014, s. 429.
- 27 “Kızıldeniz’in Kapısı: Bab-ül Mendep Boğazı”, *Deniz Haber*, <http://www.denizhaber.com.tr/kizildenizin-kapisi-bab-ul-mendep-bogazi-haber-48115.htm>, (Erişim Tarihi: 20.06.2017).
- 28 “Yemen’in Askeri Gücü”, *Askeri Gücü*, <http://askerigucu.com/ulke.aspx?q=yemenin-askeri-gucu>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).
- 29 “Yemen-GSYİH”, *Trading Economics*, <https://tr.tradingeconomics.com/yemen/gdp>, (Erişim Tarihi: 19.06.2017).
- 30 “Yemen Overview”, *World Bank*, <http://www.worldbank.org/en/country/yemen/overview>, (Erişim Tarihi: 25.03.2017).
- 31 “The World Factbook: Yemen”, *Central Intelligence Agency*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ym.html>, (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

- 32 World Bank, *a.g.e.*, (Erişim Tarihi: 25.03.2017).
- 33 Central Intelligence Agency, *a.g.e.*, (Erişim Tarihi: 15.06.2017).
- 34 Veysel Ayhan, *Yemen 'de İktidar Mücadelesi, Bölgesel Etkileri ve Türkiye ile İlişkiler*, IMPR Raporu, No:1, Ankara 2011, s. 3.
- 35 Library of Congress-Federal Research Division, *Country Profile: Yemen*, Washington 2008, s. 6. Bazı kaynaklarda bu oran: %35-40 Zeydi mezhebi ve %60-65 Şafi mezhebi olarak da geçmektedir.
- 36 Ayhan, *a.g.m.*, s. 3-5.
- 37 Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013, s. 404.
- 38 Tayyar Arı, “20. Yüzyılda Ortadoğu: Sömürgecilikten Bağımsızlığa”, Davut Dursun-Tayyar Arı, der., *Orta Doğuda Siyaset*, 1. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013, s. 41.
- 39 Defense Language Institute Foreign Language Center, *Yemen in Perspective-An Orientation Guide*, Monterrey 2010, s. 26.
- 40 İslam Ansiklopedisi, *a.g.e.*, s. 413-414.
- 41 Robert Burrowes, “State Building and Political Construction in the Yemen Arap Republic, 1962-1977”, Peter J. Chelkowski-Robert J. Pranger, ed., *Ideology and Power in the Middle East*, Duke University Press, Durham 1988, s. 211-212.
- 42 İslam Ansiklopedisi, *a.g.e.*, s. 414.
- 43 İslam Ansiklopedisi, *a.g.e.*, s. 414.
- 44 Christopher Boucek, *Yemen: On the Brink-War in Saada From Local Insurrection to National Challenge*, Carnegie Endowment, Sayı: 110, Washington 2010, s. 4.
- 45 Ayhan, *a.g.m.*, s. 17.
- 46 Ayhan, *a.g.m.*, s. 7.
- 47 İslam Ansiklopedisi, *a.g.e.*, s. 414.
- 48 “Hothi/Houthi/Huthi, al-Shabab al-Mum'en/Shabab al-Moumineen (Believing Youth)”, *Global Security*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/shabab-al-moumineen.htm>, (Erişim Tarihi: 23.03.2017).

- 49 International Crisis Group, *Defusing the Saada Time Bomb*, Middle East Report, Sayı: 86, May 2009, s. 5-6.
- 50 International Crisis Group, *a.g.e.*, s. 6.
- 51 International Crisis Group, *a.g.e.*, s. 9.
- 52 Laurent Bonnefoy, “Deconstructing Salafism in Yemen”, *CTC Sentinel*, Cilt: 2, Sayı: 2, Ocak 2009, s. 16-17.
- 53 International Crisis Group, *a.g.e.*, s. 6.
- 54 “Husi Hareketi, Amran Şehrinin Düşmesi ve Yemen”, *Word Press*, <https://yenisark.wordpress.com/2014/07/13/husi-hareketi-amran-sehrinin-dusmesi-ve-yemen>, (Erişim Tarihi: 23.03.2015).
- 55 International Crisis Group, *a.g.e.*, s. 5.
- 56 Charles Schmitz, “Yemen’s Ansar Allah: Causes and Effects of Its Pursuit of Power”, *Middle East Institute*, <http://www.mei.edu/content/at/yemens-ansar-allah-causes-and-effects-its-pursuit-power>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).
- 57 Muhammed Ebu Zehra, *İslam’da Siyasi İtikadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, Hisar Yayınevi, İstanbul 1983, s. 52.
- 58 Boucek, *a.g.e.*, s. 4.
- 59 Ebu Zehra, *a.g.e.*, s. 54-55.
- 60 İslami devlet yapısında ümmeti temsilen Halife'yi seçen ve görev süresince, yapılan İşlerin Şeriata uygunluğunu kontrolden sorumlu olan kurula “Ehl-i Hal ve'l-Akd” adı verilir.
- 61 “Şii Mezhebi-İtikadı ve İran Jeopolitigi-Özel Dosya/Husiler Kimdir-II”, Şii Mezhebi, <http://www.siimezhebi.com/>, (Erişim Tarihi: 24.01.2015).
- 62 *Aynı yer.*
- 63 *Aynı yer.*
- 64 “Ansar Allah Yemen”, *Tracking Terrorism*, <http://www.trackingterrorism.org/group/ansar-allah-yemen>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).
- 65 Boucek, *a.g.e.*, s. 50.
- 66 J. E. Peterson, *The al-Huthi Conflict in Yemen*, Arabian Peninsula Background Notes, Sayı: 6, Ağustos 2008, s. 9.

- 67 Ayhan, *a.g.m.*, s. 17-18.
- 68 Ahmed al-Hajj, “Yemen’s Government, Shiite Rebels Negotiate End to 3-year Conflict”, *The Seattle Times*, http://seattletimes.com/html/nationworld/2003751155_yemen17.html, (Erişim Tarihi: 23.11.2016).
- 69 “Deadly Blast Strikes Yemen Mosque”, *BBC*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7379929.stm, (Erişim Tarihi: 22.03.2017).
- 70 “Leader of al-Qaeda in Yemen Killed in Gun Battle”, *Daily Mail*, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1242847/Al-Qaeda-Yemen-Leader-killed-gun-battle.html>, (Erişim Tarihi: 24.03.2017).
- 71 “Yemenis in Anti-President Protest”, *Irish Times*, <http://www.irishtimes.com/news/yemenis-in-anti-president-protest-1.870787>, (Erişim Tarihi: 24.03.2017).
- 72 Borzou Daragahi-Noah Browning, “Yemen, Middle East: Tens of Thousands Stage Rival Rallies in Yemen”, *Crisis Boom*, <https://crisisboom.com/2011/02/04/thousands-protest-yemen/>, (Erişim Tarihi: 25.03.2017).
- 73 “Yemen Protests: 20,000 Call for President Saleh to Go”, *BBC*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12353479>, (Erişim Tarihi: 24.05.2017).
- 74 “Houthi Group Appoints Arms Dealer as Governor of Sa’ada Province”, *Yemen Post*, <http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=3336>, (Erişim Tarihi: 25.03.2017).
- 75 “Al-Houthi Expansion Plan in Yemen Revealed”, *Yemen Post*, <http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=4288&MainCat=3>, (Erişim Tarihi: 25.03.2017).
- 76 Tayyar Arı, *Yemen’de Arap Baharından Husi Darbesine: Bir Demokrasi Denemesinden Başarısız Devlete mi?*, SDE Bakış, Sayı: 8, Mart 2015, s. 4.
- 77 “Yemen (2004-First Combat Deaths)”, *Project Ploughshares*, http://ploughshares.ca/pl_armedconflict/yemen-2004-first-combat-deaths/, (Erişim Tarihi: 26.03.2017).
- 78 Veysel Kurt, *Devrim’den Askeri Müdahaleye: Yemen*, SETA Analiz, Sayı: 144, Aralık 2015, s. 14.
- 79 “Military Shake-up in Amran”, *Yemen Times*, <http://www.yementimes.com/en/1798/news/4094/Military-shake-up-in-Amran.htm>, (Erişim Tarihi: 25.04.2017).

- 80 “Tens of Thousands of Yemeni Houthis Protest Against Govt in Capital”, *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-yemen-protests-idUSKBN0GM12C20140822>, (Erişim Tarihi: 25.04.2017).
- 81 Thomas Juneau, “Iran’s Policy Towards the Houthis in Yemen: a Limited Return on a Modest Investment”, *International Affairs*, Cilt: 92, Sayı: 3, May 2016, s. 654.
- 82 “Yemen’s Houthi Rebels Escalate Sanaa Standoff”, *Al Jazeera*, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/yemen-houthi-rebels-sanaa-20149711102411586.html>, (Erişim Tarihi: 26.04.2017).
- 83 Ali Semin, *Yemen Krizi, Husiler ve İran-Körfez Güç Mücadelesi*, BİLGESAM Analiz, Sayı: 1201, Nisan 2015, s. 3.
- 84 “Husiler Taiz’i Ele Geçirdi”, *Al Jazeera*, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/husiler-taizi-ele-gecirdi>, (Erişim Tarihi: 10.03.2017).
- 85 Semin, *a.g.m.*, s. 3.
- 86 İran’ın Husilere sunduğu maddi destek ilerleyen kısımda daha ayrıntılı ele alınacaktır.
- 87 “Husilerin İlerleyişi Sürüyor”, *TRT Haber*, http://www.trthaber.com/m/?news=husilerin-ilerleyisi-suruyor&news_id=148336&category_id=4, (Erişim Tarihi: 15.06.2017).
- 88 “İran’dan Yemen Açıklaması”, *Sabah*, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/09/07/irandan-yemen-aciklamasi>, (Erişim Tarihi: 25.04.2017).
- 89 Abigail Hauslohner, “Yemen’s Hidden War: Is Iran Causing Trouble?”, *Time*, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1947623,00.html>, (Erişim Tarihi: 26.04.2017).
- 90 Defense Language Institute Foreign Language Center, *a.g.e.*, s. 58.
- 91 Defense Language Institute Foreign Language Center, *a.g.e.*, s. 59.
- 92 Ayhan, *a.g.m.*, s. 4.
- 93 Defense Language Institute Foreign Language Center, *a.g.e.*, s. 63.
- 94 Juneau, *a.g.m.*, 654.
- 95 “Yemen Caught Between Ansar Allah and Ansar al-Shariah”, *Yemen Times*, <http://www.yementimes.com/en/1561/report/678/Yemen-caught-between-Ansar-Allah-and-Ansar-Al-Shariah.htm>, (Erişim Tarihi: 24.04.2017).

- 96 Hauslohner, *a.g.e.*, 26.04.2017.
- 97 Chris Harnisch, “Denying Al-Qaeda a Safe Haven in Yemen”, *Critical Threats*, <http://www.criticalthreats.org/yemen/denying-al-qaeda-safe-haven-yemen>, (Erişim Tarihi: 24.03.2017).
- 98 Oren Adaki, “AQAP Military Commander Rallies Sunnis Against Alleged US-Houthi Alliance”, *Threat Matrix*, http://www.longwarjournal.org/archives/2014/11/aqap_military_commander_rallie.php, (Erişim Tarihi: 24.03.2017).
- 99 “Husi Lider, Devrik Lider Salih’i Öldürmekle Tehdit Etti”, *Star*, <http://www.star.com.tr/dunya/husi-lider-devrik-lider-salihi-oldurmekle-tehdit-etti-haber-1214548/>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).
- 100 “Yemen’in Devrik Lideri Salih, İran’a Göz Kırıyor...”, *Time Turk*, <http://www.timeturk.com/yemen-in-devrik-lideri-salih-iran-a-goz-kiriyor/haber-624394>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).
- 101 “Yemen İçin Flaş Çözüm Önerisi!”, *Haber7*, <http://www.haber7.com/dunya/haber/2335155-yemen-icin-flas-cozum-onerisi>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).
- 102 “Husiler: BM ile Görüşmeler Gereksiz Bir Hal Aldı”, *Time Turk*, <http://www.timeturk.com/husiler-bm-ile-gorusmeler-gereksiz-bir-hal-aldi/haber-644315>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).
- 103 “As Trump Visits the Saudis, Yemen Comes into Focus to Check Iran”, *Family Security Matters*, <https://goo.gl/6PCNcx>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).
- 104 Atilla Sandıklı-Emin Salihi, *İran, Şii Hilali ve Arap Baharı*, BİLGESAM, Sayı: 35, İstanbul 2011, s. 5-6.
- 105 Nilüfer Akkoyunlu, “Değişen Dünya Düzeninde İran Jeopolitiği”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri, Cilt: 12, Sayı: 1, Ankara 2011, s. 71.
- 106 Juneau, *a.g.m.*, s. 661.
- 107 Güvenlikleştirme eylemiyle, bir konu hâlihazırda bir tehdit olarak gösterilir ve böylece bu konu diğer konular üzerinde mutlak öncelik kazanır. Bu konu çözülemez ise diğer hiçbir konunun bir önemi olmayacağı algısı oluşur. Böylece ilgili aktörler bu konuyu olağanüstü araçlar kullanarak ya da tedbirler alarak çözme meşruiyetini kazanır. Güvenlikleştirmeyi yapan aktör, bu durumun bilincinde olarak, olağanüstü tedbirler kullanmak istediği konuları güvenlik sorunu olarak etiketler. Daha fazla bilgi için bkz. Başar Baysal-Çağla Lülecı, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı: 22, Ekim 2015, s. 76.

- 108 Ciaran O'Reilly, "Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq", *Journal of Politics and Law*, Cilt: 1, Sayı: 3, Eylül 2008, s. 69.
- 109 Ghaith Abdul-Ahad, "Diary in Sanaa", *London Review of Books*, Cilt: 37, Sayı: 10, Mayıs 2015, s. 42-43.
- 110 Kurt, *a.g.m.*, s. 14.
- 111 Juneau, *a.g.m.*, s. 655.
- 112 Jay Solomon vd., "In Strategic Shift, U.S. Draws Closer to Yemeni Rebels", *Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/in-strategic-shift-u-s-draws-closer-to-yemeni-rebels-1422576308>, (Erişim Tarihi: 14.06.2017).
- 113 Imad Kamel Harb, "Yemen's Houthi Takeover: Domestic and Regional Repercussions", *National Council on U.S.-Arab Relations*, February 2015, s. 3.
- 114 Lenny BenDavid, "Iran Threatens Two More Naval Chokepoints In Additon to the Strait of Hormuz", *The Weekly Standard*, <http://www.weeklystandard.com/iran-threatens-two-more-naval-chokepoints/article/626513>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).
- 115 "Exclusive: Iran Steps Up Weapons Supply to Yemen's Houthis via Oman-officials", *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-yemen-security-iran-idUSKCN12K0CX>, (Erişim Tarihi: 15.04.2017).
- 116 "Inside the Machiavellian Sudanese Foreign Policy", *Bellingcat*, <https://www.bellingcat.com/news/africa/2014/11/04/inside-the-machiavellian-sudanese-foreign-policy/>, (Erişim Tarihi: 17.04.2017).
- 117 "İran Yemen ve Suriye'de Deniz Üssü Kurabilir", *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/-iran-yemen-ve-suriye-de-deniz-dunya-2352050/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).
- 118 "Exclusive: Iran Steps Up Weapons Supply to Yemen's Houthis via Oman-Officials", *a.g.m.*, (Erişim Tarihi: 15.04.2017).
- 119 Adam Baron, *Civil War in Yemen: Imminent and Avoidable*, European Council on Foreign Relations, Sayı: 130, Mart 2015, s. 5.
- 120 Anthony H. Cordesman-Alexander Wilner, *U.S. and Iranian Strategic Competition: Iran and the Gulf Military Balance*, CSIS, Aralık 2011, s. 65.

- 121 “IRGC Forces Exercise Asymmetric Tactics on Second Day of Drills”, *English Fars News*, <http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=9010170343>, (Erişim Tarihi: 16.03.2017).
- 122 “Yemen Has Become Iran’s Testing Ground for New Weapons”, *Jerusalem Center for Public Affairs*, <http://jcpa.org/article/yemen-has-become-irans-testing-ground-for-new-weapons/>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).
- 123 “Iran Rejects Allegations of Interference in Yemen”, *Iran Daily*, <https://goo.gl/r9TxZV>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017). “Iran Supports Unity, Stability in Yemen: Afkham”, *Iran Daily*, <https://goo.gl/dBHSb5>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017). “Claims of Iran Arms in Yemen ‘Completely Baseless’”, *Iran Daily*, <https://goo.gl/idFyPF>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017). “Iran Denies UAE Claim of Interference in Yemen”, *Iran Daily*, <https://goo.gl/hLTA2E>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).
- 124 Yara Bayoumy-Mohammed Ghobari, “Confirmed: Iran’s Foreign Military Arm Is Backing Yemeni Rebels Who Took Control of the Country”, *Business Insider*, <http://www.businessinsider.com/r-iranian-support-seen-crucial-for-yemens-houthis-2014-12>, (Erişim Tarihi: 13.03.2017).
- 125 “Iranian Commander Says After Aleppo It is Bahrain and Yemen’s Turn”, *Rudaw*, <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iran/18122016>, (Erişim Tarihi: 12.02.2017).
- 126 “İran’da Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi Üyesi Nuri Açıklaması”, *Haberler*, <http://www.haberler.com/iran-da-duzenin-maslahatini-teshis-konseyi-uyesi-6926643-haberi/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).
- 127 Yaser Ez Zeatira, “İran’ın Elindeki Dördüncü Arap Başkenti”, *Aljazeera Türk*, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/iranin-elindeki-dorduncu-arap-baskenti>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).
- 128 “İran’daki Kutlamalarda Husilere destek”, *Sabah*, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/02/12/irandaki-kutlamalarda-husilere-destek>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).
- 129 “Gündem Suudi Arabistan’ın Yemen Operasyonu! Arap Ordusu Geliyor”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/gundem-suudi-arabistan-in-yemen/dunya/detay/2034677/default.htm>, (Erişim Tarihi: 14.03.2017).
- 130 Juneau, *a.g.m.*, s. 659.
- 131 “Husiler Suudi Arabistan’ın Başkenti Riyad’ı Füzeyle Vurdu”, *İslah Haber*, <http://www.islahhaber.net/husiler-suudi-arabistan-in-baskenti-riyad-i-fuzeyle-vurdu-89230.html>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

- 132 Irach Jehengir Sorabji Taraporewala, *The Religion of Zarathushtra*, Sazman-eFaravahar, Tahran 1980, s. 78.
- 133 Juneau, *a.g.m.*, s. 656.
- 134 Carole Landry, “Iran Arming Yemen’s Houthi Rebels Since 2009: UN Report”, *Middle East Eye*, <http://www.middleeasteye.net/news/iran-arming-yemens-houthi-rebels-2009-un-report-1170499355>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).
- 135 Wikileaks, *Saudi Strikes in Yemen: An Invitation to Iran*, US Embassy in Sana’a Cable, Kasım 2009.
- 136 Wikileaks, *Who Are the Houthis, Part Two: How Are They Fighting?*, US Embassy in Sana’a Cable, Aralık 2009.
- 137 Eric Schmitt-Robert F. Worth, “With Arms for Yemen Rebels, Iran Seeks Wider Mideast Role”, *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2012/03/15/world/middleeast/aiding-yemen-rebels-iran-seeks-wider-mideast-role.html>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).
- 138 Bayoumy-Ghobari, *a.g.m.*, s. 1. Warren Strobel-Mark Hosenball, “Elite Iranian Guards Training Yemen’s Houthis: U.S. Officials”, *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-yemen-security-houthis-iran-idUSKBN0MN2MI20150327>, (Erişim Tarihi: 13.03.2017).
- 139 “UN Says Iranian Aid Boat For Yemen Offloaded In Djibouti”, *Radio Free Europe Radio Liberty*, <http://www.rferl.org/a/iran-ship-yemen-us-saudis/27032241.html>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).
- 140 “Houthis Say They Have Secured Aid Package From Iran”, *Aljazeera*, <http://www.aljazeera.com/%20news/2015/03/houthis-secured-aid-package-iran-150314123957118.html>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).
- 141 “US Intercepts Multiple Shipments of Iranian Weapons Going to Houthis in Yemen”, *CNN*, <http://edition.cnn.com/2016/10/28/politics/us-intercepts-iranian-weapons/>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).
- 142 “Weapons Bound for Yemen Seized on Iran Boat: Coalition”, *Reuters*, <http://in.mobile.reuters.com/article/idCAKCN0RU0R220150930>, (Erişim Tarihi: 14.03.2017).
- 143 Report of the Secretary-General on the Implementation of Security Council Resolution 2231, *U.N. Document Number S/2016/589*, Temmuz 2016.

- 144 David E. Sanger, “Kerry Confronts Concerns of Arab States After Iran Nuclear Deal.”, *New York Times*, https://www.nytimes.com/2016/04/08/world/middleeast/year-after-iran-nuclear-deal-kerry-confronts-concerns-of-arab-states.html?_r=0, (Erişim Tarihi: 15.06.2017).
- 145 Jeremy M. Sharp, *Yemen: Civil War and Regional Intervention*, CRS Report, Washington March 2016, s. 9.
- 146 Kenneth Katzman, *Iran’s Foreign and Defense Policies*, CRS Report, Washington June 2017, s. 40.
- 147 “Yemeni Official: Houthis Allowed in Iranian Experts Using Forged Papers”, *Asharq Al-Awsat*, <http://english.aawsat.com/a-alghabiri/news-middle-east/yemeni-official-houthis-allowed-iranian-experts-using-forged-papers>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).
- 148 “Tehran Provoking War, Yemen Complains to UN”, *Arab News*, <http://www.arabnews.com/node/1056926/saudi-arabia>, (Erişim Tarihi: 16.03.2017).
- 149 “Iran’s Latest Terrorist Plots”, *American Thinker*, http://www.americanthinker.com/blog/2017/03/irans_latest_terrorist_plots.html, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).
- 150 “Captured Houthi Militias Reveal They Were Trained by Iran”, *Alarabiya*, <https://english.alarabiya.net/en/News/gulf/2017/04/02/Captured-Houthi-militias-reveal-they-were-trained-by-Iran.html>, (Erişim Tarihi: 06.04.2017).
- 151 “Iran Increases Support for Shiite Allies in Yemen”, *Iran Focus*, http://www.iranfocus.com/en/index.php?option=com_content&view=article&id=31396:iran-increases-support-for-shiite-allies-in-yemen&catid=9&Itemid=114, (Erişim Tarihi: 07.04.2017).
- 152 Conflict Armament Research, *Iranian Technology Transfers to Yemen- ‘Kamikaze’ Drones Used by Houthi Forces to Attack Coalition Missile Defence Systems*, Frontline Perspective, March 2017.
- 153 Jonathan Saul vd., “War in Yemen: Iran Steps Up Support for Houthis”, *The Sydney Morning Herald*, <http://www.smh.com.au/world/war-in-yemen-iran-steps-up-support-for-houthis-20170323-gv4mda.html>, (Erişim Tarihi: 07.04.2017).
- 154 Karim Sadjadpour-Behnam Ben Taleblu, *Iran in the Middle East: Leveraging Chaos*, Policy Brief, Sayı: 202, May 2015, s. 2.

- 155 “Erdoğan: Tahammül Etmek Mümkün Değil”, *Aljazeera*, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogan-tahammul-etmek-mumkun-degil>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017). “Erdoğan: Yemen’deki Operasyona Lojistik Destek Verebiliriz”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-yemendeki-operasyona-lojistik-destek-verebiliriz-28566527>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).
- 156 Sosyal ağ analizi; bireyler arasındaki ilişkileri inceleyen bir yöntem, sosyal ağdaki aktörlerin ilişkilerinin ölçülmesi ve haritalandırılmasına yönelik araştırmalardır. Ağda yer alan bireylerin/düğümünün özelliklerini inceleyen geçmişteki birçok araştırmaya göre, bireyler arasındaki ilişki desenini inceleyen sosyal ağ analizi daha yararlı sonuçlar veren bir analiz yöntemidir. Daha fazla bilgi için bkz. Hakan Uzun, *Suriye İç Savaşı Aktörlerinin Ağ Bağ Teorisi Yöntemiyle İncelenmesi*, ANKASAM Rapor, Sayı: 1, Aralık 2016, s. 19.
- 157 “Yemenliler Rusya’dan Yardım İstiyor”, *Sputnik News*, <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201703201027719117-yemeliler-rusyadan-yardim-istiyor/>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).

KAYNAKÇA

ABDUL-AHAD, Ghaith, “Diary in Sanaa”, *London Review of Books*, Sayı: 37, Mayıs 2015, s. 42-43.

AKKOYUNLU, Nilüfer, “Değişen Dünya Düzeninde İnan Jeopolitiği”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri*, Cilt: 12, Sayı: 1, Ankara 2011, s. 63-76.

ARI, Tayyar, “20. Yüzyılda Ortadoğu: Sömürgecilikten Bağımsızlığa”, Davut Dursun-Tayyar Arı, der., *Orta Doğu Siyaseti*, 1. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013, s. 41-62.

ARI, Tayyar, *Yemen’de Arap Baharından Husi Darbesine: Bir Demokrasi Denemesinden Başarısız Devlete mi?*, SDE Bakış, Sayı: 8, Mart 2015.

ATAY, Sibel Özsaş, “Klasik Jeopolitik Yaklaşımlar ve Eleştirel Jeopolitik Söylem”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, Aksaray 2016, s. 144-155.

AYHAN, Veysel, *Yemen’de İktidar Mücadelesi, Bölgesel Etkileri ve Türkiye ile İlişkiler*, IMPR Raporu, No:1, Ankara 2011.

BARON, Adam, *Civil War in Yemen: Imminent and Avoidable*, European Council on Foreign Relations, Sayı: 130, Mart 2015.

BAYSAL Başar-Çağla Lüleci, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı: 22, Ekim 2015, s. 61-96.

BONNEFOY, Laurent, “Deconstructing Salafism in Yemen”, *CTC Sentinel*, Cilt: 2, Sayı: 2, Ocak 2009, s. 16-18.

BOUCEK, Christopher, *Yemen: On the Brink- War in Saada From Local Insurrection to National Challenge*, Carnegie Endowment, Sayı: 110, Washington 2010.

BURROWES, Robert, “State Building and Political Construction in the Yemen Arab Republic, 1962-1977”, Peter J. Chelkowski-Robert J. Pranger, der., *Ideology and Power in the Middle East*, Duke University Press, Durham 1988, s. 210-238.

CLEVELAND, William L., *A History of the Modern Middle East*, Third Edition, Westview Press, Colorado 2004.

Conflict Armament Research, *Maritime Interdictions of Weapon Supplies to Somalia and Yemen: Deciphering a Link to Iran*, November 2016.

Conflict Armament Research, *Iranian Technology Transfers to Yemen-‘Kamikaze’ Drones Used by Houthi Forces to Attack Coalition Missile Defence Systems*, Frontline Perspective, March 2017.

CORDESMAN, Anthony H.-Alexander Wilner, *U.S. and Iranian Strategic Competition: Iran and the Gulf Military Balance*, CSIS, Aralık 2011.

CÖMERT, Servet, *Jeopolitik ve Türkiye'nin Yer Aldığı Yeni Jeopolitik Ortam*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2001.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul 2001.

Defense Language Institute Foreign Language Center, *Yemen in Perspective-An Orientation Guide*, Monterrey 2010.

DÜZGİT, Senem Aydın, “Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 12, Sayı: 46, (Erişim Tarihi: 11.08.2017), s. 153-168.

EBU, ZEHRRA Muhammed, *İslam'da Siyasi İtikadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, Hisar Yayınevi, İstanbul 1983.

GÖZCÜ, Fahriye, “Diaspora's Praxis Between Geography Sociology Economics”, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, Cilt: 6, Sayı: 2, <http://josress.com/492878//672777g77zg77.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.08.2017), s. 107-136.

HARB, Imad Kamel, “Yemen's Houthi Takeover: Domestic and Regional Repercussions”, *National Council on U.S.-Arab Relations*, February 2015, s. 1-4.

HARMER, Christopher, *Iranian Naval and Maritime Strategy*, Institute for the Study of War (ISW), Middle East Security Report 12, June 2013.

International Crisis Group, *Defusing the Saada Time Bomb*, Middle East Report, Sayı: 86, May 2009.

İŞCAN, İsmail Hakkı, “Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 1, Sayı: 2, Yaz 2004, s. 47-79.

JUNEAU, Thomas, “Iran’s Policy Towards the Houthis in Yemen: a Limited Return on a Modest Investment”, *International Affairs*, Cilt: 92, Sayı: 3, May 2016, s. 647-663.

KATZMAN, Kenneth, *Iran’s Foreign and Defense Policies*, CRS Report, June 2017.

KURT, Veysel, *Devrim’den Askeri Müdahaleye: Yemen*, SETA Analiz, Sayı: 144, Aralık 2015.

Library of Congress-Federal Research Division, *Country Profile: Yemen*, Washington 2008.

MACKINDER, Halford John, *Democratic Ideals and Reality*, National Defence University Press, Washington 1942.

MACKINDER, Halford John, “The Geographical Pivot of History”, *The Geographical Journal*, Cilt: 23, Sayı: 4, Nisan 1904, s. 421-437.

MINORSKY, Vladimir, “The Poetry of Shah Ismail”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, Cilt: 10, Sayı: 4, Londra 1942, s. 1006-1053.

O’REILLY, Ciaran, “Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq”, *Journal of Politics and Law*, Cilt: 1, Sayı: 3, Eylül 2008, s. 66-72.

PETERSON, J. E., *The al-Huthi Conflict in Yemen*, Arabian Peninsula Background Notes, Sayı: 6, Ağustos 2008.

Report of the Secretary-General on the Implementation of Security Council Resolution 2231, *U.N. Document Number S/2016/589*, Temmuz 2016.

SEMİN, Ali, *Yemen Krizi, Husiler ve İran-Körfez Güç Mücadelesi*, BİLGESAM Analiz, Sayı: 1201, Nisan 2015.

SADJADPOUR, Karim-Behnam Ben Taleblu, “Iran in the Middle East: Leveraging Chaos”, *Policy Brief*, Sayı: 202, May 2015.

SALMONİ, Barak A. vd., *Regime and Periphery in Northern Yemen-The Huthi Phenomenon*, RAND National Defense Research Institute, Washington 2010.

SANDIKLI, Atilla, *Jeopolitik ve Türkiye-Riskler ve Fırsatlar*, BİLGESAM Rapor, Sayı: 27, Ocak 2011.

SANDIKLI, Atilla-Bilgehan Emeklier, *İran'ın Dış Politika Vizyonu ve Jeopolitik Hedefleri*, BİLGESAM, İstanbul ve Ankara 2014, s. 419-448.

SANDIKLI, Atilla-Emin Salihi, *İran, Şii Hilali ve Arap Baharı*, BİLGESAM, Sayı: 35, İstanbul 2011.

SHARP, Jeremy M., *Yemen: Civil War and Regional Intervention*, CRS Report, Washington March 2016.

SPYKMAN, Nicholas J., *The Geography of the Peace*, Harcourt Brace and Company, New York 1944.

TARAPOREWALA, Irach Jehengir Sorabji, *The Religion of Zarathushtra*, Sazman-eFaravahar, Tahran 1980.

TOAL, Gerard, *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1996.

TOAL, Gerard-Simon Dalby, *Rethinking of Geopolitics*, Routledge, London 2002.

Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013, s. 400-416.

UZUN, Hakan, *Suriye İç Savaşı Aktörlerinin Ağ Bağ Teorisi Yöntemiyle İncelenmesi*, ANKASAM Rapor, Sayı: 1, Aralık 2016.

WIESEHÖFER, Josef, *Antik Pers Tarihi*, Telos Yayıncılık, İstanbul 2003.

Wikileaks, *Saudi Strikes in Yemen: an Invitation to Iran*, US Embassy in Sana'a cable, Kasım 2009.

Wikileaks, *Who Are the Houthis, Part Two: How are They Fighting?*, US Embassy in Sana'a cable, Aralık 2009.

WINTER Lucas, *The Ansar of Yemen: The Huthis and al-Qaeda*, Small War Journals, May 2013.

ZEHRA, Muhammed Ebu, *İslam'da Siyasi İtikadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, Hisar Yayınevi, İstanbul 1983.

İnternet Kaynakları

“Al-Houthi Expansion Plan in Yemen Revealed”, *Yemen Post*, <http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=4288&MainCat=3>, (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

“Ansar Allah Yemen”, *Tracking Terrorism*, <http://www.trackingterrorism.org/group/ansar-allah-yemen>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).

“As Trump Visits the Saudis, Yemen Comes into Focus to Check Iran”, *Family Security Matters*, <https://goo.gl/6PCNcx>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).

“Captured Houthi Militias Reveal They Were Trained by Iran”, *English Alarabiya*, <https://english.alarabiya.net/en/News/gulf/2017/04/02/Captured-Houthi-militias-reveal-they-were-trained-by-Iran.html>, (Erişim Tarihi: 06.04.2017).

“Claims of Iran Arms in Yemen ‘Completely Baseless’”, *Iran Daily*, <https://goo.gl/idFyPF>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

“Deadly Blast Strikes Yemen Mosque”, *BBC*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7379929.stm, (Erişim Tarihi: 22.03.2017).

“Erdoğan: Tahammül Etmek Mümkün Değil”, *Aljazeera*, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogan-tahammul-etmek-mumkun-degil>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).

“Erdoğan: Yemen'deki Operasyona Lojistik Destek Verebiliriz”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-yemendeki-operasyona-lojistik-destek-verebiliriz-28566527>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).

“‘Ensar Allah’ Hareketi ve Yemen’in Geleceğini Şekillendirmedeki Önemli Rolü”, *Alwaght*, <http://alwaght.com/ar/News/48114/>, (Erişim Tarihi: 12.05.2017).

“Exclusive: Iran Steps Up Weapons Supply to Yemen’s Houthis via Oman-Officials”, *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-yemen-security-iran-idUSKCN12K0CX>, (Erişim Tarihi: 15.04.2017).

“Gündem Suudi Arabistan’ın Yemen Operasyonu! Arap Ordusu Geliyor”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/gundem-suudi-arabistan-in-yemen/dunya/detay/2034677/default.htm>, (Erişim Tarihi: 14.03.2017).

“Hothi/Houthi/Huthi, al-Shabab al-Mum'en/Shabab al-Moumineen (Believing Youth)”, *Global Security*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/shabab-al-moumineen.htm>, (Erişim Tarihi: 23.03.2017).

“Houthis Say They Have Secured Aid Package From Iran”, *Aljazeera*, <http://www.aljazeera.com/%20news/2015/03/houthis-secured-aid-package-iran-150314123957118.html>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

“Houthi Group Appoints Arms Dealer as Governor of Sa’ada Province”, *Yemen Post*, <http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=3336>, (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

“Husi Hareketi, Amran Şehrinin Düşmesi ve Yemen”, *Yeni Şark*, <https://yenisark.wordpress.com/2014/07/13/husi-hareketi-amran-sehrinin-dusmesi-ve-yemen>, (Erişim Tarihi: 23.03.2015).

“Husi Lider, Devrik Lider Salih’i Öldürmekle Tehdit Etti”, *Star*, <http://www.star.com.tr/dunya/husi-lider-devrik-lider-salihi-oldurmekle-tehdit-etti-haber-1214548/>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).

“Husiler: BM ile Görüşmeler Gereksiz Bir Hal Aldı”, *Time Turk*, <http://www.timeturk.com/husiler-bm-ile-gorusmeler-gereksiz-bir-hal-aldi/haber-644315>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).

“Husiler Suudi Arabistan’ın Başkenti Riyad’ı Füzeyle Vurdu”, *Islah Haber*, <http://www.islahhaber.net/husiler-suudi-arabistan-in-baskenti-riyad-i-fuzeyle-vurdu-89230.html>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

“Husiler Taiz’i Ele Geçirdi”, *Aljazeera*, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/husiler-taizi-ele-gecirdi>, (Erişim Tarihi: 10.03.2017).

“Husilerin İlerleyişi Sürüyor”, *TRT Haber*, http://www.trthaber.com/m/?news=husilerin-ilerleyisi-suruyor&news_id=148336&category_id=4, (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

“Jeopolitik”, *TDK*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59881879228575.11931221, (Erişim Tarihi: 07.08.2017).

“Inside the Machiavellian Sudanese Foreign Policy”, *Bellingcat*, <https://www.bellingcat.com/news/africa/2014/11/04/inside-the-machiavellian-sudanese-foreign-policy/>, (Erişim Tarihi: 17.04.2017).

“IRGC Forces Exercise Asymmetric Tactics on Second Day of Drills”, *English Fars News*, <http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=9010170343>, (Erişim Tarihi: 16.03.2017).

“Iran Rejects Allegations of Interference in Yemen”, *Iran Daily*, <https://goo.gl/r9TxZV>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

“Iran Supports Unity, Stability in Yemen: Afkham”, *Iran Daily*, <https://goo.gl/dBHSb5>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

“Iran Denies UAE Claim of Interference in Yemen”, *Iran Daily*, <https://goo.gl/hLTA2E>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

“Iran Increases Support for Shiite Allies in Yemen”, *Iran Focus*, http://www.iranfocus.com/en/index.php?option=com_content&view=article&id=31396:iran-increases-support-for-shiite-allies-in-yemen&catid=9&Itemid=114, (Erişim Tarihi: 07.04.2017).

“Iran’s Latest Terrorist Plots”, *American Thinker*, http://www.americanthinker.com/blog/2017/03/irans_latest_terrorist_plots.html, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

“Iranian Commander Says After Aleppo It is Bahrain and Yemen’s Turn”, *Rudaw*, <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iran/18122016>, (Erişim Tarihi: 12.02.2017).

“İran’da Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi Üyesi Nuri Açıklaması”, *Haberler*, <http://www.haberler.com/iran-da-duzenin-maslahatini-teshis-konseyi-uyesi-6926643-haber/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

“İran’daki Kutlamalarda Husilere Destek”, *Sabah*, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/02/12/irandaki-kutlamalarda-husilere-destek>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

“İran’dan Yemen Açıklaması”, *Sabah*, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/09/07/irandan-yemen-aciklamasi>, (Erişim Tarihi: 25.04.2017).

“İran Yemen ve Suriye’de Deniz Üssü Kurabilir”, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/-iran-yemen-ve-suriye-de-deniz-dunya-2352050/>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

“Kızıldeniz’in Kapısı: Bab-ül Mendep Boğazı”, *Deniz Haber*, <http://www.denizhaber.com.tr/kizildenizin-kapisi-bab-ul-mendep-bogazi-haber-48115.htm>, (Erişim Tarihi: 20.06.2017).

“Military Shake-up in Amran”, *Yemen Times*, <http://www.yementimes.com/en/1798/news/4094/Military-shake-up-in-Amran.htm>, (Erişim Tarihi: 25.04.2017).

“Leader of Al Qaeda in Yemen Killed in Gun Battle”, *Daily Mail*, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1242847/Al-Qaeda-Yemen-Leader-killed-gun-battle.html>, (Erişim Tarihi: 24.03.2017).

“Şovenizm”, *TDK*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=299631, (Erişim Tarihi: 10.08.2017).

“Targeting AQAP: U.S. Airstrikes in Yemen”, *Critical Threat*, <https://www.criticalthreats.org/analysis/targeting-aqap-u-s-airstrikes-in-yemen>, (Erişim Tarihi: 11.03.2017).

“Tehran Provoking War, Yemen Complains to UN”, *Arab News*, <http://www.arabnews.com/node/1056926/saudi-arabia>, (Erişim Tarihi: 16.03.2017).

“Tens of Thousands of Yemeni Houthis Protest Against Govt in Capital”, *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-yemen-protests-idUSKBN0GM12C20140822>, (Erişim Tarihi: 25.04.2017).

“The World Factbook: Yemen”, *Central Intelligence Agency*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ym.html>, (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

“UN Says Iranian Aid Boat For Yemen Offloaded In Djibouti”, *Radio Free Europe Radio Liberty*, <http://www.rferl.org/a/iran-ship-yemen-us-saudis/27032241.html>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

“US Intercepts Multiple Shipments of Iranian Weapons Going to Houthis in Yemen”, *CNN*, <http://edition.cnn.com/2016/10/28/politics/us-intercepts-iranian-weapons/>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

“Yemen Live War Map”, *Liveumap*, <http://yemen.liveuamap.com/>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).

“Yemen’in Askeri Gücü”, *Askeri Gücü*, <http://askerigucu.com/ulke.aspx?q=yemenin-askeri-gucu>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).

“Yemenis in Anti-President Protest”, *Irish Times*, <http://www.irishtimes.com/news/yemenis-in-anti-president-protest-1.870787>, (Erişim Tarihi: 24.03.2017).

“Yemen Overview”, *World Bank*, <http://www.worldbank.org/en/country/yemen/overview>, (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

“Yemen Protests: 20,000 Call for President Saleh to Go”, *BBC*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12353479>, (Erişim Tarihi: 24.05.2017).

“Yemen (2004 – First Combat Deaths)”, *Plough Shares*, http://ploughshares.ca/pl_armedconflict/yemen-2004-first-combat-deaths/, (Erişim Tarihi: 26.03.2017).

“Yemen’s Houthi Rebels Escalate Sanaa Standoff”, *Aljazeera*, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/yemen-houthi-rebels-sanaa-20149711102411586.html>, (Erişim Tarihi: 26.04.2017).

“Yemen Caught Between Ansar Allah and Ansar al-Shariah”, *Yemen Times*, <http://www.yementimes.com/en/1561/report/678/Yemen-caught-between-Ansar-Allah-and-Ansar-Al-Shariah.htm>, (Erişim Tarihi: 24.04.2017).

“Yemen’in Devrik Lideri Salih, İran’a Göz Kırıyor...”, *Time Turk*, <http://www.timeturk.com/yemen-in-devrik-lideri-salih-iran-a-goz-kiriyor/haber-624394>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).

“Yemen İçin Flaş Çözüm Önerisi!”, *Haber7*, <http://www.haber7.com/dunya/haber/2335155-yemen-icin-flas-cozum-onerisi>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).

“Yemen Has Become Iran’s Testing Ground for New Weapons”, *Jerusalem Center for Public Affairs*, <http://jcpa.org/article/yemen-has-become-irans-testing-ground-for-new-weapons/>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

“Yemen-GSYİH”, *Trading Economics*, <https://tr.tradingeconomics.com/yemen/gdp>, (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

“Yemeni Official: Houthis Allowed in Iranian Experts Using Forged Papers”, *Asharq Al-Awsat*, <http://english.aawsat.com/a-alghabiri/news-middle-east/yemeni-official-houthis-allowed-iranian-experts-using-forged-papers>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

“Yemenliler Rusya’dan Yardım İstiyor”, *Sputnik News*, <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201703201027719117-yemeliler-rusyadan-yardim-istiyor/>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).

ADAKI Oren, “AQAP Military Commander Rallies Sunnis against Alleged US-Houthi Alliance”, *FDD’s Long War Journals*, http://www.longwarjournal.org/archives/2014/11/aqap_military_commander_rallie.php, (Erişim Tarihi: 24.03.2017).

AL-HAJJ Ahmed, “Yemen’s Government, Shiite Rebels Negotiate End to 3-Year Conflict”, *Seattle Times*, http://seattletimes.com/html/nationworld/2003751155_yemen17.html, (Erişim Tarihi: 23.03.2017).

BAYOUMY Yara-Mohammed Ghobari, “Confirmed: Iran's Foreign Military Arm Is Backing Yemeni Rebels Who Took Control of the Country”, *Business Insider*, <http://www.businessinsider.com/r-iranian-support-seen-crucial-for-yemens-houthis-2014-12>, (Erişim Tarihi: 13.03.2017).

BENDAVID Lenny, “Iran Threatens Two More Naval Chokepoints In Addton to the Strat of Hormuz”, *The Weekly Standard*, <http://www.weeklystandard.com/iran-threatens-two-more-naval-chokepoints/article/626513>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

DARAGAHİ Borzou-Noah Browning, “Yemen, Middle East: Tens of thousands stage rival rallies in Yemen”, *Crisis Boom*, <https://crisisboom.com/2011/02/04/thousands-protest-yemen/>, (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

EZ ZEATIRA Yaser, “İran’ın Elindeki Dördüncü Arap Başkenti”, *Aljazeera Türk*, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/iranin-elindeki-dorduncu-arap-baskenti>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

HAUSLOHNER Abigail, “Yemen’s Hidden War: Is Iran Causing Trouble?”, *Time*, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1947623,00.html>, (Erişim Tarihi: 26.04.2017).

HARNISCH Chris, “Denying Al-Qaeda a Safe Haven in Yemen”, *Critical Threat*, <http://www.criticalthreats.org/yemen/denying-al-qaeda-safe-haven-yemen>, (Erişim Tarihi: 24.03.2017).

LANDRY Carole, “Iran Arming Yemen’s Houthi Rebels Since 2009: UN Report”, *Middle East Eye*, <http://www.middleeasteye.net/news/iran-arming-yemens-huthi-rebels-2009-un-report-1170499355>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

SANGER David E., “Kerry Confronts Concerns of Arab States After Iran Nuclear Deal.”, *New York Times*, https://www.nytimes.com/2016/04/08/world/middleeast/year-after-iran-nuclear-deal-kerry-confronts-concerns-of-arab-states.html?_r=0, (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

SAUL Jonathan vd., “War in Yemen: Iran Steps Up Support for Houthis”, *Sydney Morning Herald*, <http://www.smh.com.au/world/war-in-yemen-iran-steps-up-support-for-houthis-20170323-gv4mda.html>, (Erişim Tarihi: 07.04.2017).

SCHMITZ Charles, “Yemen’s Ansar Allah: Causes and Effects of Its Pursuit of Power”, *Middle East Institute*, <http://www.mei.edu/content/at/yemens-ansar-allah-causes-and-effects-its-pursuit-power>, (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

SCHMITT Eric-Robert F. Worth, “With Arms for Yemen Rebels, Iran Seeks Wider Mideast Role”, *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2012/03/15/world/middleeast/aiding-yemen-rebels-iran-seeks-wider-mideast-role.html>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

SOLOMON Jay vd., “In Strategic Shift, U.S. Draws Closer to Yemeni Rebels”, *Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/in-strategic-shift-u-s-draws-closer-to-yemeni-rebels-1422576308>, (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

STROBEL Warren-Mark Hosenball, “Elite Iranian Guards Training Yemen’s Houthis: U.S. Officials”, *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-yemen-security-houthis-iran-idUSKBN0MN2MI20150327>, (Erişim Tarihi: 13.03.2017).